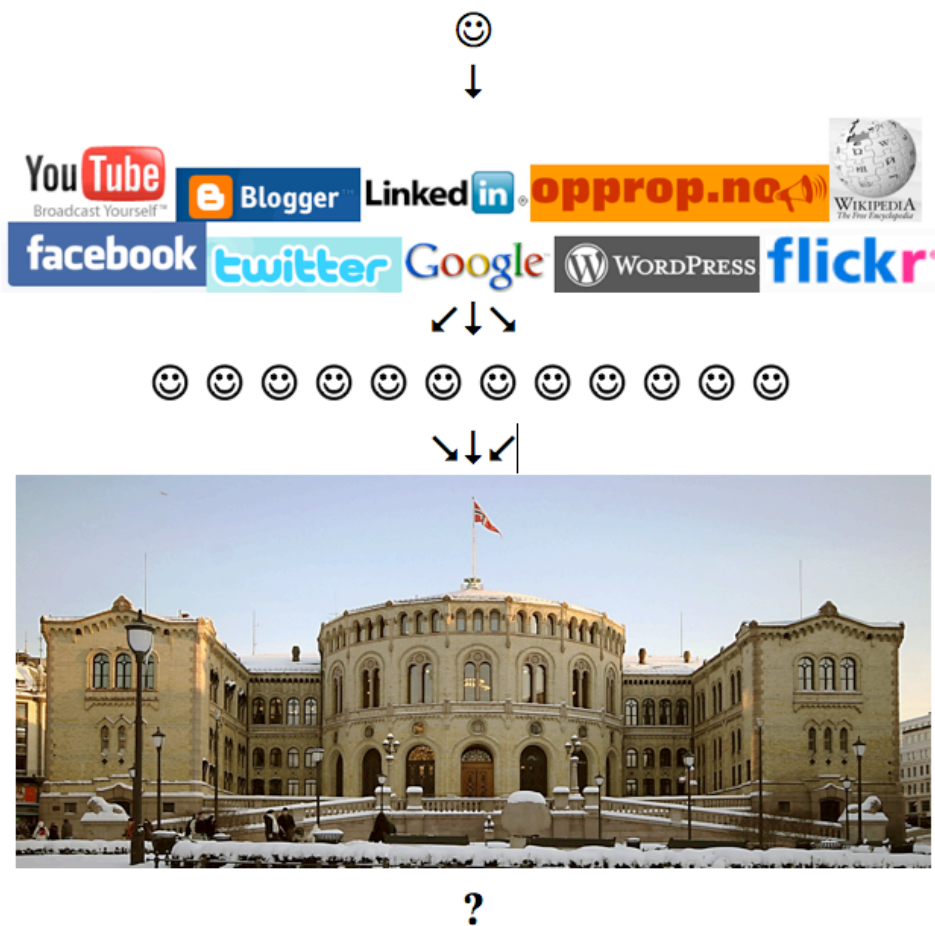

OM NYE MEDIERS BETYDNING FOR POLITISK AKTIVITET OG DELTAGELSE

- en teoretisk drøfting og et casestudium -

Carl Christian Grøndahl

UNIVERSITETET I BERGEN
Institutt for Administrasjon- og organisasjonsvitenskap

Masteroppgave
Høsten 2008

Forord

Å skrive en masteroppgave er på mange måter en ensom prosess. Mens man skriver om sosiale medier kan dette oppleves som et lite paradoks. Men jeg har langt fra stått alene.

Min veileder Thor Øivind Jensen var en god støtte når jeg tidlig i prosessen følte at jeg ikke ble forstått med mine ideer. Han har også gitt meg konstruktive tilbakemeldinger underveis. Han fortjener en stor takk. Jeg har også hatt god hjelp av mange rundt meg. Langt flere enn hva jeg har trodd i de stunder jeg har følt meg mest ensom. Gjennom bloggingen og etter hvert bruken av Twitter har jeg kunnet hentet inn masse informasjon fra et bredt nettverk. Dette har ofte bidratt til fremdrift i oppgaven. Chattersamtaler med min bror Nicolai, og mine venner Arne og Erik har vært både nyttige og inspirerende. Oppmuntringer fra Gro og Benedikte og samtaler med Fredrik likeså. Hjelpen fra Katrine de siste dagene løftet oppgaven mange hakk. Dere fortjener alle stor takk.

Mamma og Pappa, dere har vært en fantastisk støtte i deres tålmodighet til å la meg finne ut av ting på min måte. Lyttende og interesserte, men uten å blande dere inn på måter som lett vil kunne føles ubehagelig fra foreldre. Mange takk skal dere ha.

Også Eva; min kjære støtte og hjelp i alle faser av prosessen. Du har vist tålmodighet og kjærlighet uten sidestykke. Du har tatt deg av vår Frida Olette både sent og tidlig, du har gjort grundige gjennomlesninger og en streng korrektur. Du har også kunnet vise til en forbløffende evne til å ignorere flere av mine sure og vanskelige perioder og gjerne svart med å lage et skumbad for å roe meg ned. Du skjønner rett og slett mer enn meg. Eva; "Uten deg hadde det aldri gått!"

Til slutt; Frida Olette. Du har vært mitt viktigste muntrasjonsråd. Nesten alltid i godt humør og gode ideer. "Vi kan gå en tur nå pappa, sant det?" -Ja, endelig, Frida Olette, så kan vi gå på tur igjen!

Så etter lange tider med en stadig økende isolasjon for å gjøre en studie om sosiale medier, så er det endelig på tide å bli sosial igjen!

Forsidebildet av Stortinget er tatt av Stephan Lau og brukt med hans tillatelse.

Innhold

1	INNLEDNING.....	4
1.1	BAKGRUNN FOR PROBLEMSTILLING – NYE KANALER FOR AKTIVITET OG DELTAKELSE.....	4
1.2	VALG AV CASE OG METODE	6
1.3	HYPOTESE	7
1.4	AVGRENSING AV OPPGAVEN	7
1.5	EU DIREKTIV 2006/24/EF	9
1.6	GANGEN I OPPGAVEN	11
2	BEGREPSAVKLARINGER.....	12
2.1	DEMOKRATIBEGREPER	12
2.2	KANALER FOR POLITISK AKTIVITET OG DELTAGELSE	12
2.3	ØVRIGE KANALER FOR POLITISK AKTIVITET OG DELTAGELSE	14
2.4	SOSIALE MEDIER	15
2.5	UNDERSKRIFTSKAMPANJER	21
2.6	GOOGLE	21
2.7	NETTVERKSSAMFUNNET	22
2.8	BORGERROLLE	23
2.9	AKTØRER	23
3	TEORETISKE TILNÆRMINGER	25
3.1	SAMFUNNSPERSPEKTIVET – INDIVIDUALISMEN ØKER I EN NY MODERNITET?	25
3.2	INDIVIDPERSPEKTIV - POLITISK INDIVIDUALISME OG ULIKE DELTAGELSESFORMER.....	33
3.3	SOSIALE MEDIER OG UTVIKLINGEN AV INTERNETT	37
4	METODISK TILNÆRMING.....	41
4.1	CASE-STUDIE	42
4.2	DATAINNSAMLINGEN	43
4.3	KATEGORISERING AV DATA	47
4.4	OM DOKUMENTANALYSEN	53
4.5	EGEN ROLLE I DEBATTEN OM DATALAGRINGS-DIREKTIVET	56
5	PRESENTASJON AV DATAGRUNNLAGET	59
5.1	DEBATTEN FORUT FOR 2008	59
5.2	MASSEMEDIENE - NOEN AVVIK MELLOM NETT OG PAPIR	60
5.3	DEBATTINNLÉGG I MEDIENE FOR JANUAR	62
5.4	UTVIKLINGEN I DE FIRE FACEBOOKGRUPPENE	67
5.5	UTVIKLINGEN AV OPPROPET	69
5.6	UTSPILL FRA POLITISKE MILJØER OG OFFENTLIGE ORGANER	70

6	ANALYSE AV DATAFUNN	74
6.1	SAMMENLIGNING AV DE ULIKE FUNNENE FOR JANUAR	75
6.2	SAMMENLIGNING AV FUNNENE FOR FEBRUAR TIL JUNI	79
6.3	POLITISKE PARTIER.....	81
6.4	REGJERNINGEN	82
6.5	DE OFFENTLIGE ORGANER.....	83
7	AVSLUTNING.....	84
7.1	MOBILISERINGSMAKT	84
7.2	LAVERE TERSKEL FOR DELTAGELSE	85
7.3	BREDERE DEBATT - EN TRUSSEL ELLER EN STYRKE FOR DEMOKRATIET?.....	86
8	REFERANSER.....	88

1 Innledning

Denne oppgaven tar utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvilken betydning har nye kanaler for politisk aktivitet og deltagelse hatt i utviklingen av den norske debatten om EUs datalagringsdirektiv?

Oppgaven er et casestudie av en konkret politisk debatt våren 2008, og den argumenterer for at sosiale medier er vesentlige kanaler for borgeres mulighet til deltagelse i politisk debatt.

1.1 Bakgrunn for problemstilling – Nye kanaler for aktivitet og deltagelse

Vi har den siste tiden sett at stadig flere politikere er i ferd med å bruke nye nettbaserte løsninger for å kommunisere med sine velgere. Barack Obama lanserte kort etter valgseieren nettsiden change.gov¹ der han ber det Amerikanske folk om å bidra med sine historier. Under valgkampen gav han hyppige oppdateringer om sin kampanje via Twitter². Her hjemme er Helga Pedersen³ nå i ferd med å prøve ut Twitter på samme måte. Statsministeren har i løpet av høsten etablert seg med en egen fanside i nettsamfunnet Facebook⁴, mens Høyre har varslet at de kommer til å satse på både Facebook, Twitter, Flickr, Snutter, YouTube og VG-blogg som sentrale kommunikasjonsverktøy i forbindelse med valgkampen i 2009⁵. Sosiale medier er i ferd med å få massiv oppmerksomhet fra de mest sentrale politiske aktører. Jeg vil med denne oppgaven sette fokus på hvordan de sosiale mediene ikke bare er effektive verktøy for etablerte politikere og de eksisterende institusjoner, men også hvilken betydning de kan for den enkelte borger.

Oppgaven ser på om enkeltmennesket har fått nye og enklere muligheter til politisk deltagelse, og den tar for seg noen måter politisk aktivitet og organisering kan skje på siden av organisasjoner og institusjoner. Den prøver å finne noen svar på om de nye kanaler kan gi den enkelte borger nye muligheter for direkte påvirkning av debatter som leder frem til

¹ <http://change.gov/>

² <http://twitter.com/barackobama>

³ <http://twitter.com/helgape>

⁴ <http://www.facebook.com/home.php?#/pages/Jens-Stoltenberg/21646763580?ref=s>

⁵ <http://www.hoyre.no/artikler/2008/11/1226666521.79>

politiske vedtak. Jeg prøver så å si litt om hvordan det kan påvirke forholdet mellom de ulike aktører og den demokratiske samhandlingen, samt hva det kan bety for etablerte maktforhold.

Det bærende element i demokratiske staters politikktutforming er enkeltmenneskers rett til stemme ved valg blant reelle alternativer. Deltagelse betyr i den sammenheng at man benytter seg av valgkanalen. Muligheten for reelle valg krever også organisasjonsfrihet og pressefrihet. Organisasjonskanalen er derfor en viktig del av det norske demokratiske system. Det innebærer muligheter for borgere til å påvirke gjennom å organiserer seg. Gjerne i et politisk parti, en fagforening eller interesseorganisasjon som jobber for noe en mener er viktig. Frie medier er den siste av de tre store og tradisjonelle kanalene for politisk aktivitet og deltagelse. Andre muligheter som demonstrasjoner og underskriftskampanjer har i noen grad gitt enkeltmennesket mulighet til å være politisk aktive uten å måtte få innpass i media eller å ha en nærmere organisasjonstilknytning. I et historisk perspektiv har likevel medlemskap i organisasjoner vært den viktigste arena og kanal for den som vil delta og påvirke den politiske debatt og utvikling.

De tradisjonelle institusjonene er fortsatt det bærende element, og viktige kanaler for aktivitet, deltagelse og debatt. Den teknologisk utvikling har endret mediekanalene og gitt oss nye medier med et stort potensial for engasjement og deltagelse på individnivå. Endringen av mediene er så omfattende at jeg finner det interessant å se i hvilken grad de fungerer som nye kanaler for politisk deltagelse og hvordan det kan påvirke omgivelsene. Denne oppgaven fokuserer på internettbaserte kanaler og arenaer. Hensikten er å se hvordan disse kan fungere som alternativer og supplementer til de etablerte deltagelseskanaler. Det blir en stadig mer utbredt oppfatning at nettets egenskaper tilrettelegger for en enklere og mer effektiv organisering uten tradisjonelle organisasjonsstrukturer.

...we are living in the middle of a remarkable increase in our ability to share, to cooperate with one another, and to take collective action, all outside the framework of traditional institutions and organizations.

Shirky, C. 08:20

Der man tidligere tilsluttet seg en organisasjon eller gikk i gatene for å delta på en demonstrasjon for å markere et politisk standpunkt, kan man i dag vel så gjerne bruke internett og

de ulike kanaler som er tilgjengelig der, til samme formål. Mulighetene til å initiere kollektiv innsats er forenklet, utvidet og mer tilgjengelig. Samlet kan man si at fremveksten av de nye kanalene har bidratt til et større mangfold av deltagelsesmuligheter for individer, organisasjoner og institusjoner.

1.2 Valg av case og metode

For å undersøke dette konkret har jeg fulgt store deler av den norske debatten om en mulig innføring av EUs datalagringsdirektiv (EU-direktiv 2006/24/EF). Med et casestudie av denne debatten, og slike den utartet seg våren 2008, har jeg sett på i hvilken grad de nye deltagelseskanaler kan ha hatt betydning for omgivelsene og tradisjonelle maktrelasjoner. Jeg har registrert den norske datalagringsdirektivdebatten er fra 1. Januar til 30. Juni 2008. Jeg har fulgt med på når og hvordan ulike aktører har benyttet de ulike kanaler for sin deltagelse i debatten. Dette innebærer at jeg har registrert ulik nettaktivitet som omhandler datalagringsdirektivet. Jeg har tatt for meg personlige blogger, grupper i nettsamfunnet facebook, nettavisene⁶, bransjetidsskrifter og enkelte blandingsmedier så vel som uttalelser fra ulike offentlige aktører, politikere, politiske partier og regjeringsmedlemmer . Jeg har sett på om det er noen sammenheng i bruk av de ulike kanaler og om det kan ha påvirket utviklingen i debatten og deltagelsen fra de ulike aktørene så som politikere, storting og regjering og andre offentlige organer.

Jeg ser denne debatten som et eksempel på hvordan en politisk sak kan oppstå og utvikle seg i dagens samfunn. Ved å gjennomføre casestudiet - der jeg blant annet i detalj tar for meg tidspunkter og deltagelsesformer gjennom de ulike kanaler og fra de ulike aktører - har jeg beskrevet mulige sammenhenger mellom kanalene som kan gjøre seg gjeldene i den politiske debatt. Dette kan gi en økt forståelse for betydningen av enkeltaktører og deres nettverk, samt hvordan dette kan påvirke for maktforhold, samfunnsutvikling og organisering.

⁶ Med dette mener jeg i hovedsak papiravisenes nettutgaver.

1.3 Hypotese

For å finne noen svar på min problemstilling om *hvilken betydning nye kanaler har for politisk aktivitet og deltagelse i den norske debatten om EUs datalagringsdirektiv*, har jeg tatt utgangspunkt i en hypotese om at den norske debatten rundt EUs datalagringsdirektiv i hovedsak har blitt startet av enkeltindivider i en rekke ulike kanaler på nett. Disse har et mobiliseringspotensial som har generert nok oppmerksomhet til å påvirke massemediene til å skrive om dette. Summen av medieoppmerksomheten har så fått øvrige aktører, i politikken og ulike offentlige organer, til å delta og ta stilling i debatten. Jeg tar altså utgangspunkt i en tilnærming der utviklingen deles inn i tre hoveddeler. Først ute var det noen personlige bloggere og andre individuelle aktører i enkelte nettsamfunn som etablerte debatten seg i mellom og i sine nettverk. Denne nettaktiviteten bestod i hovedsak av diverse blogginnlegg, gruppeetableringer i facebook og underskriftskampanjen " Nei til EUs datalagringsdirektiv" lagt ut på opprop.no⁷. Den relativt høye aktiviteten førte i neste omgang til at riksmidlene så at det var interesse for saken blant befolkningen og de ble dermed engasjert og skrev ytterligere om direktivdebatten. Noen av mediene henviste også til facebook, blogger og underskriftskampanjen. Til slutt førte den massive mediedekningen til at saken ble så aktuell at politikerne kom med uttalelser. I første omgang ulike ungdomslag og lokallag fra de politiske partiene, deretter også rikspolitikere og enkelte Statsråder.

1.4 Avgrensning av oppgaven

I oppgaven har jeg sett på noen av muligheter vi har som deltagende individer på den politiske arenaen i Norge. Enkelte eksempler fra andre land der moderne teknologi er utbredt kan tyde på et tilsvarende fokus på nye mediers betydning. Med dette menes blant annet debatten som gikk i Sverige sommeren 2008 om innføringen av den såkalte FRA-loven. I følge Martin Jönsson, sjef for næringslivsseksjonen i Svenska Dagbladet⁸, var det bloggere ved hjelp av bloggportalen knuff.se⁹ som aktualiserte og drev frem debatten lenge før massemediene viste sin interesse. Jeg vil understreke at jeg ikke mener at bloggere og nettaktivisters betydning for samfunnsdebatten nødvendigvis er like stor i alle sammen-

⁷ <http://opprop.no/opprop.php?id=neitileudir>

⁸ <http://blogg.svd.se/reklamochmedier?ID=7849>

⁹ <http://knuff.se/>

henger. Oppgaven er ment som et eksempel for å se hvordan nye kanaler kan påvirke debatter. Jeg spør meg hvordan teknologi og moderne medier blir en del av demokratiutvikling og organisasjonsutvikling. I tråd med Ingleharts beskrivelse av forutsetningene for det postmoderne samfunn (Inglehart, R. 97:08) ser jeg på demokrati, industrialisering, ytringsfrihet, individualisme, liberalisme samt teknologisk utvikling som relevante samfunnsforhold for at de endringer i deltagelse som jeg går nærmere inn på kan forstås. I den sammenheng ser jeg på industrialisering og demokratisering som bidrag til en utvikling fra kollektivistiske mot individualistiske samfunn. Handlings- og deltagelsesformer er noe hver enkelt borger i større grad kan velge selv. Enhver kan selv velge hvilke verdier en legger til grunn for sine handlinger. Deltagere i samfunnsdebatten trenger i liten grad å ta konformitetshensyn eller bry seg nevneverdig om kollektive føringer og verdier. Som borgere står vi relativt fritt til å velge om og hvordan vi vil delta i samfunnsdebatten. Disse faktorer er med på å påvirke hvordan vi forholder oss til samfunnet og muliggjør en rekke ulike former for politisk deltagelse.

En annen viktig forutsetning for oppgavens relevans er høy grad av internettilknytning i befolkningen. Disse faktorer er grunnlaget for at den brede deltagelsen i de nye kanaler er mulig. Studien har derfor i utgangspunktet lite relevans i samfunn uten særlig utbredelse av moderne teknologi, ytringsfrihet eller som ikke er demokratiske. Selv om det finnes eksempler som antyder at sosiale medier kan ha stor betydning også i samfunn som er forskjellig fra vårt, vil denne oppgaven i hovedsak kunne si noe om politisk aktivitet og deltagelse i Norge. Oppgaven sier heller ikke noe konkret om de ulike aktørers betydning for denne saken i forhold til samme type aktørers betydning i andre saker. Jeg mener oppgaven kan gi en antydning av potensialet som ligger tilgjengelig i de nye kanaler for individuelle aktørers mulighet til deltagelse og innflytelse som kan gi betydning.

Oppgaven vil heller ikke si noe om styrkeforholdet mellom ulike kanaler og aktører eller kunne måle graden av makt som ligger i de nye deltagelsesformene. Verken for det konkrete caset om datalagringsdirektivet eller for andre debatter. Denne oppgaven er utelukkende et eksempel på en situasjon der nye kanaler kan ha hatt betydning. Graden av

innflytelse i forhold til de tradisjonelle kanaler, andre prosesser og organisasjoners makt vil oppgaven ikke kunne belyse.

1.5 EU Direktiv 2006/24/EF

Et bærende element for EUs datalagringsdirektiv har vært at politiet innenfor EU lenge har ønsket bedre verktøy for avlytting til sin etterforskning. Det ble lagt vekt på at man trengte en enhetlig praksis blant landene i Schengen-samarbeidet. Dette er konkretisert til at alle internett- og teletilbydere i EU pålegges å lagre trafikkdata om alle sine kunder for en periode på 6 -24 måneder. Med dette menes at all telefon-, mobil- og internettbruk skal registreres med lokalisering, tidspunkt og navn. Innholdsdata skal derimot ikke lagres. Man mener at dette i større grad enn tidligere vil kunne sikre tilgang til eventuelle spor i etterforskningssaker. Mens selskapene i dag har en lagringsrett i opptil fem måneder for faktureringsformål innebærer dette et skifte til en lagringsplikt. Lovhjemmelen som kreves for at politiet får tilgang på lagret trafikkdata omfattes ikke av direktivet, og dette praktiseres fortsatt ulikt i hvert enkelt land. Kravet om å innføre en slik omfattende lagring har vokst i kjølvannet av terroranslaget mot USA og World Trade Centre 11. september 2001. I ettertiden har omfanget av overvåkning som virkemiddel, i kampen mot kriminalitet og terror, økt verden over. Representanter for statlige sikkerhets- og politiinstitusjoner har pekt på behovet for økt tilgang på personinformasjon, for å kunne bekjempe og forebygge terrorangrep og annen alvorlig organisert kriminalitet. Blant hovedargumentene for mer lagring av trafikk og kommunikasjonsdata er at når de kriminelle benytter avansert teknologi til sin organisering og planlegging, så trenger myndighetene også tilgang til denne. For å bedre sikkerheten må alle gi avkall på noe av sitt personvern.

USA var raske med sin lovendring, de innførte Patriot Act 26. oktober 2001 som en reaksjon på angrepene 11. september. Argumentet for økt overvåkning ble styrket i Europa etter terrorangrepet i Madrid 11. mars 2004 der 191 mennesker omkom. I følge Percy Westerlund, Ambassadør for Europakommisjonens delegasjon til Norge og Island, besluttet EUs stats og regjeringssjefer to uker etter det angrepet, å innføre et fells system for lagring av data¹⁰. Med 52 nye dødsfall etter bombene i London 7. juli 2005 økte presset i EUs for å

¹⁰ <http://ambassadoren.europakommisjonen.no/19045>

innføre en felles standard for lagring av trafikkdata. Man opplevde et sterkt behov for bedre verktøy til bruk i etterforskning. Siden terroren er overnasjonal var det viktig at det ble en del av det politirettslige samarbeidet i EU. Angivelig var det i utgangspunktet tenkt å tilknyttes EUs tredje søyle, det politi- og strafferettslige samarbeid. Under arbeidet med direktivet ble det etter hvert flyttet over til første søyle, EUs indre marked. Bakgrunnen for denne forflytningen sies blant annet å ha vært et ønske om å unngå medlemsstatenes vetomulighet, da det politi- og strafferettslige samarbeidet krever enstemmighet for innføring av nye lover og forskrifter¹¹.

Direktivet ble vedtatt av EU i 2006 og er blitt innført av EU-landene over de siste årene. Enkelte land har benyttet seg av muligheten til å utsette innføringen til 15. mars 2009. Med mindre vi benytter oss av den hittil ubenyttede reservasjonsretten (veto), er dette også datoen for når Norge, gjennom EØS-avtalen er pålagt å innføre direktivet. I direktivet heter det under formål:

Formålet med dette direktiv er at harmonisere medlemsstaternes bestemmelser om de pligter, der er pålagt udbydere af offentligt tilgængelige elektroniske kommunikationstjenester eller af et offentligt kommunikationsnet, for så vidt angår lagring af visse data, der genereres eller behandles af dem, med henblik på at sikre, at der er adgang til disse data i forbindelse med efterforskning, afsløring og retsforfølgning af grov kriminalitet som defineret af de enkelte medlemsstater i deres nationale lovgivning.

europa-parlamentets og rådets direktiv 2006/24/ef af 15. marts 2006

Vi ser at direktivets formål, slik det er utformet, delvis flytter fokus over på å "harmonisere" ulike lands bestemmelser for tilbydere av elektroniske kommunikasjonstjenester. Formuleringen er med på å legitimere en innførsel av direktivet under første søyle, som ikke krever enstemmighet for at et vedtak skal være bindende. Direktivet har vakt store reaksjoner fra personvernforkjempere over hele Europa. Blant annet hevder direktør i Datatilsynet, Georg Apenes at:

Samtlige personvernmyndigheter innenfor EØS-området har for lengst påpekt at lagringsdirektivet frontkolliderer med Den Europeiske Menneskerettighetserklæringens artikkel 8 om retten til en respektert privat sfære.

<http://www.dagbladet.no/kultur/2006/12/17/486293.html>

¹¹ <http://www.liberaleren.no/2008/05/19/the-data-retention-directive-will-it-make-a-difference>

Videre har Irland og Slovakia stemt i mot, og de har i ettertid bestemt seg for å prøve direktivet i EU-domstolen nettopp med den begrunnelse at de mener direktivet bør sortere under den tredje søylen, siden det i hovedsak handler om sikkerhetssamarbeid. Klagesaken er enda ikke kommet opp i EU-domstolen, og flere land venter i spenning på utfallet.

1.6 Gangen i oppgaven

Oppgaven er delt inn i sju kapitler. I kapittel to gir jeg noen begrepsavklaringer i forhold til demokratibegreper, de ulike kanaler for politisk deltagelse og en gjennomgang av de mest sentrale sosiale medier. Jeg kommer også inn på begrepene nettverkssamfunnet, borgerrolle og aktør. I det påfølgende kapitlet *Teoretiske tilnærminger* går jeg nærmere inn på den teoretiske bakgrunn jeg har valgt for å studere de sosiale mediene som kanaler for politisk deltagelse. Her står et individperspektiv, samfunnsperspektiv og demokratiforståelse sentralt. I Kapittel fire beskriver jeg hvordan jeg har gjennomført min case-studie. Jeg kommer inn på hvordan jeg har valgt ut data, hvilke avveininger jeg har tatt i klassifiseringen av dem og andre vurderinger jeg har forholdt meg til i løpet av prosjektet. I kapittel fem presenterer jeg mitt datagrunnlag. Jeg starter med å greie litt ut om debatten og datalagringsdirektivet forut for 2008. Deretter går jeg inn på de avvik jeg har registrert mellom publiseringer i avisenes nett- og papirutgaver. Så følger en tilnærmet kronologisk gjennomgang av utviklingen i debatten om datalagringsdirektivet. Dett er vesentlig for at jeg i kapittel 6 *Analyse av datafunn* kan gjøre mine sammenligninger. Her viser jeg til hvordan ulike utspill i de forskjellige kanaler kan ha påvirket hverandre ved å se på tidspunktene for når de ble publisert på nett. Jeg bruker her noen grafer for å tydeliggjøre sammenhenger. I siste kapittel gjør jeg en avsluttende oppsummering med noen refleksjoner om betydningen av sosiale medier som deltagelseskanaler og hvilke problemer og muligheter det kan føre med seg.

2 Begrepsavklaringer

Enkelte av begrepene jeg bruker er relativt nye, andre kan ha flere betydninger eller de kan tolkes ulikt i forskjellige kontekster. I det følgende vil jeg derfor kort redegjøre for oppgaven.

2.1 Demokratibegreper

I oppgaven opereres det med noen ulike demokratibegreper. Jeg kommer inn på *Deliberativt demokrati* som "baseres på fri, åpen, rasjonell og saklig diskusjon blant likestilte borgere, fortrinnsvis med sikte på å nå frem til enighet (konsensus)." (Østerud, Ø. 07:42) og et *representativt demokrati* som i større grad legger vekt på det nettopp det representative, med en "mulighet for representasjon av forskjellige oppfatninger og interesser i nasjonalstater". (ibid:44)

2.2 Kanaler for politisk aktivitet og deltagelse

Begrepet *kanaler for politisk aktivitet og deltagelse* er sentralt i denne oppgaven, og hovedfokuset er på deltagelsesmulighetene den enkelte borger har gjennom nye kanaler. En viktig forutsetning for å beskrive disse er at de settes i forhold til vår parlamentarisk modell med en regjering som utgår av stortinget som igjen representerer befolkningen. Statsvitenskapelig leksikon nevner valgdeltagelse og *partiarbeid, organisasjonsarbeid, grasrot-deltagelse og direkte henvendelse til politikere og myndigheter* (Østerud, Ø. 07:210) som de viktigste formene for *politisk deltagelse*. Som eksempler på grasrotaktivitet nevnes *demonstrasjoner, underskriftslistor, store folkemøter og regulære aksjoner* (ibid: 210). De kanalene jeg fokuserer på kan i denne sammenhengen forstås som nye former for grasrotaktivitet.

Jeg vil med studien i denne oppgaven vise noe eksempler på ny deltagelse. Det å delta i politisk debatt med blogginnlegg, kommentarer til nettartikler og facebook-aktivitet kan klassifiseres som å stå frem i media, og således være bruk av mediekanalen. Men det vil i så fall gjøre begrepet allsidig og uklart. Så selv om bruken av internett og nye medier er det mest sentrale, behandles de ulike nettkanalene hver for seg i studien. Å delta i en epost-

kampanje rettet mot politikere, etter oppfordring fra en nettavis eller blogg, er selvsagt å kontakte en politiker, men det er også et resultat av deltagelse og bruk av nettmedier. Disse nye kanalene eller arenaene for deltagelse på nettet kalles gjerne også for *sosiale medier*. Jeg ser på de som en utvidelse av mediekanalen. I det videre beskrives de tradisjonelle kanaler for deltagelse, før øvrige og deriblant de nye nettbaserte kanaler presenteres.

2.2.1 Valgkanalen

Valg beskrives i Statsvitenskapelig leksikon som:

en institusjonalisert prosedyre for utvelgning av ledere, foretatt av noen eller alle anerkjente medlemmer av en organisasjon eller gruppe. Politiske valg avholdes på ulike geografiske nivåer ... og kjennetegnes ved at det er strengt lovregulert.

Østerud, Ø. 07:285

Valg er en av hjørnesteinene i et representativt demokrati og således en av de viktigste kanaler for politisk deltagelse. Valgkanalen er den form for deltagelse som Tjerbo og Hansen beskriver som "inputorientert kollektiv deltagelse" (Hansen, T. og Tjerbo, T. i NST nr1;05 s.30). Jeg vil også nevne at valgdeltagelsen i et langsiktig perspektiv er i en nedadgående trend (ibid:31). De mener at denne utviklingen og andre politiske endringer gjør:

at vi kan stå overfor mer dyptgående endringer i den måten den tradisjonelle borgerrollen utøves på - og som også berører andre sider ved borgernes politiske og samfunnsmessige engasjement enn det som kommer til uttrykk i den tradisjonelle valgdeltagelsen.

Hansen, T. og Tjerbo, T. 03:6

Denne observasjonen antyder at de tradisjonelle kanaler er i endring på grunn av nye deltagelsesformer.

2.2.2 Den korporative kanal

I tillegg til å delta i valg er det i Norge tradisjon for å organisere seg, og påvirke gjennom interesseorganisasjoner. Det norske sosialdemokratiet har bidratt til en sterk utvikling av dette, og også bidratt til å regulere organisasjoners deltagelse. Den demokratiske varianten av korporativisme forklares i Statsvitenskapelig Leksikon som et system hvor:

Forutsetningen er at representanter for staten og organisasjonene møtes i organiserte former, der de diskuterer eller forhandler. Den demokratiske korporativismen har vist seg å fremme konsensus; ...de kan diskutere seg fram til én uttalelse, avgi et råd, fatte et vedtak etc. I den grad staten nedsetter institusjonene, utformer et mandat og omgjerder virksomheten med lovbestemmelser, kan staten langt på vei styre prosessene.

Østerud, Ø. 07:143

Vi ser at organisering er og har vært en viktig kanal for debatt og deltagelse.

2.2.3 *Mediekanalen*

Ytringsfrihet og informasjonsfrihet er en viktig del av et liberalt demokrati. I et moderne samfunn med representativt demokrati praktiseres dette i hovedsak gjennom mediene. Om liberalt demokrati sier Statsvitenskapelig leksikon at:

Den politiske debatten og valgkampen skal foregå på grunnlag av politiske rettigheter som ytringsfrihet, informasjonsfrihet, organisasjonsfrihet, og forsamlingsfrihet.

Østerud, Ø. 07:154

Frie medier er således en annen av grunnsteinene i vårt demokrati. Aviser, radio og tv kan på grunn av ytringsfriheten informere om politiske hendelser og være en arena for debatt med motstridende meninger. Gjennom leserinnlegg i aviser og debattprogrammer i etermediene har det vært mulig for den enkelt borger å delta i politisk debatt gjennom mediene. Slik er mediene også tradisjonelt en kanal for deltagelse. Men spalteplass og sendetid har vært en sterkt begrensende faktor for allmenn deltagelse. Mediekanalen er også en grunn til at den korporative kanal, der organisasjoner brukes til å ytre sammenfallende interesser på vegne av medlemmene, har vært viktig. Ved å vise til hvor mange man representerer har det vært lettere å få innpass i den begrensede spalteplassen og sendetiden. Med internett er derimot mediekanalen endret radikalt.

2.3 Øvrige kanaler for politisk aktivitet og deltagelse

Tjerbo og Hansens gjør i rapporten *Politisk engasjement, borgerroller og sosial kapital*¹² en inndeling av de ulike deltagelseskanaler som er studert i medborgerundersøkelsen. De kaller det for "tiltak på outputsiden av det politiske system ... en direkte saksrettet deltakelse".

¹² Gitt ut i forbindelse med Makt- og demokratiutredningen fra 2003

(ibid:30). Medborgerundersøkelsen har gjort en kategorisering av de ulike kanalene for deltagelse. Det opereres totalt med 19 underkategorier av den direkte saksrettede deltagelsen. De er gjengitt i tabellen her:

kontakte politikere	skrive under på underskriftskampanje eller opprop etc	stå frem i media
kontakte en forening eller organisasjon	delta i offentlig demonstrasjon	kontakte advokat eller juridisk rådgiver
kontakte en offentlig tjenestemann	delta i streik	delta i ulovlig politisk aksjon
delta i arbeidet i et politisk parti	boikotte visse produkter	deltatt på politisk møte eller stevne
delta i politisk aksjonsgruppe	kjøpe visse produkter av politiske, moralske eller miljømessige hensyn	annet
arbeide i annen forening	gi pengestøtte	
gå med emblem eller kampanjemerke	samle inn penger	
Hansen, T. og Tjerbo, T. 03:92 (mine uthevninger)		

I denne oppgaven har jeg kun tatt for meg enkelte nettvarianter av de uthevede deltagelseskanalene. Fordi nettet har noen nye egenskaper kan ikke kanalene studert i denne oppgaven direkte sidestilles med kanalene i tabellen over. Det sentrale er at det er et bredt mangfold av muligheter for deltagelse.

2.4 Sosiale medier

Sosiale medier er et relativt nytt begrep og foreløpig er det forholdsvis upresist definert. Relaterte begreper er *Web 2.0* og *den sosiale web'en*. De to siste begrepene er blant annet brukt av Fornyings- og Administrasjonsdepartementet i forbindelse med *Åpent seminar om den sosiale web'en* som ble holdt den 20. Mai 2008. I det videre velger jeg å holde meg til betegnelsen sosiale medier.

Wikipedia er et av de mest vellykkede eksemplene på en type sosialt medium. Derfor har jeg valgt å se hvordan begrepet defineres der. På den engelske versjonen av Wikipedia ble begrepet sosiale medier første gang lansert den 9. juli 2006 med definisjonen:

Social Media is the term used to describe media which are formed mainly by the public as a group, in a social way, rather than media produced by journalists, editors and media conglomerates.

http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Social_media&diff=93557476&oldid=62939074

På tross av at denne definisjonen er relativt upresis får den frem noe av det viktigste - innholdet i de sosiale mediene utvikles av brukerne. Marika Lüders som er en forsker bak Sintef-rapporten *eBorger 2.0* har forklart sosiale medier som: "medier hvor brukerne selv skaper innholdet"¹³ I siste versjon av Wikipedias artikkel på *Social media* er innledningen:

Social media are primarily Internet- and mobile-based tools for sharing and discussing information among human beings. The term most often refers to activities that integrate technology, telecommunications and social interaction, and the construction of words, pictures, videos and audio. This interaction, and the manner in which information is presented, depends on the varied perspectives and "building" of shared meaning among communities, as people share their stories and experiences.

http://en.wikipedia.org/wiki/Social_media - 30. November 2008

Etter to års utvikling har denne artikkelen i Wikipedia fortsatt merkelapp om at den trenger ytterligere referanser for å kunne verifiseres. Norske Wikipedia har enda ingen artikkel på begrepet¹⁴. Jeg forstår og bruker i denne oppgaven begrepet *sosiale medier* som en samlebeskrivelse på nettsteder og plattformer der meningsinnholdet er brukerskap, ikke nødvendigvis selve programmet. De har en struktur som gjør at innholdet baseres på uavhengige deltageres publisering. Disse mediene skiller i mindre grad mellom sender og mottaker enn hva som er normalt for de tradisjonelle mediene. Her kan alle som vil redigere, endre og legge til informasjon. Mediene tilrettelegger for en spontan og direkte sosial kontakt, deling og deltagelse. Innholdet gjøres umiddelbart tilgjengelig for hele det definerte nettverket, ofte alle med internettilknytning. Dette gjør at alle blir deltagere med relativt like muligheter til å styre utviklingen av innholdet.

¹³ Nrk P1 radio fra Østlandssendingen den 10. November. Lydklipp på:
http://nrkbeta.no/audio/Marika_Luders_SINTEF.mp3

¹⁴ pr 4. desember 2008.

Tradisjonelle medier har mengdebegrensninger på hva de kan publisere slik at de må gjøre en filtrering i forkant. Med sosiale medier er det motsatt. Her er det opp til hver enkelt aktør å selv bestemme hva han eller hun vil publisere. Vi får derfor en endring som Clay Shirky beskriver slik: "The expansion of social media means that the only working system is publish-then-filter". (Shirky, C. 08:98) Dette betyr at viktige elementer i sosiale medier som gjør dem til sterke verktøy for organisering uten organisasjon er *lenker*, *etiketter* og *søkefunksjon*. Jeg regner med at søk er relativt selvforklarende, og kommer også nærmer inn på det i punkt 4.2 Datainnsamlingen. Jeg gir derfor kun en nærmere beskrivelse av lenker og etiketter.

2.4.1 lenker i sosiale medier

De sosiale mediene har ofte en omfattende og effektiv bruk av lenker seg i mellom og til annen onlineinformasjon. Lenker (også kalt for *pekere* eller *hyperkoblinger*.) fungerer som direkte koblinger fra en side til en annen. Den største søkemotoren Google er blant annet bygd opp rundt et prinsipp om at lenker er viktig. De måler antall nettsider som lenker til enhver side og bruker dette som en vesentlig indikator for å vurdere sidens aktualitet. Jeg kommer nærmere inn på dette i pkt 2.6 Google. Uten lenker får en side få eller ingen lesere. Sosiale medier har utstrakt bruk av lenker fordi de er et hovedelement i å binde informasjon og brukere sammen. Det er etter hvert utviklet egne koblingstjenester som feks Twingly (www.twingly.com). Disse brukes til å generere automatiske tilbakekoblinger (Hvis side A kobler til side B, og side B har knyttet seg opp mot et slikt verktøy, så vil det på side B automatisk komme en kobling tilbake til side A. (<http://www.twingly.com/about>)). I Norge har Dagbladet, VG og TV2 vært først ute med å bruke dette verktøyet aktivt til sine nettsider. Slik kan de i bunnene av sine artikler få automatiske tilbakekoblinger til blogger som omtaler og lenker inn til artiklene. Tanken er at artikler som har mange lenker til seg er mer aktuelle enn de med få lenker til seg. Ved å bruke tilbakelenker for å synliggjøre antall lenker inn så blir artikkelen mer interessant i seg selv.

2.4.2 Etiketter i sosiale medier

Etiketter, i blant kalt *tags*, er merkelapper vi knytter til ulike enheter. De er ofte brukt i forbindelse med lydspor, bilder, video eller blogginnlegg og avisartikler. Enhver enhet kan

ha et selvvalgt antall etiketter. Man kan dermed lage etiketter som gjør det mulig å sortere sine lagrede enheter etter alle typer ønskelige kriterier. Som eksempel kan jeg nevne at et bilde av Jens Stoltenberg foran Stortinget for eksempel kan ha merkelappene *Stortinget*, *Jens Stoltenberg*, *Statsminister*, *Oslo*, *Arbeiderpartiet*. Man vil da finne bildet uavhengig av hvilken av kategoriene man leter i. Man får en automatisert organisering, felles for alle brukere som velger å dele sitt innhold.

De ulike typene av sosiale medier dekker ulike felter, temaer og områder. Det gjør at de også har ulike kjøreregler for hvordan brukerdeltagelsen foregår rent praktisk. I de følgende punktene har jeg en nærmere beskrivelse av de sosiale mediene som har vært gjenstand for dette studiet.

2.4.3 *Blogg*

Blogg (eller engelsk *blog*) er opprinnelig en forkortelse for ordet *weblog*. Dette er nettsider der man som privatperson kan publisere sitt eget innhold. John Gastil definerer en blogg som: "nothing more than a a diray-style Web site with commentary and links concerning a stream of topics or current events" (Gastil, J. 08:68) i sin bok *Political communication and deliberation*. Å opprette en blogg er fritt tilgjengelig for enhver som vil gjennom åpne bloggplattformer så som www.wordpress.com, www.blogger.com og blogg.no. De store nettavisene har også egne bloggtenester for sine lesere. Brukergrensesnittene er lettfattelig - man trenger ikke it-kompetanse for å opprette en egen blogg. En blogg er som oftest tekstbasert, men kan suppleres med bilder, lyd og video. Bloggere blir således redaktører for sine egne nettsteder. De kan ha svert personlig karakter og kan handle om alt fra kjæledyr, idrett, mote med mer, men brukes også i stor grad til politiske ytringer.

Som Gastil nevner er lenker og kommentarer sentrale elementer. Det er vanlig å lenke fra bloggen til andre bloggere og annet en er opptatt av. Gjerne direkte i de enkelte artiklene for å vise til referanser og bakgrunnsinformasjon. Den andre viktige funksjonen er at hvert enkelt innlegg har et eget kommentarfelt. Lesere av bloggen kan ikke redigere den opprinnelige teksten, men har en mulighet til å gi direkte tilbakemeldinger. Blogger med mange lesere får ofte egne diskusjoner i kommentarfeltet. Slik kan det i bloggene oppstå

debatt rundt temaet som tas opp. Bloggeren får direkte tilbakemelding på det han eller hun skriver og lesere kan delta i debatten, og få presentert motstridene meninger fra samme sted. De beste bloggerne er gode skribenter, de tar opp aktuelle saker, er flinke til å kommentere hos hverandre og svare på egne kommentarer. De lenker til andre blogger fra bloggen sin, og har blogginnlegg med lenker i teksten sin til andre sider med utfyllende informasjon. Dette både for å gi leseren en snarvei til meningsfeller eller meningsmotstandere, eller til å finne faktainformasjon eller bakgrunnsstoff. I noen tilfelle kan kommentarer lagt til blogginnlegg være vel så viktige som innleggene i seg selv. Kommentarene demonstrerer også interaktiviteten i deltagelsen, og er eksempler på hvordan deler av nettverkene fungerer. Siden bloggen i utgangspunktet er en personlig stemme, så blir de også oppfattet som mer direkte, ærlig og ufiltrert enn en avis-kommentar som er gjennomredigert og gjerne tilpasset en bestemt lesergruppe eller profil.

2.4.4 Facebook

Facebook er et såkalt nettsamfunn eller en sosial nettverksplattform som kan brukes i ulike sammenhenger. Det brukes primært til å holde kontakt med venner, bekjente og kolleger. Blant annet på grunn av den sterke sosiale profilen er facebook blitt det største nettsamfunnet i Norge i dag, og dette har gjort det til en interessant arena også for bedrifter, organisasjoner og politikere. Ved å opprette en profil og legge til bekjente og venner med egne profiler besørger man enkle forbindelser med hele sitt nettverk. Man kobles gjensidig sammen ved å gi vennebekreftelse på forespørsel. I Facebook deles informasjon som tekst, lenker, bilder, lyd og lenker raskt og enkelt. Enhver bruker har sin egen nyhetsside der de siste aktivitetene til de registrerte "vennene". Av personvernshensyn er det vanlig med lukkede profiler i facebook. Dette betyr at det kun er ens kontakter (venner) man har innsikt til og det er også kun disse som kan se informasjonen man har lagret om seg selv. Det er likevel en trend i retning mer åpenhet blant deltagerne i facebook og lignende nettsamfunn.

En annen sentral del av facebook er muligheten til å opprette interessegrupper. Ved hjelp av store nettverk av "venner", som igjen har store vennenettverk kan disse gruppene vokse raskt, og dermed genererer mye oppmerksomhet i løpet av kort tid.

2.4.5 Twitter

Twitter¹⁵ kan beskrives som en blanding av en blogg og et nettsamfunn. Styrken i Twitter ligger blant annet i at man kun har 140 tegn tilgjengelig for en beskjed eller melding. Meldingene har primært til hensikt å gi venner og bekjente korte øyeblikksoppdateringer om hva som skjer, hvor man er og hva man gjør. Det også vanlig å gi raske beskjeder, utveksling av lenker, ideer og forslag. I Twitter kobles man ikke sammen ved å knytte til seg "venner" som i facebook, men man kan velge å følge andre brukere. Det er vanlig at venner, bekjente og kolleger følger hverandre. Det er heller ikke uvanlig å følge relativt ukjente dersom man deler interesser, politisk ståsted eller av andre grunner er interessert i det. Twitter har ikke noe krav om at man gjensidig må følge hverandre slik som med venner i facebook. Dette fører til at enkelte ledende samfunnsaktører, eliter innenfor sine felter og andre autoriteter gjerne har langt flere følgere enn hva de selv følger. Det er også mulig å lukke sin profil slik at den kun er tilgjengelig for de man godkjenner som følgere, men denne funksjonen er lite brukt. Noe av poenget med Twitter er nettopp å utvide sitt nettverk og ha løselig kontakt med mange. Åpenheten betyr at det også er mulig å gå inn på twittersiden til den man måtte ønske uten selv å være registrert med egen profil. Denne plattformen for å dele informasjon og nettverk er foreløpig lite utbredt i Norge. Jeg har derfor ikke studert bruken av Twitter i forbindelse med datalagringsdirektivdebatten. Derimot synes det som om Twitter er i ferd med å utvikle seg til et sentralt nytt verktøy for politisk kommunikasjon.

2.4.6 Flickr

Flickr¹⁶ er en av de mest populære tjenester for å dele bilder på internett. Brukere laster selv opp sine egne bilder. Disse er tatt med alt fra de enkleste mobilkameraer til avanserte speilreflekskameraer. Det er vanlig å sette *etiketter* på bildene med relevant informasjon. Slik kan andre brukere søke på dato tema, motivtype, kameratype, årstid, tidspunkt for når bilder er tatt, hva det er knyttet til med mer. (Shirky, C. 08) Bilder kan også lastes opp fra mobiltelefoner. Noe som muliggjør raske publiseringer av bilder fra store begivenheter. Dermed er Flickr-brukere ofte tidlig ute med bilder av konserter, sportsarrangementer,

¹⁵ <http://twitter.com>

¹⁶ <http://www.flickr.com>

ulykker, terroraksjoner og annet. Som følge spres informasjon tidvis raskere via Flickr enn i massemediene.

Flickr provided some of the first photos of the London Transport bombings in 2005 (...) Having cameras in the hands of amateurs on the scene was better than having cameras in the hands of professionals who had to travel.

(ibid:34)

Det er selvsagt også mulig å kommentere andres bilder eller å knytte egne bilder til andres bilder dersom man finner det relevant. Mens massemediene gjerne trenger noen timer på å få gjort en reportasje om en gitt begivenhet eller ulykke kan det i Flickr ha pågått debatter omtrent helt siden begivenheten eller ulykken fant sted. Jeg nevner dette verktøyet her fordi det viser noe om nettverktøyenes hastighet og fordi blant annet Arbeiderpartiet, SV og Høyre bruker Flickr til å dele noen av sine offentlige bilder¹⁷.

2.5 Underskriftskampanjer

Underskriftskampanjer hører ikke til blant sosiale medier. Underskriftslistene har fungert som et alternativ for å skape oppmerksomhet når organisering eller andre kanaler ikke har strukket til, eller som et supplement til annen aktivitet. De kan være effektive også for samarbeid på tvers av organisasjoner i bestemte saker, når det ellers ikke er naturlig å samarbeide. Dersom man samler tilstrekkelig med underskrifter for en sak, er det vanskelig både for medier og partier å ignorere den. Internett har revolusjonert underskriftskampanjene ved at kostnadene for å lage lister er blitt tilnærmet null, og veksten av underskrifter kan utvikles raskt. Spesielt i kombinasjon med sosiale medier kan den fungere som en enda mer effektiv kanal for deltagelse enn før.

2.6 Google

Google har vært det viktigste verktøyet for mine søk og jeg vil derfor gå kort inn på hvordan det fungerer. Google som søkemotor indekserer nettsider ved at det lager et register over web-adresser som oppdateres jevnlig. Søkemotoren bruker så et system de kaller PageRank(TM) for å rangere nettsidene. Dette bruker lenkestruktur til å vurdere nettsiders aktualitet eller verdi.

¹⁷ <http://www.flickr.com/photos/arbeiderpartiet/>, <http://www.flickr.com/photos/sosialistiskvenstreparti/>, <http://www.flickr.com/photos/hoyre>

Kort fortalt, tolker Google en lenke fra side A til B som en stemme, avgitt av side A på side B. Google, se på mer en bare antall stemmer en side får. Sidene som avgir stemmer blir også analysert. Stemmer som blir avgitt av sider som blir sett på som "viktige" veier mer og hjelper dermed til å gjøre andre sider "viktige"

Fra: http://www.google.no/intl/no/why_use.html (13. Okt 08)

Søkeresultatet vil derfor være avhengig av antall lenker en side har til seg. Hvor mange ganger det aktuelle søkeordet eller -setningen er nevnt med mer sier de:

Google benytter langt mer avanserte metoder enn å telle antall ganger ditt søkeord fremkommer på en side, og undersøker grundig alle aspekter ved sidens innhold (og i tillegg innholdet i sider som er lenket til den) for å fastslå om det er et godt treff for ditt søk (...) Google analyserer også hvorledes disse søkeordene fremkommer på en side. Google prioriterer resultater der disse søkeordene står nært hverandre, slik at du kan tilbringe mindre tid på å skimme gjennom irrelevante resultater.

Fra: http://www.google.no/intl/no/why_use.html (13. Okt 08)

Imidlertid, dette betyr også at sider som det ikke finnes lenker til ikke vil dukke opp i et google søk, fordi de ikke har noe grunnlag for å rangere den. Google anerkjenner lenker som en anbefaling. Siden som har flest lenker til seg regnes derfor som mest anbefalt. Rene lenkesider og lignende automatiserte trafikkgenererende sider blir ikke regnet med.

2.7 Nettverkssamfunnet

Baserer seg på Manuel Castells begrep *the network society*. Begrepet beskriver et vesentlig trekk ved dagens samfunn og viser til at nettverk har fått større betydning enn tidligere.

A fundamental feature of social structure in the Information Age is its reliance on networks as the key feature of social morphology. While networks are old forms of social organization, they are now empowered by new information/communication technologies, so that they become able to cope at the same time with flexible decentralization, and with focused decision-making.

(Castells, M. I British Journal of Sociology; 2000:5)

Castells fremhever videre at det moderne nettverkssamfunnet springer ut av nye og beslektede verdensomspennende sosiale transaksjoner. Disse har eksistert siden begynnelsen på 1980-tallet. Dette gir oss en ny form for sosiale strukturer, og dette utgjør vårt moderne nettverkssamfunn:

In the last two decades of the twentieth century a related set of social transformations has taken place... (...) ...the vast majority of societies are affected in a fundamental way by these transformations. All together they constitute a new type of social structure that i call the network society...

(ibid:9)

Således kan nettverk i større grad legger til rette for deltagelse, interaksjon og beslutnings-takning med mindre geografisk avhengighet.

2.8 Borgerrolle

Medborgerskap betegnes i Statsvitenskapelig leksikon som:

et sett idealer for borgernes status som medlemmer av et samfunn. I økende grad brukes begrepet også empirisk for å karakterisere borgernes faktiske status som medlemmer av samfunnet.

Østerud, Ø. :07:166

om begrepet *borgerrettigheter* fremheves det at det er de "rettigheter en stat garantere sine borgere". Videre heter det at de omfatter både sivile og sosiale rettigheter. Mens det å være *borger* er "å delta i det offentlige liv" (ibid:30). Dette er i samme betydning jeg i oppgaven opererer med begrepene borger og borgerrolle. Gjennom borgerrollen defineres den enkelte som aktør og deltager i samfunnet. Jeg ser på moderne nettverk som viktige arenaer for utøvelsen av borgerrollen.

2.9 Aktører

I sammenheng med å se på hvilke kanaler som er brukt i ulike stadier i en debatt så ser jeg det også relevant for denne oppgaven å se om det er mulig å definere noen ulike typer aktører som kan knyttes til bruken av de ulike kanalene. Det er nødvendig for å kunne si noe om hvorvidt nye kanaler endrer nye grupper og aktørers påvirkningskraft på den politiske debatt og utvikling. De viktigste aktørene i denne oppgaven har vært enkelt-personer, massemedier, de politiske partiene, Stortinget, Regjeringen og andre offentlige organer. Det er tidvis vanskelig å skille aktører fra kanaler. Eksempelvis vil jeg nevne blogger og aviser. En blogg er bloggerens kanal. Bloggeren som står bak kan være en politiker, en journalist eller uttale seg på vegne av en interesseorganisasjon og således representere arbeidsgiver eller en organisasjon. Men han kan vel så gjerne være uorganisert og utelukkende representere seg selv. Bloggen er likevel i hovedsak en individuell kanal,

siden det står et navn eller alias bak. En avis på den annen side kan forstås som en aktør i seg selv, men også som en kanal. Journalistene representerer avisen de jobber i og ikke seg selv. Flere av de norske avisene (Dagens Næringsliv, Klassekampen, Morgenbladet og Nationen for å nevne noen) har relativt avklarte politiske standpunkter selv om de i hovedsak er partiuavhengige. I kraft av profilen som holdes blir de på mange måter aktører i seg selv med selvstendige stemmer i samfunnsdebatten. Men de er likevel åpne for at politikere, forskere, eksperter og aktive borgere deltar med debattinnlegg, kronikker og leserbrev. Således er de også en debattarena og kanal for deltagelse. Med de store nett-avisenes åpne kommentarfelt og bloggjenester blir aviser i enda større grad kanaler for deltagelse.

3 Teoretiske tilnærminger

For å vurdere sosiale medier som kanaler for politisk deltagelse vil jeg relatere dem til et samfunnsperspektiv og et individperspektiv. Jeg vil også gå inn på noen betraktninger om samfunnsbetydningen av de sosiale mediene. Som kanaler for politisk deltagelse påvirker de deltagelse fra borgere, organisasjoner og institusjoner, og kan dermed endre betingelser for politikktutforming. Denne oppgaven vil trekke frem hvordan kanalene kan ha betydning for individet og dets muligheter i forhold til andre samfunnsaktører så som organisasjoner og institusjoner. Derfor brukes et individperspektiv som tar for seg hvordan enkeltaktører kan handle som en selvstendig del av samfunnet i tillegg til de to førstnevnte tilnærmingene. Med samfunnsperspektivet belyses kanalene i forhold til teorier om individets rolle i forhold de overordnede samfunnsendringer. Med individperspektiv har jeg trukket frem teorier som beskriver ulike deltagelsesformer, politisk individualisme og om det politiske innhold i tilsynelatende private handlinger så som politisk forbruk med mer. I et skjæringspunkt mellom et samfunns- og individperspektiv ligger arbeidet fra Makt og Demokratiutredningen i 2003. Dette er spesielt interessant siden sluttrapporten har sterke dissidenter i Hege Skjeie og Siri Meyer.

3.1 Samfunnsperspektivet – individualismen øker i en ny modernitet?

Noen ulike teorier og studier beskriver enkelte overordnede samfunnsendringer. Disse tar for seg forhold som legger til rette for individets muligheter og individuell deltagelse. Dette er perspektiver på forandring fra kollektivistiske samfunn til mer individorienterte samfunn, fremveksten av nettverk samt nye verdier, nye prioriteringer og endrede handlemåter.

3.1.1 Modernisme og postmodernisme

Ronald Inglehart har gjennomført studier der han går inn på ulike forskjeller mellom land. Han viser også hvordan individualisme og politisk individualisme kun forekommer i enkelte land. Hans bok *Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies* (97) baserer seg på studier gjennomført over lengre tid i 43 land og som omfatter 70% av jordas befolkning. Her tar han opp spørsmål rundt modernisme og postmodernisme. Han hevder at modernismen er preget av industrialisering, byråkratisering, demokratisering, materialisme

og behov for sikkerhet (Inglehart, R. 97:5), mens postmodernisme utvikler andre verdier som mangfold, selvstendighet, toleranse, feminisme og nedgang i statlige sosialistregimer. Dette kaller han ”*the emergence of this postmodern value syndrome*” (ibid:6). Han viser til at både industri, byråkrati og demokrati er forutsetninger for en fri og mangfoldig deltagelse. En naturlig følge er et større mangfold av verdier og meninger blant borgere. Denne beskrivelsen av samfunnsutviklingen kan minne om Maslows behovspyramide der selvrealiseringen, et ønske om selvstendighet, frihet og valgmuligheter på egne premisser, vokser frem først etter at øvrige behov er dekket. På samme måte, kan man forstå Inglehart, er det industrialiserte og demokratisk utviklede samfunn som kan føre til nye verdier som han knytter til postmodernismen, deriblant mangfold og selvstendighet. Eller som han sier:

Postmodernization represents a later stage of development that is linked with very different beliefs from those that characterize Modernization. These belief systems are not mere consequences of economic or social changes, but shape socioeconomic conditions...

(ibid:8)

Inglehart konkluderer med at "the overwhelming majority of responses moved in the predicted direction ... the pole that was correlated with Postmaterialist values". (ibid:320). Utviklingstrenden er med andre ord relativt universell. Man kan likevel forstå ham dit hen at det er grunn til å tro at de mest postmoderne samfunn er best tilrettelagt for mer bredde og større mangfold når det kommer til politiske deltagelsesformer. Selv om Egypt ikke er med i hans studie så må det være rimelig grunn til å anta at det ikke ville komme ut på topp i en slik rangering av postmoderne verdier. Artikler i det Amerikanske tidsskriftet Wired¹⁸ og avisen Morgenbladet¹⁹ kan derimot fortelle om unge politiske aktivister som bruker sosiale medier deriblant blogger, YouTube, Flickr, Twitter og spesielt Facebook som sentrale verktøy for å organisere sin kamp for å få på plass et reelt demokrati i landet. Dette tyder på at nettverkene som skapes gjennom de sosiale mediene og nettsamfunnene også kan gjøre seg gjeldende som politiske kanaler i mindre utviklede land. Dette er interessante observasjoner som fortjener mer oppmerksomhet, men som ikke vil bli berørt videre i denne studien.

¹⁸ http://www.wired.com/techbiz/startups/magazine/16-11/ff_facebookegypt

¹⁹ <http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20081114/OAKTUEL002/315420106>

3.1.2 Individualisme i den andre modernitet

Ulrich Beck er blant de som fremhever at individualismen er en av flere faktorer som håndteres annerledes i det han kaller den andre modernitet. De bidrar til at lokaldemokrati og identitet får en ny betydning (Beck, U. 00:05/06). Han vektlegger at temaer som individualisme, kjønnsopprør, globalisering, økologiske kriser og jobbusikkerhet alle er temaer både i den nye og gamle modernismen. Men, sier han, alle disse spørsmålene håndteres på nye måter: "...the guiding ideas and core institutional responses of the first modernity no longer appear self-evident or even convincing" (ibid:23). Han aktualiserer dermed studier av form for deltagelse og grad av deltagelse der individualismens påvirkning på endringer i organisasjons- og samfunnsdeltagelse fremheves. I beskrivelsen av den andre moderniteten i *Brave New World of Work* (2000), kommer han inn på hvordan samfunnet stykkes opp. Risiko føres tilbake til den enkelte, og vi har mer valgfrihet. Denne forståelsen kommer også frem gjennom et intervju i *Klassekampen* (14/05/05) der han sier at våre rettigheter i dag er rettet mot individer, fremfor familier eller klasser. Det var nettopp klasser og familien som tidligere var med på å skape kollektiv identitet. "Mer solidaritet er ønsketenkning så lenge institusjonene produserer det motsatte" hevder han. Denne debatten illustrerer en årsak til at velferdssamfunnet kan utvikle individualisme, og hvordan utviklingen er et paradoks til det faktum at velferdssamfunnet er tuftet på kollektive og sosiale verdier. Jeg mener at man ikke trenger å forstå dette til at det nødvendigvis er noen motsetning mellom kollektive verdier og individuelle aktører. Dette poenget utdyper jeg nærmere i punkt 3.2.3 *Individuell deltagelse men kollektive verdier*.

Richard Sennet hevder derimot i "Det Fleksible Mennesket" fra 2001 at individualisme henger sammen med mangel på langsiktige mål, og at dette fjerner mulighet for tillit, lojalitet, og gjensidig forpliktelse (Sennett, R. 01:30). Han skriver om endringer i arbeidslivet og hvordan det har utviklet seg fra stabilitet til stadig endring. Tian Sørhaug sier, i innledningen til den norske utgaven, at individualisering er ett av tre stikkord for å beskrive utvikling i arbeidslivet (ibid:6). Sennett forklarer den nye arbeidssituasjonen som en konsekvens av kapitalismens utvikling. Han mener utviklingen fører til tidsjag, flyktighet, få varige verdier, usikkerhet og at "karakterene smuldrer bort". Han hevder at ledelsen i organisasjoner begynner å "snakke om organisasjoner som nettverk". Dette gjør

koblinger løsere og strukturene i nettverkene blir kontinuerlig redefinert (ibid:29). Han ser på samfunnsutviklingen som en årsak til at vi fremmedgjøres. For denne oppgaven mener jeg det viktigste fokuset er på hvor endring foregår, hva det betyr for maktrelasjoner og hvordan vi skal ta i bruk nettverkene på en konstruktiv måte.

I artikkelen *Fri oss fra amatørerne* av Håkon Lorentzen, (2004) beskrives skillet mellom markedsliberalisme og sivil liberalitet og forholdet til statlig initiert og kontrollert organisering. Lorentzen mener at det i dag blir stadig tydeligere at det sivile og sivil organisering er et viktig supplement til staten, både som selvstendige alternative aktører, men også som viktige bidrag for å skape samhørighet og utvikle solidaritet og identitet (Lorentzen, H.:04:47). Identitet og tilknytning skapes dermed på en rekke uavhengige arenaer. Sosialisering, identitetsbygging, organisasjons- og demokratiforståelse kan skapes og utvikles i det sivile samfunn, uten statlig innblanding. Et kollektivt samfunn av gammel modell eksisterer ikke lenger ifølge ham. Velstands- og demokratiutviklingen - i artikkelen forstått som en følge av vårt sosialdemokrati - har ikke gitt økt oppslutning og identifisering med sosialdemokratiet, men har snarere ført til at flere av oss trekker seg tilbake for å bruke mer tid og energi i den private sfære (ibid:49). Lorentzen kan her forstås å være på linje med Beck, men hevder så at vi på dette grunnlag er blitt mindre politiske. Derimot kan det innvendes at en rekke av de sosiale og private arenaene i økende grad gis politisk innhold. I dag kan også stadig flere private handlinger bli forklart med overordnede politiske synspunkter. Jmfør boka *Forbruk*²⁰ som blant annet går inn på hvordan vårt valg av varekjøp kan ha politiske motiver. Faretrade-produkter er et velkjent eksempel på dette. Et faktisk eksempel på en i utgangspunktet sosial handling innenfor de nye mediene, som har vist konkrete resultater når det gjelder forbrukermakt innenfor de nye mediene er en Facebookgruppe som ble opprettet for å få Coca-Cola-Norge til å tappe brusen Urge på 1 ½ liters-flasker²¹. Denne gruppen fikk etter hvert over 30 000 medlemmer. Men allerede ved 4500 medlemmer gav Coca-Cola-Norge beskjed, direkte inne på gruppeveggen og i epost til grunnleggeren av gruppa, om at de ville prøve å få brusen på 1 ½ liters flasker om medlemsmassen ble doblet til 9000 medlemmer. Coca-Cola-Norge innså markedsførings-

²⁰ Tangen, Nyeng, Jensen, Blindheim 04

²¹ <http://www.facebook.com/group.php?gid=2289529770>

verdien av facebookgruppen og valgte å spille på lag med den. Slik oppnådde gruppen og dens grunnlegger sitt mål, og Coca-Cola-Norge fikk god markedsføring og anerkjennelse fra sin viktigste kundegruppe²².

Når vi da ser at disse arenaene også kan være politiske arenaer så kommer vi inn på en demokratiforståelse som er godt beskrevet av Lise Togeby i *Hvorfor den store forskel?*, en kommentar til konklusjonene i den norske maktutredningen.

Det lille demokrati omfatter borgernes muligheter for at øve innflydelse på deres egen daglige tilværelse gjennom velfærdsstatens institusjoner og på arbeidsplassen. For at handlinger skal defineres som politiske, må de imidlertid vedrøre andet og mere end ens eget liv.

(Togeby, L. 05:58)

Dette kan forstås som motsetning til et fokus på et representativt system, der politisk deltagelse i hovedsak dreier seg om mer indirekte innflytelse gjennom partier og folkevalgte organer. (ibid:58) *Det lille demokrati* dreier seg om den politiske betydningen deltagelse i det sivile samfunn kan gis.

3.1.3 Kollektivism versus individualisme - En kulturell tilnærming.

Geert Hofstede beskriver i *Cultures and Organizations* hvordan samfunn er mer eller mindre kollektivistiske. Han har rangert 50 ulike land på en skala der individualisme settes i motsetning til kollektivism. Rangeringen utgjør en av flere akser i hans studier av kulturforskjeller mellom ulike land. Hans definisjon av *individualisme* er samfunn med svake bånd mellom individene, der hver og en i stor grad tar vare på seg selv (Hofstede, G. 97:51). Variablene Hofstede bruker for å måle dette er blant annet ulike faktorer som den enkelte oppgir å gi jobbtrivsel. Han viser til at det i samfunn på den individualistiske enden av skalaen blir lagt vekt på frihet, utfordringer og tid til en selv. Samfunn på den kollektivistiske enden av skalaen legger vekt på læringsmuligheter, mulighet til å bruke sine evner og betydningen av gode fysiske omgivelser (ibid:52). Betydningen av individet og betydningen av gruppen vektet ulikt i de forskjellige samfunn og kulturer (ibid:50). Kollektivistiske samfunn har sterk gruppejalitet mens individualistiske samfunn har svakere gruppejalitet. Om de individualistiske samfunn sier han:

²² [http://en.wikipedia.org/wiki/Surge_\(soft_drink\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Surge_(soft_drink)) og <http://www.ba.no/nyheter/article3724209.ece>

Neither practically nor psychologically is the healthy person in this type of society supposed to be dependent on a group.

(ibid:51).

Individualistiske samfunn er etter Hofstedes definisjon tilstede når båndene mellom deltagerne er løse, og det er forventet at hver enkelt har en stor grad av ansvar og kontroll for seg selv og sitt liv. Slik Hofstede skriver om forholdet mellom individualisme, kollektivism og staten, viser han til en sammenheng mellom kollektivism blant borgerne og sterk statlig kontroll over økonomien. Som kontrast til de individualistiske samfunn har kollektivistiske samfunn også sterke bindinger og sterk grad av lojalitet mellom medlemmene i familien og gruppen eller lokalsamfunnet. Kollektivistisk kultur henger videre sammen med kollektivistiske politiske systemer (ibid: 68). Videre viser han til at i en undersøkelse om grad av pressefrihet, korrelerer denne i stor grad med individualismescore. Høy statlig innblanding i pressen samsvarer med høy grad av kollektivism (ibid:68). Demokrati og ytringsfrihet kan dermed sees som viktige forutsetninger for, og en del av, den politiske individualitet og frihet. Ser man dermed sammenheng mellom de samfunnsforhold som Hofstede mener bidrar til individualisme og Becks poengtering om at velferdsstater med individuelle rettigheter tilrettelegger for individualisering, kan det synes noe paradoksal som om løse bånd og individualisme forutsetter en form for velferdsstat med kollektive og sosiale verdier. Individualisering er med andre ord mulig fordi det finnes kollektive verdier i bunn. Norge og store deler av Vest-Europa hører til blant de mest individualiserte landene. Vi er likevel mindre individualiserte enn USA, Australia, Storbritannia, Canada, Nederland og New Zealand (ibid:53). I følge Hofstede er Norge dermed et land der den individuelle aktøren har relativt gode muligheter. Samlet kan dette tyde på at vi i samfunn som det norske har både kollektivistiske og individualistiske elementer, og at deltagelsesform ikke nødvendigvis er et spørsmål om enten eller. Vi har både kollektivistiske og individualistiske trekk. Jeg sier mer om dette i *punkt 3.2.3 Individuell deltagelse men kollektive verdier*.

3.1.4 Nettverk: bedre samhandling og en svekket stat?

De siste årene har vi sett et økt fokus på nettverk som begrep. Richard Sennett var blant annet inne på hvordan nettverkene har erstattet en del av organisasjonenes betydning, mens

Mark Granovetter tidlig på 70-tallet fremhevet styrken i de svake bånd. Han pekte på at datidens nettverksmodeller stort sett fokuserte på sterke bånd men mente at ved å fokusere på svake bånd ville man lettere kunne diskutere forhold mellom ulike grupper (Granovetter, M. 73:1360). Noe av fordelene med svake bånd beskrev han som:

those to whom we are weakly tied are more likely to move in circles different from our own and will thus have access to information different from that which we receive.

(ibid:1371)

Granovetter beskrev gjerne svake bånd som en bro mellom to punkter (personer), og det svake båndet blir da også forbindelsen mellom disse to personenes respektive sterkere bånd og grupper av nærmere kontakter. (ibid:1364). De svake bånd er av kritisk betydning når det gjelder utveksling av informasjon og ideer mellom grupper. Granovetter fremhever altså styrken ved nettverkene sett i forhold til (mindre) grupper, da forstått som sterke bånd. Han kommer litt inn på hvordan definere svake bånd i forhold til sterke, og dette har også andre kommet inn på senere. Jeg vil ikke gå inn i en slik debatt her, men heller konstantere at en persons nettverk utgjøres av de løsere forbindelser og kontakter, eller de svake bånd.

Ronald S. Burt er blant annet inspirert av Granovetter og har gjort en studie på et større amerikansk elektronikkselskap der han ville undersøke sosiale strukturer som kunne gi en fordel når det gjaldt å utvikle gode ideer. (Burt, R.S. 04:2) Han sier at:

People connected to groups beyond their own can expect to find themselves delivering valuable ideas, seeming to be gifted with creativity. This is not creativity born of deep intellectual ability. It is creativity as an import-export business. An idea mundane in one group can be a valuable insight in another. (...) The certain path to feeling creative is to find a constituency more ignorant than yourself.

(ibid:5)

Clay Shirky tar også opp dette i sin bok *Here Comes Everybody*, (08) og kommer inn på betydningen av å opprette nye bånd, da spesielt å skape forbindelser utenfor ens nærmere forbindelser som en verdi i seg selv. Dette gir det han kaller *Bridging capital* som han kaller en "increase in connections among relatively heterogeneous groups" (Shirky, C. 08:222). Han viser til viktigheten av å kunne kombinere styrkene ved både de sterke og svake båndene, for å holde oss i Granovetters begrepsapparat. Å ha svake bånd kan gi oss

en fordel i de mindre gruppene fordi de kan være en ressurs. For utveksling av informasjon og kunnskap i samfunnet er de blant oss med mange svake bånd blant de viktigste aktørene.

A handful of people are extremely critical to holding the whole network together, because as the network grows large, the existence of a small number of highly connected individuals enables the very trade-off between connectivity and effectiveness...

(ibid:217)

Et samfunn der borgere har store nettverk og det er mange svake bånd kan derfor forventes å utvikle bedre ideer enn et mer lukket samfunn. Nettsamfunn der den enkelte knytter til seg mange kontakter kan sees på som viktige arenaer for å opprettholde svake bånd. I følge Castells lever vi i innformasjonsalderen, og nettverkssamfunnet er vår viktigste sosiale struktur (Castells, M. 00:5) De nye nettverkens betydning og innflytelse er videre beskrevet av Manuell Castells i *The Rise of The Network Society* (00).

This growing enclosure of communication in the space of a flexible, interactive, electronic hypertext does not only concern culture. It has a fundamental effect on politics.

(ibid:13)

Han mener at politikken arena er i mediene. Når mediene utvikler sterkere elementer av nettverk i seg, kan det bety muligheter for en ny politisk arena. Viktige samfunnsfunksjoner blir stadig mindre avhengige av lokalisering, fordi infrastrukturen som følger av internett erstatter lokaliseringens betydning. Disse forhold er også med på å gjøre nettverkene uoversiktlige og uforutsigbare. Dette fører også til at statens rolle muligens svekkes.

...the state is also undergoing a process of dramatic transformation. ...its sovereignty is called into question ... its legitimacy is undermined by the politics of scandals and its dependence on media politics.

(Castells, M. I. 00:14)

Fra Maktredningens konklusjoner kommer lignende slutninger "Folkevalgte myndigheter spiller på krympet bane (...) Makten er flyttet andre steder." (Østerud, Ø. et al 03a:57). Det pekes på en forvitring av folkestyret, og begrenset mulighet for enhetlig styring.

Dersom fellesnormene innen samfunnet som helhet er svake, mens undergrupper er tett normativt integrert, er grunnlaget for fellesløsninger og enhetlige institusjoner svakt.

Østerud, Ø. et al 03b:17

Ideen om folkestyrets suverenitet er dermed utfordret av en utvikling som har større fokus på nettverk og åpner således for en mer deliberativ demokratiforståelse.

3.2 Individperspektiv - politisk individualisme og ulike deltagelsesformer

I de følgende punktene vil jeg gå inn på noen teorier og funn som beskriver samfunnet og endringer gjennom ulike måter vi som borgere og deltakere i samfunnsdebatten opererer selvstendig og uavhengig av omgivelsene. Utvikling forklares med bakgrunn i den enkeltes muligheter og handlinger.

3.2.1 Maktutredningen og nye deltagelsesformer.

For å studere tilstander i den demokratiske deltagelse vedtok stortinget i 97 å sette i gang arbeid med en makt- og demokratiutredning. Denne ble gjennomført fra 1998 til 2003. Her har "vilkårene for det norske folkestyret og endringer i disse" vært sentralt (Østerud, Ø. et al 03a:9). Hvordan vi deltar har vært et viktig tema. Hovedkonklusjonene antyder at "folkestyret forvitrer" Påstanden er at vi har et demokrati i krise med mindre oversiktlige maktforhold, redusert tillitt til politiske partier og styringsorganer og følgelig redusert oppslutning og deltagelse (NOU2003:19 s.57). Lise Togeby som har deltatt i den danske maktutredningen (også med sluttrapport i 2003) er en av de som stiller spørsmål ved den norske hovedkonklusjonen. I en artikkel *Hvorfor den store forskjell?* fra Tidsskrift for samfunnsforskning nr 1. 2005 beskriver hun forskjeller i konklusjonene til den danske og norske maktutredningen. Hun viser til noen grunnleggende forskjeller på danske og norske forutsetninger, men fremhever at danskenes mer positive konklusjon kan skyldes høyere tillit i befolkningen og at de i større grad vektlegger og ser positivt på det hun kaller medborgerskapsperspektivet. I følge Togeby oppfatter danskene, det Østerud med flere kaller "folkestyrets forvitring", mer som et supplement enn en trussel til den parlamentariske styringskjeden. "Et fuldt medborgerskab vil sige, at alle borgere indgår som fulgyldige, ligeværdige og handledygtige medlemmer af samfundet" (Togeby, L. 05:57). Ved siden av valgkanalen har en rekke øvrige former fått større og fornyet betydning. Vi ser at den danske tilnærmingen i større grad ligger innenfor en deliberativ demokratiforståelse.

I regi av makt- og demokratiutredningen ble det i 2001 gjennomført en medborgerundersøkelse som blant annet inneholdt spørsmål som skulle fortelle noe om graden av politisk deltagelse og hvilke kanaler som brukes av borgerne. Resultater av denne undersøkelsen ble presentert i rapporten *Politisk engasjement, borgerroller og sosial kapital*, skrevet av Tore Hansen og Trond Tjerbo. Den viser at hele 88 prosent av befolkningen på en eller annen måte var politisk aktive i løpet av det siste året forut for undersøkelsen (Hansen, T. og Tjerbo, T. 05:44). Imidlertid er det kun "om lag 30 prosent som oppgir å ha deltatt i arbeidet i et lag eller en forening". (ibid:43). Dette viser at nye kanaler kan ha betydning, da langt flere deltar i disse enn i de tradisjonelle. I en artikkel i Norsk Samfunnsvitenskapelig tidsskrift nr 1, 2005 kommer de også inn på sentrale deler av undersøkelsen. De spør i artikkelen:

I hvilken utstrekning innebærer en individualisering av borgernes relasjoner til offentlig politikk også en endring i formene for befolkningens politiske engasjement, med en reduksjon i den inputorienterte kollektive deltakelse i form av politiske valg, til et sterkere individuelt engasjement rettet mot tiltak på outputsiden av det politiske system – dvs. en direkte saksrettet deltakelse?

(Hansen, T., og Tjerbo, T. 05:30)

De skiller mellom valg og annen deltagelse. Valg beskrives, som nevnt tidligere inputorientert kollektiv deltagelse, mens øvrig engasjement beskrives som individuelle tiltak på outputsiden av det politiske system. Det interessant er, for denne oppgaven, hva de legger i helheten og summen av den politiske aktivitet og deltagelse. Hvordan de nye kanaler brukes, hvem som besetter og kontrollere dem er derfor blant de sentrale spørsmål. De ulike kanalene på outputsiden av det politiske system er tidligere beskrevet under *punkt 2.3 Øvrige kanaler for politisk aktivitet og deltagelse*. De fire mest brukte deltagelsesformene som er beskrevet i artikkelen er: *skrevet under på underskriftskampanje eller opprop, boikottet visse produkter, kjøpt visse produkter av politiske, moralske eller miljømessige hensyn og gitt pengestøtte* disse har *til felles at de er orientert mot spesifikke saker* (Hansen, T. og Tjerbo, T. i NST nr1;05 s.45), samt at de er relativt enkle og uforpliktende former for deltagelse. De bærer preg av spontanitet, men begrenset debatt og lite forpliktelse og deltagelse utover den faktiske handlingen. Bredden i deltagelse blir tydeliggjort, men de mest populære deltagelsesformene synes ikke å innbære mye debatterende deltagelse. Mens Hansen og Tjerbo har spurt seg om individualisering av

relasjoner har gitt mer eller mindre deltagelse så spør denne oppgaven hva nye kanaler og et mangfold av deltagelsesformer gjør for individuelle deltagelsesmuligheter og mulige effekter for øvrige politiske kanaler.

3.2.2 Problemer med maktspredning og sivile deltagelsesformer

De overnevnte teorier peker på at nettverk og individers selvstendige muligheter kan ha fått økt betydning de senere år. I medborgerundersøkelsen ser vi også konklusjoner som hevder at dette kan føre til en svekket stat og gi maktspredning. Øyvind Østerud og Makt- og demokratiutredningen har problematisert enkelte av konsekvensene ved en svekket stat og mer spredning av makt. Han mener at folkestyret som bærende demokratisk institusjon er truet. Modellen med folkevalgte organer og den parlamentariske styringskjeden er idealer for politisk deltagelse og utøvelse. For mye annen deltagelse kan synes å svekke svekke demokratiet (Østerud, Ø. et al 03). Dette utdypes av Østerud i en artikkel om Norsk og dansk demokrati:

Mer makt til organer som ikke står til politisk ansvar, innebærer ikke at borgernes rettigheter står sterkere. Det kan tvert imot bli mer usikkert hva rettighetene egentlig innebærer, og hvordan mangfoldet av uklare og til dels motstridende rettigheter skal vektes og konkretiseres.

(Østerud, Ø. 05:62)

Det trekkes frem problemer mellom ulike internasjonale rettstradisjoner og gruppers versus individers frihet og frihetsbegrensing i flerkulturelle samfunn (ibid:62). Uklare maktrelasjoner og uoversiktighet er skadelig for demokratiet. Her er han inne på noe av kritikken av de deliberative demokratiet, som Eriksen beskriver det:

"Kritikken går på at slike ordninger forkludrer forholdet mellom statsmaktene, at det åpner for "gatens parlament" (jf. Paulsen 2000) Noen ser dem som en trussel mot selve demokratiet slik vi kjenner det, fordi de underminerer regjeringens autoritet.

Eriksen, E.O. 01:18

Men det var ikke enighet om maktutredningens konklusjon. Hege Skjeie, også medlem i maktutredningens forskergruppe, var en av to dissidenter. Hun tilførte en særuttalelse til konklusjonen der hun blant annet pekte på problemer med en smal norsk mandatsfortolkning. Hun viser til danskenes bredere demokratiforståelse i sin maktutredning og betydningen av å inkludere en kjønnsmaktsproblematikk (Skjeie, H.:03:75/76). Uavhengig

av tilnærming og problemsforståelse er hovedkonklusjonen og dissidentenes tillegg en bekreftelse på at å forstå ulike deltagelsesmuligheter, og kanskje spesielt for individuell aktivitet utenfor de tradisjonelle kanaler er av stor betydning for vår oppfattning av demokratiet og samfunnsutviklingen.

3.2.3 *Individuell deltagelse men kollektive verdier*

I artikkelen *Individualisme, sosial kapital og politisk deltagelse*.(05) poengterer Tjerbo og Hansen at individualistisk adferd ikke nødvendigvis henger sammen med individualistiske verdier:

At man som borger forventes å opptre i en individualistisk eller privatisert rolle vis-a-vis offentlige myndigheter, behøver imidlertid ikke å innebære at man også slutter opp om det vi kan betegne som individualistiske verdier. Vi vil imidlertid kunne vente at det vil være en sammenheng mellom det å tilkjenne et individualistisk holdningsmønster og hvilke former for politisk deltakelse man engasjerer seg i.

Hansen, T. og Tjerbo, T. 05:40

Videre fremhever de at "det å være individualistisk innstilt i forhold til noen samfunnsspørsmål utelukker ikke at man også er fellesskapsinnstilt" (ibid:41). De mener at deltagelse og verdiorientering hos den enkelte kan være både individualistisk og fellesskapsorientert på en og samme tid, men at deltagelsesform kan ha sammenheng med om man har individualistiske eller kollektive holdninger. Denne mulige sammenhengen vil jeg ikke gå nærmere inn på. For denne oppgaven er det essensielle å vise at det med nye kanaler er tilrettelagt for individualistisk deltagelse, men at deltagelsesform ikke nødvendigvis sier noe om verdier. At vi i dag er mer individualistiske og dermed i mindre grad tar hensyn til en forhåndsdefinert fellesskapsnorm for deltagelse og valg i hverdagen, henger sammen med endringer i verdier og samfunnsutvikling slik den er beskrevet av Beck med flere. Vi kan alle ha ulike verdier som vi legger til grunn for vår atferd og deltagelse. Det er få normer for å begrunne handlinger. Ulike deltagere har gjerne ulike oppfatninger om hva som er kollektiv deltagelse, og hva som er viktig for samfunnet. Slik kan man ha kollektive verdier og være en individualistisk deltager. Individualismefokuset i denne oppgaven er på de individuelle deltagelsesformene, ikke den enkeltes verdiene. At en aktør velger å handle og delta på egenhånd gjennom sitt nettverk, sier lite om hvorvidt vedkommendes verdier er liberale eller sosialistiske. Avaaz.org er et eksempel på dette. I forbindelse med Burma-

protestene høsten 2007 og all den internasjonale oppmerksomheten som fulgte samlet Avaaz over 800.000 underskrifter med en bønn til Kina og FNs sikkerhetsråd om å slå ned på den statlige volden og legge til rette for dialog og forsoning²³. Avaaz beskriver seg som:

a new global web movement with a simple democratic mission: to close the gap between the world we have, and the world most people everywhere want.

<http://www.avaaz.org/en/about.php>

Bevegelsen baserer seg på å samle digitale underskrifter. De bruker styrken i mange underskrifter til å uttaler seg i store internasjonale saker og mye av fokuset rettes mot miljøvern og solidaritet med fattige og undertrykte.

3.3 Sosiale medier og utviklingen av internett

"Revolution doesn't happen when society adopts new technologies - it happens when society adopts new behaviors." (Shirky, C. 08:160) I følge Clay Shirky er det når teknologi blir alminneliggjort at vi kan få store samfunnsendringer. Med internettets massive utbredelse utvikles nye måter å bruke det. De sosiale mediene er blitt anvendelig for en rekke gjøremål og viser seg å være spesielt effektive til å holde og få kontakt med menings- og interessefeller. Populariteten bidrar til at de er blant de viktigste nettværktøyene for alminneliggjøringen av internett.

Internett har også ført til at enkelte av kostnadene ved å organisere seg er eliminert. Dette kan forklares ved å se på *Flickr* som eksempel. Ved hjelp av *etikettene* organiseres bilder uten en overordnet plan for hvordan de skal organiseres. Hvilke etiketter som skapes er avhengig av hva hver enkelt Flickr-bruker selv legger ut. De personlige brukerkontoene gjør at man kan kontakte mennesker med interesser for samme motiver, kameraer teknikker eller annet. Hva hver enkelt har funnet på å lage av etiketter avgjør hvilke grupper som kan oppstå. Men man kan lettere en før finne andre med samme interesse og så dele erfaringer og synspunkter. Derfor blir det med de sosiale mediene skapt flere bindinger og latente grupper enn om vi ikke hadde hatt disse måtene å komme i kontakt med hverandre på. Shirky sier at de *Flickr* har "tools for the self-synchronization of otherwise latent groups". (ibid:39) Dette gjelder også for andre sosiale medier. De muliggjør dannelse av en rekke

²³ https://secure.avaaz.org/en/report_back_2/#Burma%20uprising

grupper, som ellers aldri ville ha funnet sammen. I nevnte tilfelle kan mennesker med sammenfallende fotografiske interesser finne sammen. Det må legges til at etiketter i seg selv ikke utgjør grupper, de tilrettelegger for at mennesker kan danne grupper, utveksler ideer og eventuelt møtes. I motsetning til sosiale mediers selvorganisering så har vi organisasjoner som begrenses av koordineringskostnadene. "An organization will tend to grow only when the advantages that can be gotten from directing the work of additional employees are less than the transaction costs of managing them" (ibid:43). Shirky hevder at gjennom internett har noen av transaksjonskostnadene for organisering kollapset. Med de sosiale mediens gode kommunikasjonsmuligheter og deres iboende evne til å organisere og knytte sammen mennesker blir også hierarkisk styring utfordret (ibid).

Enklere "organisering" er ikke bare problemfritt. Shirky går også inn på noen av ulempene ved at grupper skapes lett. Mest aktuelle i forhold til denne oppgaven er:

Networked organizations are more resilient as a result of better communications tools and more flexible social structures, but this is as true of terrorist networks or criminal gangs as of Wikipedians or student protesters. (...) What are we going to do about the negative effects of freedom?

(ibid:210)

Det blir altså vanskeligere å regulere samhandling, kommunikasjon og sosial aktivitet, blant annet fordi den sosiale selvregulerende begrensningen på gruppedannelse er blitt borte (ibid). Det er naturlig at problemene det fører med seg gir et økt behov for reguleringer og kontroll.

I november kunne Fornyingsminister Heidi Grande Røys presentere Sinteft-rapporten eBorger 2.0. En rapport bestilt for:

å utvikle ideer og perspektiver for hvordan IKT-politikken og offentlige informasjonstjenester kan utnytte anvendelser av brukerskapt innhold på Internett.

(Brandtzæg, P./Lüders, M. 08:6)

Petter B. Brandtzæg og Marika Lüders mener at:

Myndighetene må våge å tenke fundamentalt nytt i forhold til distribusjonsmekanismene for offentlig informasjon og tjenester. Offentlig sektor og eForvaltningen bør i større grad ta utgangspunkt i at den alminnelige borger på egen hånd kan være "leverandør" av offentlig informasjon og kommunikasjon.

(ibid)

Et av forslagene rapporten kom med for å tilnærme seg dette var at staten kan utvikle et Wiki-Norge, der borgerne i felleskap deler og utvikler offentlig informasjon. Blant eksempler på dette nevnes den Britiske tjenesten FixMyStreet²⁴ som "muliggjør diskusjon og innrapportering av forfall og diverse i nabolaget der du bor, som graffiti, søppel, hærværk..." (ibid) Et tilsvarende eksempel - med et prosjekt i Brasil for å lage et *wiki-crime-map*, slik at befolkningen kan dele informasjon om hvor det foregår mest kriminalitet - ble vist til av Clay Shirky under et foredrag²⁵ han holdt for Web 2.0 expo-konferansen i april i år²⁶. Flere bedrifter, spesielt de som lever av å selge varer på nett²⁷, har lenge benyttet seg av noen av de same fordeler ved å la massene dele sin informasjon. Her kalles det gjerne for *crowdsourcing*. Chris Anderson beskriver det å være når:

users happily do for free what companies would otherwise have to pay employees to do. It's not outsourcing, it's "crowdsourcing"

Andreson, C. 06:219

der er gode eksempler Produktene som selges fra disse nettbutikkene er åpne for at kjøperne, rett på nettsiden som presenterer produktet, kan skrive inn sine egne erfaringer og produktbeskrivelser. Disse er gjerne "well informed, articulate, and most important, trusted by other users." (ibid).

eBorger-rapporten presenterer også en rekke utfordringer ved en utvikling av en offentlig IKT-politikk. Blant annet at det kreves en høy digital kompetanse å delta. Videre peker de på at ytringsfrihetens begrensninger kan gjøre det vanskelig for staten å gi fra seg publikasjonskontroll. Det kan også bli utfordringer i forbindelse med kvalitetskontroll av innholdet. De peker videre på at satsning på nettverksstrukturer kan føre til at rike blir

²⁴ <http://www.fixmystreet.com/>

²⁵ tilgjengelig på youtube: <http://www.youtube.com/watch?v=jNCblGv0zjU&feature=related>

²⁶ <http://www.web2expo.com/>

²⁷ eksempler er www.amazon.com og norske www.komplett.no

rikere²⁸, underforstått at det også kan gi større forskjeller. En rapport fra Universitetet i Uppsala *Nya användarmönster* peker derimot på at forskjellene på bruken av internett målt for ulike befolkningsgrupper er i ferd med å utjevnes. (Selg, H. 08). Dette sannsynliggjør at deltagelse gjennom nettet er i ferd med å bli tilgjengelig for alle, og at det mindre grad enn før er avhengig av ressurser og rikdom.

Sentralt for teoriene står nettverkens betydning og individenes handlingsrom i de moderne demokratiske samfunn, og at sosiale medier på internett er sentrale. Utfordringene er pekt på ved at det er motstridene synspunkter på hva dette kan bety for demokratiutviklingen. Min metode med et case-studie vil kunne vise et eksempel der disse sammenhenger er sett på i detalj for en bestemt debatt.

²⁸Her referer de til Barabási, A.-L. (2003). *Linked: how everything is connected to everything else and what it means for business, science, and everyday life*. New York: Plume.

4 Metodisk tilnærming

For å studere politisk aktivitet og deltagelse har jeg i denne oppgaven valgt case-studie som metode. Ved å konkretisere politisk aktivitet til den som har vært ført gjennom ulike digitale medier i debatten rundt datalagringsdirektivet får jeg en god avgrensning for å kunne relatere og vurdere ulike deltagelseskanaler i forhold til hverandre. Oppgaven tar for seg å se på mulige sammenhenger mellom bruken av nye kanaler (hovedsakelig i form av sosiale medier) og aktiviteten i andre medier og øvrige hendelser og utspill i debatten om datalagringsdirektivet. Kanalene jeg har studert er *blogger*, *massemedier*, *bransjetidsskrifter*, *blandingsmedier*, *nettsamfunnet facebook* representer ved gruppa *Nei til Datalagringsdirektivet* og *Nei til EUs datalagringsdirektiv*. Jeg har så sett hvordan aktivitet i disse kanalene kan ha hatt innflytelse på deltagelse fra aktører blant de *politiske partiene*, *regjeringen* og noen aktuelle *offentlige organer*. Hensikten med dette skillet mellom kanaler og aktører er å synliggjøre hvordan bruk av de kanaler som hver enkelt borger har tilgang på, kan bidra til å engasjere sentrale aktører til politisk debatt.

Jeg har gjort en datainnsamling av informasjonen som er tilgjengelig på blogger, nettaviser, facebook og ulike temasider. Jeg har også kartlagt atekst/retrievers arkiv over trykte aviser som en kontroll av nettavislagringen. Noen relevante partiers resolusjoner samt Stortings- og minister uttalelser er også med. Offentlige møter og demonstrasjoner som er referert i nevnte medier, eller jeg selv har deltatt på vil også være nevnt. For å begrense registreringsomfanget har jeg kun forholdt meg til informasjon som er tilgjengelig på nett, jeg har ikke registret debattens utvikling og deltagelse fra radio og tv. Videre har jeg selv deltatt i debatten med innlegg på egen blogg, kommentarer i andres blogger og i facebookgrupper, samt ved å sende epost til enkelte Stortingsrepresentanter og Regjeringsmedlemmer. Min egen deltagelse var utslagsgivende for min hypotese om de nye mediernes betydning, og det har økt min interesse for sosiale medier og betydningen av løse nettverk. Det har også gitt meg verdifull forståelse av debatten og innsikt i utviklingen. Interesse for personvernsaken har gitt meg ytterligere motivasjon for å følge debatten. Jeg kommer tilbake til en grundigere refleksjon rundt egen deltagelse i punkt 4.5 *Egen rolle i debatten om datalagringsdirektivet*.

4.1 Case-studie

Et case-studie kan være effektivt når det stilles spørsmål som hvordan (hvilken) og hvorfor (Yin, R.K. 03:1) John W. Creswell beskriver case-studier:

in which the researcher explores in depth a program, an event, an activity, a process, or one or more individuals. The case(s) are bounded by time and activity, and researchers collect detailed information using a variety of data collection procedures over a sustained period of time (Stake, 1995)

(Creswell, J.: 03:15)

og det passer godt. Jeg studere i denne sammenhengen en konkret hendelse, den norske debatten rundt en mulig innføring av EUs datalagringsdirektiv. Oppgaven holder fokuset på de ulike kanaler og aktørers innflytelse og betydning for utviklingen i debatten. Casestudien er også vanlig i bruk når man ønsker å få innsikt i prosesser i forbindelse med avgjørelser (Yin, R.K 03:12). Casestudien anses for å være en kvalitativ metode (Creswell, J.W.03:14), noe som i mindre grad egner seg for generalisering. Jeg mener i denne oppgaven å ha registrert en vesentlig andel av de deltagerne som det er mulig å registrerer på nett. Perioden jeg har tatt for meg med tanke på analysen av ulike deltageres aktivitet er 1. Januar til 31. Juni 2008. Siden det her dreier seg om å telle og sammenligne antall og tidspunkt for debattinnlegg fra ulike kanaler, så har studiene også noen kvantitative trekk. Jeg mener ikke at dette gjør studien generaliserbar, men heller at studien viser noen mulige sammenhenger for utvikling av debatter, uten å si at andre debatter nødvendigvis utvikler seg på samme måte.

En nærmere beskrivelse av de ulike kanalene kommer jeg tilbake til i *punkt 4.3 Kategorisering av data*. Jeg har brukt ulike fremgangsmåter for å finne relevante data. I tillegg til søk har jeg gjort noe direkte og deltagende observasjon i og med at jeg har fulgt debatten mens den pågikk og også bidratt med egne innlegg. Jeg regner derfor de registrert nettsider; blogginnlegg, avisartikler og annet som mine hovedkilder til informasjon i denne studien. I datamaterialet jeg har samlet inn har jeg sett på tidspunktene for når de ulike utspillene er kommet, og hvorvidt jeg utfra det kan lese et hendelsesforløp. Jeg har vært spesielt interessert i å registrerer når de ulike kanalene har vært i bruk og om det er mulig å se noen sammenheng. Mye av min datainnsamling er gjort med utgangspunkt i den informasjon jeg har kunnet hente fra mitt eget nettverk på facebook og gjennom blogger. I

ettertid har jeg komplimentert denne informasjonen gjennom systematiserte søk. Videre har jeg sjekket flere av lenkene og kommentarene i aktuelle artikler, blogginnlegg og facebookgrupper.

4.2 Datainnsamlingen

I følge Yin kan data for case-studier i hovedsak hentes fra seks ulike kilder:

documents, archival records, interviews, direct observation, participant-observation, and physical artifacts.

(Yin, R.K. 03:83)

I denne oppgaven har jeg i hovedsak samlet dokumenter i form av ulike nettsider. Det ble av hensyn til oppgavens omfang naturlig å begrense mitt datagrunnlag til den informasjon som er tilgjengelig på nett. En ulempe med denne begrensningen er at det i oppgaven kan skapes et inntrykk av at jeg ikke legger tilstrekkelig vekt på andre kanalers betydning for utviklingen av en debatt. Jeg har forholdt meg til dette problemet ved å gjøre søk i atekst arkiv over papiravisene.

Jeg har søkt på nøkkelordene *datagringsdirektiv* og *datagringsdirektivet*. Dette fordi man enten ser det omtalt som EUs datagringsdirektiv, eller datagringsdirektivet. Jeg mener derfor at de to ordene er dekkende for å finne frem til de vesentlige innlegg i debatten. Den offisielle EU-direktiv 2006/24/EF, finnes selvsagt også brukt i enkelte artikler og omtaler, men kun i svært begrenset grad, og her er da også videre omtalt som et av de to foregående. Det finnes også en rekke artikler og innlegg som omhandler personvernspørsmål og lignende og kun nevner datagringsdirektivet i en bisetning, om i det hele tatt, men der datagringsdirektivet har blitt en vesentlig del av debatten tilknyttet artikkelen. Disse oppføringer har jeg heller ikke registrert.

For å ha noe bakgrunnsinformasjon har jeg også gjort noen søk forut for 2008. Jeg har selvsagt også fulgt med på alle debattinnlegg som er kommet til i ettertid. Men disse er ikke en del av datagrunnlaget, da jeg ikke har funnet de å tilføre vesentlig relevans. Som case-studie tar denne kun for seg en konkret sak. En slik studie ville blitt grundigere om jeg kunne gått inn i andre debatter og sammenlignet bruken av de samme kanalene for de

ulike debattene. Jeg mener derimot at et slikt prosjekt ville blitt for omfattende for en masteroppgave, og at denne studien slik den er gir en tilstrekkelig analyse for å kunne vise til mulige sammenhenger. Jeg ser det som et utgangspunkt for å kunne sammenligne med andre resultater og funn. I analysedelen har jeg også vist til andre eksempler der det er blitt hevdet tilsvarende sammenhenger som de jeg har funnet her.

En sammenligning av papir og nettaviser har jeg gjengitt i punkt 5.2 Massemediene - noen avvik mellom nett og papir. Hvorvidt en registrering av deltagelse i kanaler som radio og tv ville ha gitt et annet bildet av debattutviklingen er selvsagt et åpent spørsmål. Likevel, med en allmenn erfaring med at de ulike mediene er relativt samkjørte i sin dekning av saker mener jeg det er rimelig å anta at dekning fra tv og radio ikke avviker vesentlig fra nett- og papiraviser når det gjelder debatten om datalagringsdirektivet.

4.2.1 Bruk av søk i datainnsamlingen

Til å søke og samle de nettsider jeg har hatt behov for har jeg bruket en kombinasjon av ulike søkeverktøy og andre metoder. Jeg har blant annet brukt Google, Sesam og Atekst/Retriver. Andre verktøy har vært nettavisenes egne søkesider, lenker og henvisninger i ulike sider og dokumenter. Jeg har søkt på ordene *datalagringsdirektivet* og *datalagringsdirektiv*. Når det gjelder Google så har jeg brukt spesifiserte søk, i Atekstarkivet²⁹ har jeg benyttet meg av søk på papirutgavene av avisene jeg har nettregistreringer for. Nettavisenes egne søkesider har gjerne vært tilpassede varianter av Sesam.no. Videre har jeg i stor grad fulgt lenker og referanser fra artikler og blogger som jeg har registret og har kjennskap til. Lenker fra avisartikler, blogginnlegg og annet har vært nyttige for å se sammenhenger i debattene, og oppdage sider som jeg ellers ikke ville funnet. Jeg har også gjort et bloggsøk i Sesam.no, uten at jeg synes det bidro vesentlig. Blant annet fordi samme blogginnlegg fikk flere oppføringer og fordi blogginnlegg om andre temaer, hvor en av kommentarene til innlegget nevner datalagringsdirektivet, også ble oppført. Ved siden av den manuelle sjekken av sentrale nettsteder så har avansert søk i Google vært mitt viktigste verktøy for å få oversikt over de relevante nettsider. Etter å ha gjort et omfattende registreringsarbeid sitter jeg igjen med et inntrykk av at det vil være

²⁹ <http://www.retriever-info.com/no/>

svært vanskelig å få full oversikt over alt som er publisert på nett i forbindelse med en konkret sak eller debatt. Likevel mener jeg at jeg med de spesifiserte Google-søk, kombinert med bloggsøk, Sesam-søk, manuell kontroll med de viktigste debattantene, og en kontroll mot Retriever/atekst, har fått registrert det aller mest relevante for utviklingen i debatten om datalagringsdirektiv.

Google har relativt gode søkefunksjoner når man går inn på avansert søk. Videre kan man i Google søke innenfor et bestemt domene og tidspunkt. Jeg har derfor søkt meg gjennom mediene med søkeord som for eksempel: *datalagringsdirektivet site:http://www.dagbladet.no* i tillegg har jeg spesifisert at det skal gjelde for alle oppføringer det siste året. Søket skal da (i teorien) returnere alle oppføringer fra Dagbladet sine nettsider det siste året som har ordet *datalagringsdirektivet* et eller annet sted i teksten.

For å se de sammenhenger jeg er opptatt av enda tydeligere kunne det vært interessant å funnet besøkstall for de ulike sider i tillegg til å registrere tidspunkt og hyppighet for ulike nettsidetyper, men tilføring av en slik tilsynelatende enkel tilleggsvariabel ville vært veldig ressurskrevende. Det krever at nettsidene jeg ønsker målinger for har tilknyttet et registreringsprogram. Dette må gjøres av redaktør, eier, drifter eller web-ansvarlig for siden. Slik registrering er forøvrig vanlig blant massemedier og ivrige bloggere, men om jeg skulle registrere det ville det kreve at alle nettsiden jeg har registrert har et slikt program integrert og for det andre at hver og en av nettstedene ville være villige til å frigi sin statistikk for meg. Dette har jeg derfor sett på som for omfattende til å registrere. I de følgende punktene har jeg beskrevet de ulike søkeverktøyene nærmere og deretter kommer en beskrivelse av mine konkrete registreringene innenfor de ulike kategoriene.

4.2.2 Kommentarfunksjonen i blogginnlegg og nettartikler

Når det gjelder medieoppslag, blogger og facebookgrupper - så spiller spesielt kommentarfunksjonen i disse nye sosiale mediene en vesentlig rolle - leseren inviteres til å delta i debatten gjennom å gi kommentarer. Dette bør absolutt forstås som deltagelse. Jeg har likevel ikke registrert noe av dette i min datainnsamling. Det ville ha blitt alt for mye å registrere på en god systematisk måte. Videre kan det stilles spørsmål ved seriositeten i

deltagelsen fra kommentarfeltene. Erfaringsmessig er det blant annet vanskelig å tolke ironi i tekster. Andre innvender at det debattmessige ofte er av lav kvalitet men høy kvantitet. Dagfinn Nordbø setter kritikken på spissen i Aftenposten 22. August 08. Han sier at "Norske nettdebatter er fullstendig verdiløse for demokratiet"³⁰. Han fikk massive reaksjoner for ikke å ha sett nyansene i nettdebattene etter dette utspillet.

4.2.3 Avgrensning av aktører

De konkrete aktørene jeg har forholdt meg til i denne studien er *politikere*; registrert i forhold til sine partier, *Regjeringen*; registrert i forhold til deltagelse og utspill fra aktuelle ministre, og så er det noen *offentlige organer*. De kommer jeg tilbake til. Her vil jeg tydeliggjøre noen avgrensninger mellom bloggen som kanal og bloggeren som aktør.

I blant har reportere og journalister egne blogger. Dette fenomenet har foreløpig begrenset utbredelse i Norge. I denne saken har jeg kun registret Heidi Nordby Lunde som er blogger privat³¹, medlem av partiet Høyre og jobber som redaktør for borgerjournalistene i www.abcnyheter.no. Hun kan derfor opptre med ulike roller, både som privatperson, politiker og ansatt i en mediebedrift. Dette gjør at hun har et bredt spekter av potensielle kanaler for sin deltagelse i samfunnsdebatten. Hun har et blogginnlegg mot datalagringsdirektivet på sin blogg vampus.blogspot.com. Her representerer hun i utgangspunktet kun seg selv. Dette har jeg registret som en del av mitt datagrunnlag. Abcnyheter har noe dekning av direktivdebatten, hvor Nordby Lunde har en artikkel fra 2007. Jeg har av kapasitetsgrunner ikke registrert Abcnyheteres dekning av direktivdebatten i mitt datagrunnlag.

I min studie av mulige sammenhenger mellom ulike kanaler og betydningen de har i forhold til hverandre har jeg sett bort i fra om kanalen også kan oppfattes som en aktør eller eventuelt hvilke aktør som har benyttet de ulike kanaler. For aktøren bak en blogg er bloggen mest sannsynlig kun en av flere deltagelseskanaler vedkommende bruker. Personene bak de fleste bloggene og alle facebookgruppene jeg har registrert er privatpersoner og de representere seg selv. De synes ikke å representere et politisk parti, en

³⁰ <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article2608502.ece>

³¹ <http://vampus.blogspot.com>

organisasjon, en mediebedrift eller et privat selskap. Når det gjelder det store antallet debattanter og deltakere som kommer til uttrykk gjennom medlemskap i facebookgruppene og kommentarene på gruppesidene og bloggernes kommentarfelter så er det så mange at det nærmest ville vært umulig å holde oversikt med disse bakgrunn og motiver. I tillegg vil det være relativt uinteressant. Det viktigste har for meg vært å se på kanalene brukt av initiativtakere og ellers de tydeligste stemmene. Disse står frem med mer enn noen få kommentar i ulike nettforum, og jeg anser initiativtakeren for å være de som genererer oppmerksomheten som kommer til uttrykk gjennom massive underskrifter, rask vekst i gruppene, og mange kommentarer i de ulike forumene. For å holde fokus på en sammenligning av ulike kanaler har jeg forholdet meg til bloggen som en kanal for deltagelse, og har registrert alle utspill fra blogger uavhengig av hvem som stod bak. I de tilfeller hvor en politiker har hatt et utspill i sin blogg så er dette registrert både som bruk av kanalen blogg, og som deltagelse fra en aktør; politikeren.

4.3 Kategorisering av data

Nettsidene jeg har tatt for meg har jeg delt inn i noen ulike kategorier som er mitt utgangspunkt for sammenligning. Disse kategoriene er rene *blogger*, *massemediene*, *bransjetidsskrifter* og en egen kategori jeg har kalt for *blandingsmedier*. I tillegg har jeg registrert gruppeutviklingen i den største av de fire facebookgruppene mot datalagringsdirektivet, og utviklingen i underskriftskampanjen *Nei til EUs datalagringsdirektiv* på *oppnop.no*. Videre har jeg gjort registreringer for utspill fra offentlige organer, politikere og de ulike partiene samt utspill fra regjeringen.

Aktivitet fra disse tre kanalene jeg bruker som datagrunnlag for individuell aktivitet i denne oppgaven. Samlet har jeg registrert aktivitet i kanalene *blogger*, *massemedier*, *bransjetidsskrifter*, *blandingsmedier*, *nettsamfunnet facebook* representer ved gruppa *Nei til Datalagringsdirektivet* og *Nei til EUs datalagringsdirektiv*. Jeg utelukker likevel ikke at andre kanaler, både på nett og ellers, kan ha vært brukt i debatten.

4.3.1 Bloggregistreringen

Bloggene jeg har registrert er funnet ved hjelp av kjennskap til den norske bloggøsfære, manuelle søk og spesifiserte søk i bloggøketjenestene til Sesam.no og Google. Disse to

søkemotorene har i liten grad blitt brukt til uttømmende søk, fordi sesams bloggsøktjeneste gir for mange svar og det er svært vanskelig å hente ut relevante resultater. Dette kommer blant annet av at datobegrensninger er mangelfulle i søkealternativene, at det er mange doble oppføringer og at treff der søkeordet kun er nevnt noen ganger i kommentarfeltet også kommer med. Sesam regner også sider der søkeordet er nevnt flere ganger som mer relevant enn sider der det er nevnt lite. I Googles blogsøk kan man enkelt definere fra og til tidspunkt og språk for de ønskede søkeresultater. Dessverre er treffene få og ofte også på avisartikler, og ikke bare blogger som man skulle forvente. Jeg har derfor kun brukt disse søkemotorene til å finne noen flere blogger enn jeg kjente til i utgangspunktet.

De personlige bloggene jeg har gjort uttømmende registreringer for innlegg i debatten kan deles inn i privatpersoner, medieaktører og politikere. Jeg har registrert fra en blanding av disse. Følgende blogger er registrert:

Borgar Michelsen³²

Fjordfitte

Frihet og Fellesskap³³

Mediaslakter

Rett Venstre³⁴

SerendipityCat

Sveins Blogg

Torbjørn Røe Isaksens blogg³⁵

Vox Populi³⁶.

For å gjøre denne uttømmende registreringer har jeg manuelt gått igjennom hver enkelt blogg. I tillegg har jeg registrert noen enkeltoppføringer fra ni øvrige bloggere. Jeg har også gjort registreringer av noen blogger i andre sammenhenger, blant annet for info om FRA-loven i sverige, og debatt rundt sosiale medier, som jeg mener har vært relevant for å forstå

³² tidligere leder i Unge Venstre

³³ Boye Bjerkholt fra Akershus venstre

³⁴ Audun Lysbakken, nestleder i Sosialistisk Venstreparti

³⁵ leder for Unge Høyre mens han skrev bloggen

³⁶ Knut Johannessen - grunnlegget av oppropet *Nei til EUs datalagringsdirektiv*.

bruken av de nye kanaler jeg har fokus på. Disse er ikke endel av datagrunnlaget for studien om datalagringsdirektivet.

Som nevnt har jeg ikke registrert kommentarer til blogger som innspill. Jeg vil likevel nevne, som et bilde på betydningen av lenker og kommentarer at i april hadde blogginnlegget *du må ikke sove* fra Knut Johannesen (som var et av de første blogginnleggene i årets datalagringsdirektivdebatt) fått 13 lenker inn til seg (registrert og tilbakelenket direkte fra blogginnlegget jamfør Twingly-funksjon). Det er også kommet 52 kommentarer fra andre bloggere og lesere. Dette er slik jeg ser det et utykk for det engasjementet og den oppmerksomheten et blogginnlegg kan skape, som jeg ikke har hatt mulighet til å måle nærmere.

Videre må også nevnes noen blogger jeg bevisst har utelatt. De store avisene har egne blogg-tjenester. Selv om noen av disse bloggene kan få relativt mange lesere har jeg i begrenset grad forholdt meg til aktørene på disse bloggene. Det er kun Georg Gooding med bloggen *Medieslakter* fra Dagbladets bloggtjeneste blogging.no jeg har registrert. Årsakene til at jeg ikke har registrert flere blogger fra disse tjenestene er flere. I hovedsak fordi jeg anser bloggerne på disse plattformene som lite etablerte. De ivrigste og største bloggerne med mange faste lesere og gode nettverk bruker i all hovedsak mer profesjonaliserte blogg-tjenester som blogger eller wordpress. Dette er plattformer som gir god kontroll over bloggens fremtoning, mens medieplattformene derimot gir bloggeren liten kontroll over utseende og funksjoner. De mest aktive bloggere synes altså å velge bort disse tjenestene. Ved å utelate disse bloggene kan jeg ha gått glipp av endel registreringer, men fordi jeg kjenner det norske bloggernetverket gjennom eget bruk så har jeg ikke noe inntrykk av at noen av disse bloggene har hatt vesentlig innflytelse på debatten. Jeg har heller ikke funnet mange lenker til noen av disse bloggene. Å registrer dem sammen med de øvrige ville på den annen side kunne gitt meg et enda tydeligere mål på bloggernes betydning.

4.3.2 Massemedieregistreringen

Jeg har gjort omfattende registreringer av artikler fra: Aftenposten, Bergens Tidende (BT), Dagbladet, Dagsavisen, Dagens Næringsliv (DN), Halden Dagblad, Haugesunds Avis,

Klassekampen, Le Monde Diplomatique, Morgenbladet, Nationen, Nettavisen, Sandefjord Blad, Stavanger Aftenblad og VG. Jeg har i hovedsak registrert tidspunktene for når de ulike artiklene ble publisert i avisenes nettutgaver. Som en kontroll har jeg registrert papirutgavene av de samme avisene ved hjelp av atekst/retriever. I all hovedsak var avisenes nettpubliserings med stoff om datalagringsdirektivet først eller samtidig med papirutgavene. Spesielt var dette gjeldende i begynnelsen av debatten. I denne sammenheng vil det si januar. Men det viste seg også å være noen avvik mellom nettpubliserings og papirpubliseringer som jeg synes det er verdt å nevne. Jeg vil i analysen komme nærmere inn på noen av de mest aktuelle avisene og trekker spesielt frem avviket mellom nett og papir for januar da jeg regner dette som den viktigste måneden med tanke på hvordan debatten ble satt i gang og utviklet.

4.3.3 Registrering av bransjetidsskrifter

Tidsskrifter jeg har gjort uttømmende registreringer av innlegg fra debatten er Computerworld (idg.no), Digi.no³⁷ og Teknofil.no. Disse er søkt opp med avansert google-søk og registrert på like måte som de overstående kategoriene.

4.3.4 Registrering av blandingsmedier

Disse er alle viktige aktører i debatten, men passer ikke inn under de andre kategoriene; Liberaleren, Ad:varsel, Datalagringsdirektivet.no, iNorden, Minerva, Mandagmorgen og Vox Publica. Liberaleren har vært en helt sentral aktør i debatten rundt datalagringsdirektivet, og beskriver seg som en nettavis. I formen har den likevel mest til felles med en blogg. Daglig publiseres 1-3 Artikler, og nyeste kommer alltid øverst på forsiden, og forblir der til neste artikkel publiseres. De fortøner seg som synspunkter og kommentarer på mediebegivenheter, tidvis også med utfyllende bakgrunnsinformasjon fra fagpersoner, eksperter med flere. Det er ingen bilder, og alle artiklene er åpne for kommentarer. Redaktøren og medskribentene er også flinke til å delta i debattene som ofte oppstår rundt artiklene. Denne beskrivelsen er nesten definisjonen på en blogg. Ad:varsel beskriver seg selv som "et nettsted om arbeidstakeres yringsfrihet og varsling³⁸" denne siden fungerer også langt på vei som en blogg, med korte innlegg på forsiden og mulighet for leseren å

³⁷ IKT-bransjens nettavis

³⁸ <http://advarsel.no/om-advarsel/>

kommentere saker. Datalagringsdirektivet.no har tatt mål av seg å være en info-side for alle som søker informasjon om datalagringsdirektivet og hva det innebærer av fordeler og ulemper, og har også lagt til rette et debattforum. Det er startet av idealister og ildsjeler som en følge av at de syntes det var for lite tilgjengelig informasjon om datalagringsdirektivet. Jeg har kun registrert oppstarten av denne siden, og ikke innlegg i forumet med mer herfra. iNorden er en nordisk fellessatsing på borgerjournalistikk³⁹. Det er åpent for alle skribenter, bloggere og andre som vil bidra. Litt blogg og litt avis med andre ord. Minerva var opprinnelig en studentavis og er nå et tidsskrift (online og på papir) med en klar konservativ profil. Mandagmorgen er et ukebrev og tenketank for ledere. Dette har kun kortversjoner av sine artikler åpent tilgjengelig på nett. Vox Publica er et "nettmagasin om demokrati og ytringsfrihet og gis ut av Institutt for informasjons- og medievitenskap ved Universitetet i Bergen⁴⁰". Alle disse mediene er på ulikt vis med på å sette dagsorden og debatt. Flere av disse er svært likt bloggen i sin form og uttrykk, men skiller seg også klart fra den personlige bloggen. Registreringene er gjort manuelt uttømmende for Liberaleren og for de øvrige har jeg brukt både avansert google søk, og sidenes egne søkesystemer i den grad de har det.

4.3.5 Registrering av facebookgruppene og oppropunderskrifter

Siden mediene har skrevet mye om facebook det siste året har jeg en teori om at gruppene mot datalagringsdirektivet i dette nettsamfunnet, og spesielt den eksplosive medlemsutviklingen i den største, har vært en direkte medvirkning til massemedienes interesse og fokus på direktivet. Derfor har jeg tatt for meg disse gruppene og registrert antall innmeldte så vel som utviklingen i debattene på gruppesidene.

På nettsiden *oppnop.no* har Knut Johannessen laget underskriftskampanjen *Nei til EUs datalagringsdirektiv*. Denne har fått stor oppslutning og oppmerksomhet både blant bloggere, i facebook og massemediene. Jeg har registrert utviklingen i oppslutningen på denne underskriftskampanjen. Jeg har så sammenlignet gruppeveksten fra Facebook med

³⁹ Borgerjournalistikk er et relativt nytt begrep som følger med bloggingens utbredels. Det beskrives i wikipedia som grasrotjournalistikk eller dugnadsjournalistikk, når publikum selv bidrar til nyhetsbildet gjennom å innhente, rapportere, analysere og kringkaste nyheter og informasjon (15. November 2008)

⁴⁰ <http://voxpublica.no/om>

veksten i underskrifter på underskriftskampanjen. Det sentrale for meg har vært å se hvordan dette sammenfaller i tid med andre hendelser i debatten om datalagringsdirektivet. Måten jeg har kartlagt gruppeutviklingen og underskriftsutviklingen er utelukkende gjennom oppføringer, kommentarer og registreringer på de respektive nettsider. For facebookgruppene har jeg vært avhengig av medlemmers kommentarer om gruppeutviklingen direkte på gruppesiden. Disse er ikke systematisk og kan i noe grad være unøyaktige. Det har likevel vært mulig å hente ut gruppestørrelse for en rekke ulike datoer i oppstartsfasen, noe jeg har ansett som det viktigste. For oppropet har derimot alle oppføringer nøyaktig registreringer med klokkeslett tilgjengelig.

4.3.6 Registreringen av utspill fra politikere, Regjeringen og offentlige organer

Som nevnt har jeg registrert utspill fra politikere, regjeringen og offentlige organer og sett på dette som deltagelse fra aktuelle aktører i samfunnsdebatten. Utspill fra politikere er registrert i forhold til de respektive partier, og i hovedsak kun når det kommer fra partienes nettsider og/eller når Stortings- og andre riskpolitikere har uttalt seg i nettaviser. Politikerutspill er kun registrert én gang. Med det mener jeg at dersom samme utspill er referert til i flere aviser og eventuelt på partiets egne nettsider, har jeg kun registrert det som én oppføring. Avisreferater fra tidligere utspill har jeg sett bort ifra i registreringen av politiske utspill. Til slutt har jeg også registrert Regjeringsuttalelser på samme måten, oppført både samlet og etter departement. Videre har jeg gjort registreringer for utspill fra de meste aktuelle offentlige organer (disse er: Datatilsynet, Personvernkommissjonen, Teknologirådet, Post- og Teletilsynet, Kripos og Økokrim.

Noen aktører kan ha flere roller. I den sammenheng har jeg vært nødt til å gjøre noen avgrensninger. Jeg har valgt å la Kjellbjørg Lunde kun representere personvernkommissjonen, selv om hun er SV-medlem. Siden hun er leder for personvernkommissjonen, og ikke har noen SV-verv for tiden, mener jeg det er mest naturlig. Det samme er tilfellet med Georg Apenes. Han representerer ikke Høyre, men Datatilsynet. Ministere og statssekretærer har jeg i hovedsak ikke latt representerer sine partier, men regjeringen. Ved enkelte tilfeller har jeg registrert uttalelser fra statssekretærer som å representere både sitt parti og sitt departement, i de aktuelle tilfellene er dette nevnt eksplisitt. Rune Fløisbonn

som til daglig er leder for Kripos datakrimavdeling, men også medlem av personvernkommissjonen, har jeg registrert som å representere både Kripos og personvernkommissjonen. Dette blant annet fordi han i et leserinnlegg i aftenposten den 23. februar presenterte seg som sivilingeniør og medlem av personvernkommissjonen, men faktisk utelot å nevne at han er avdelingsdirektør i Kripos⁴¹. Han ønsket altså å representere personvernkommissjonen, men ikke sin arbeidsplass og stilling. Dette mener jeg er vanskelig, spesielt siden Kripos er en relevant aktør med meninger om datalagringsdirektivet. Jeg har valgt å legge til grunn at offentlige aktører i samfunnsdebatten alltid representerer sine viktigste stillinger og verv. Jeg har av samme grunn valgt å ikke registrere Kristin Clemets utspill om veto til datalagringsdirektivet som et Høyreutspill, da hun offentlig fungerer som leder for tankesmien Civita, og i så måte kun i begrenset grad kan sies å representere sitt parti. Hun har heller ingen sentrale verv i partiet. Hun legger da heller ikke skjul på sin viktigste stilling når hun deltar i samfunnsdebatten.

4.4 Om Dokumentanalysen

John W. Creswell beskriver dokumentanalyse som en mulig del av en kvalitativ undersøkelse. Han sier om de innsamlede dokumentene:

These may be public documents (e.g., newspapers, minutes of meetings, official reports) or private documents (e.g. personal journals and diaries, letters, e-mails).

Creswell, J.W. 03:188

Mine data er elektroniske varianter av både aviser, rapporter, personlige journaler og dagbøker (blogger) med mer. Viktig for en casestudie er også å kunne stille gode spørsmål, være tilpassningsdyktig, ha en viss forståelse for temaet som studeres samt sensitiv og mottakelig for funn som strider med egne teorier. (Yin, R.K. 03:59). Under arbeidet med oppgaven har jeg justert mine kategorier av kanaler og deltagere i forhold til de funn jeg har gjort. Jeg har også i min oppsummering av mine funn vist til at de ikke stemte direkte overens med min hypotese. Jeg er også selv interessert i datalagringsdirektivdebatten, noe jeg kommer nærmere inn på i *punkt 4.5 Egen rolle i debatten om datalagringsdirektivet*. Jeg har beskrevet de ulike vurderinger og avveininger som er gjort tidligere i dette kapitlet, og jeg kommer også inn på dette igjen i *kapitel 5 Presentasjon av* . Hvorvidt

⁴¹ <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2272812.ece>

tilnærmingen min til temaet er godt får helst være opp til leseren å avgjøre, jeg mener selv at den er relevant og aktuell.

4.4.1 Zotero - for datainnsamling og dokumentanalyse.

For å samle og sortere mitt datagrunnlag har jeg brukt Zotero⁴². Her er det mulig å blant annet automatisere tidslinjer for de registrerte nettsidene, og det har dermed vært en god hjelp til selve analysen. Jeg har likevel valgt å bruke Microsoft Excel for å lage grafer for å presentere mine funn. Dette har fungert som databasen for mine innsamlede dokumenter og har gitt noe hjelp til analysen. Zotero er en såkalt plugin (utvidelse) til nettleseren Firefox⁴³. Dette er et utmerket verktøy for å registrere og loggføre artikler og nettsider. Det er utviklet ved *Center for History and New Media* ved *Georg Mason University* i Virginia, USA og har også en norskspråklig oversettelse. Nettsider registreres og lagres lokalt på maskinen man jobber fra. Ved hjelp av et enkelt og godt brukergrensesnitt har det gitt meg den oversikten over avisartikler, nettsider, blogger med mer som jeg har hatt behov for til min analyse (se skjermslipp i Fig. 4-1). Den nederste delen av skjermbildet viser "Zotero-visningen" i Firefox. Til venstre er mappestrukturen (egne, interne mapper for Zotero-elementer), i midten er de ulike enhetene (innenfor den aktive mappen) listet opp, og i vinduet til høyre har man tilgang til informasjonen som er lagret/tilknyttet til den aktiverte enheten (markert mørk grå i midtre visningsvindu). Zotero gjør det slik lett å holde oversikt over de nettsidene man har behov for, og gir hjelp til å sortere dem på ulike måter. Funksjonen og mulighetene som jeg har benyttet meg av er: lokal lagring av enheter (nettsider), datoregistrering, legge til kommentarer, lenke mellom filer og lagrede enheter, organisering etter vanlig mappestruktur, etikettorganisering og tidslinjevisning. Her følger en beskrivelse.

⁴² <http://www.zotero.org>

⁴³ www.mozilla.com

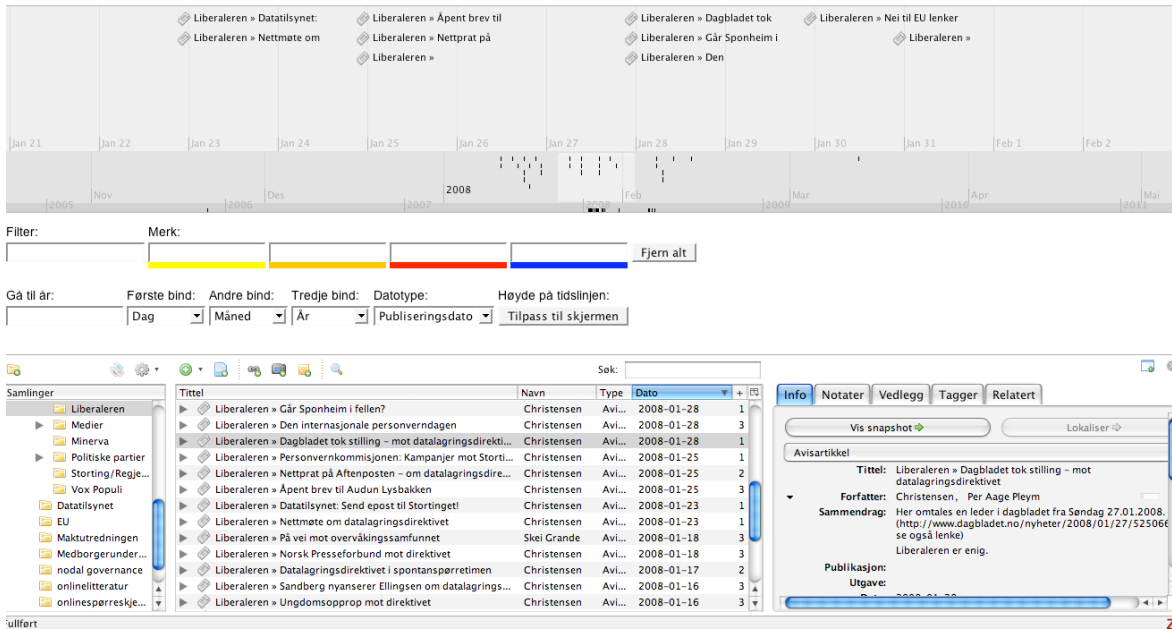

Fig. 4-1

Enhver nettside, artikkel, bok etc som registreres/lagres i Zotero kalles en *enhet*. Denne får navn/tittel fra sin tittel på nett, men kan om ønskelig endres ved lagring. Det er deretter mulig å registrerer ønsket tilleggsinformasjon knyttet til alle lagrede enheter. De viktigste for mitt bruk har vært å kunne registrerer mine enheter i ulike mapper og knytte til ønskede etiketter og lenker samt muligheten til å føre opp nettsidetype, publiseringsdato og egne kommentarer. Dette gjøres delvis manuelt og delvis automatisk siden Zotero "kjenner igjen" stadig flere nettstedet. I alle tilfeller kan den lagrede tilleggsinformasjonen redigeres manuelt. Siden det lagres lokale kopier er det også mulig å markere viktig tekst direkte på nettsiden/enheten, eller legge til kommentarer direkte i selve teksten/nettsiden, eller som tilleggs kommentarer som kan hentes frem fra registreringsvisningen.

For lettere å navigere mellom de lagrede nettsider har Zotero også funksjoner for å knytte sammen lagrede enheter eller med filer lagret lokalt på maskinen ved hjelp av lenker. Slik får man raskt oversikt over og tilgang til all relevant informasjon, direkte fra hver eneste lagret enhet. Alle enheter som registreres i Zotero legges i en eller flere selvdefinerte interne mapper (eller såkalte samlinger). Som bruker bygger man opp mappestruktur etter behov. Videre er det mulig å tilknytte hver enhet ulike etiketter (såkalte "tags"). Man kan dermed lage etiketter som gjør det mulig å sortere sine lagrede enheter etter alle ønskelige

kriterier. Jeg har sortert alle mine enheter ved hjelp av både mapper og etiketter. Hvis vi eksempelvis skal se på blogginnlegget *Du må ikke sove* av Knut Johannessen så har jeg det lagret i mappen studier/medium/Blogg/Blogg - pp/Vox Populi, mens den har etikettene *blogg*, *datalagringsdirektivet*, *Knut Johannessen*, *studier* og *oppnop.no*. Med korrekte etikettregistreringer blir det enkelt å hente frem alt om for eksempel oppropet ved å velge å gå inn på den etiketten fra etikettnavigeringen. Videre har jeg knyttet hele 19 andre nettsider som er tilknyttet blogginnlegget *Du må ikke sove* ved lenker den ene eller andre veien. Sammen gir de ulike registreringsmulighetene raskt og enkelt navigering for god oversikt over en rekke ulike sammenhenger.

For hjelp til analyse av det lagrede materialet har Zotero en funksjon som heter *lag tidslinje*. Denne lager en oversiktlig tidslinje over den valgte mappe (samling). Enhetene man har valgt ut vises sortert etter publiseringsdato i øvre del av webleser-vinduet. Se fig. 5-1; her er et eksempelskjerm bilde der jeg har hentet frem en tidslinje for de lagrede enheter i mappen *liberaleren*. Synlig i visningen er tidsrommet 21. januar til 2. februar. Dette kommer frem i det øverste lysegrå feltet, mens de neste går feltene er månedsvisning og årsvisning. Visningen kan justeres enkelt og direkte i webleseren. Slik kan tidspunkter for blogg-aktivitet, medieaktivitet, facebook-aktivitet og annet sammenlignes på enkelt vis. Jeg har brukt denne visningen som utgangspunkt for grafene som presenteres i analysekapittelet.

4.5 Egen rolle i debatten om datalagringsdirektivet

Debatten rundt innføringen av EUs datalagringsdirektiv har jeg fulgt tett siden begynnelsen av januar i år. Tilfeldighetene vil ha det til at min bror, Nicolai Grøndahl opprettet facebookgruppen *Nei til Datalagringsdirektivet* den 5 januar. Han inviterte alle sine facebook-kontakter (i facebook beskrevet som *venner*) og oppfordret samtidig til at alle som meldte seg inn sendte invitasjoner videre til sine facebook-kontakter. Denne gruppa vokste raskt til den største av gruppene mot direktivet. Videre er jeg fast leser av bloggen til Knut Johannessen, kjent som Vox Populi blant bloggere i Norge⁴⁴. Sett bort i fra et blogginnlegg 11. mars 2007 skrev han om direktivet på sin blogg første gang 6. januar

⁴⁴ <http://voxpathulinor.blogspot.com>

2008, og etablerte også underskriftskampanjen *Nei til EUs datalagringsdirektiv* samme dag. 7. januar leste jeg blogginnlegget, skrev under på oppropet og meldte meg inn i facebookgruppa etter invitasjon fra min bror. Siden jeg hadde god kjennskap til noen av de viktigste aktørene som var tidlig med i debatten og var tilstede i arenaer og kanaler som ble benyttet, fikk jeg raskt god kjennskap til debatten. Foruten at debatten utviklet seg i "mitt nærmiljø" er en hovedgrunn til mitt engasjement at jeg synes personvern er viktig. Den 27. februar støttet jeg også Liberalerens epostkampanje ved å sende epost til Hordalandsrepresentantene på Stortinget samt til aktuelle statsråder. I min egen blogg skrev jeg også blogginnlegget *Nei til innføring av EUs datalagringsdirektiv*⁴⁵, der jeg gikk ut med en oppfordring til å støtte epostkampanjen og oppropet. I samme blogginnlegg informerte jeg om facebookgruppene og infosiden www.datalagringsdirektivet.no. Min deltagelse har derfor gitt meg fordeler med tanke på kjennskap til utviklingen i debatten. Det gir dokumentinnsamlingen min en viss grad av direkte og deltagende observasjon (Yin, R.K. 03:86). Jeg er med på utviklingen mens den skjer og det gir en bred innsikt og øyeblikksforståelse.

If a case study is about a new technology, for instance, observations of the technology at work are invaluable aids for understanding the actual uses of the technology or potential problems being encountered.

(ibid:93)

Siden jeg er opptatt av å forstå disse nye deltagelseskanalene har det falt meg naturlig å engasjerer meg i egen blogg, på facebook, mail og den digitale underskriftskampanjen i denne politiske saken. Jeg har en oppfatning av at utviklingen i denne saken viser at engasjerte enkeltmennesker kan nå frem og påvirke beslutningstakere. Løselig samarbeid, effektiv bruk av ulike kanaler på internett og i media, samt en samkjøring i tid for fremstøtene ser ut til å være faktorer som kan påvirke resultatet. Min egen deltagelse er således i tråd med min tro på at enkeltmenneske kan engasjerer seg politisk utenfor hierarkisk organisering. Jeg er klar over at deltagelsen i debatten kan påvirke min vurdering av den (ibid:94). Jeg vil også peke på at debatten i seg selv ikke er gjenstand for min studie, men i hvilke kanaler debatten har funnet sted, og hvordan de kan ha påvirket utviklingen.

⁴⁵ <http://carlchristiangrondahl.blogspot.com/2008/02/nei-til-innfring-av-eus.html>

Videre kan en kombinasjon av innsamlingsmetoder for kilder sees på som en fordel for analysen og konklusjonen.

...any finding or conclusion in a casestudy is likely to be much more convincing and accurate if its based on several different sources of information...

(ibid:98)

Tilnærming gjennom deltagelse er således en av flere metoder for å hente ut data. Det er min mening at min egen deltagelse i debatten også kan bidra til et bedre resultat når det gjelder studien og mine funn.

5 Presentasjon av datagrunnlaget

Dette kapitlet viser grunnlaget for drøftingen som følger i kapitel 6 *Analyse av datafunn*. Først presenteres registreringer forut for 2008 før oppgaven går inn på de enkelte deltagelseskanaler og de enkelte aktørene. Det er i presentasjonen og analysen lagt vesentlig vekt på utviklingen av debatten i januar. Dette var måneden da debatten ble etablert i det offentlige rom, så jeg ser på den som styrende for utviklingen av debatten. Registreringer har jeg derimot gjort helt frem til utgangen av juni. Uten at jeg har tilsidesett viktige hendelser i perioden februar til juni, vil den i noe mindre grad bli presentert og kommentert. Totalt for perioden fra 1. januar til 30. Juni har jeg registrert 386 innspill i debatten. Dette dreier seg om alt fra de ulike mediekategoriene, offentlige sider og partienes egne nettsider. Innleggene fordeler seg på 120 i januar, 95 i februar, 96 i mars, 26 i april, 13 i mai og 36 i juni

5.1 Debatten forut for 2008

I Norge har direktivet vært svært lite debattert før i 2008. I den grad det ble skrevet om direktivet i avisene var man vel så opptatt av kostnadene denne lagringen ville ha for forbrukeres telefon-, mobil- og internettregninger som av personvernproblematikk. Mange av de tidlige artiklene tar også opp at dette er en viktig sak som dessverre ikke debatteres. Enkelte politikere markerte seg med sine standpunkter, men det ble aldri noen stor offentlig debatt. *Fig. 5-1* viser samtlige innlegg jeg har registrert i debatten forut for 2008 - sammenlignet med januar 2008.

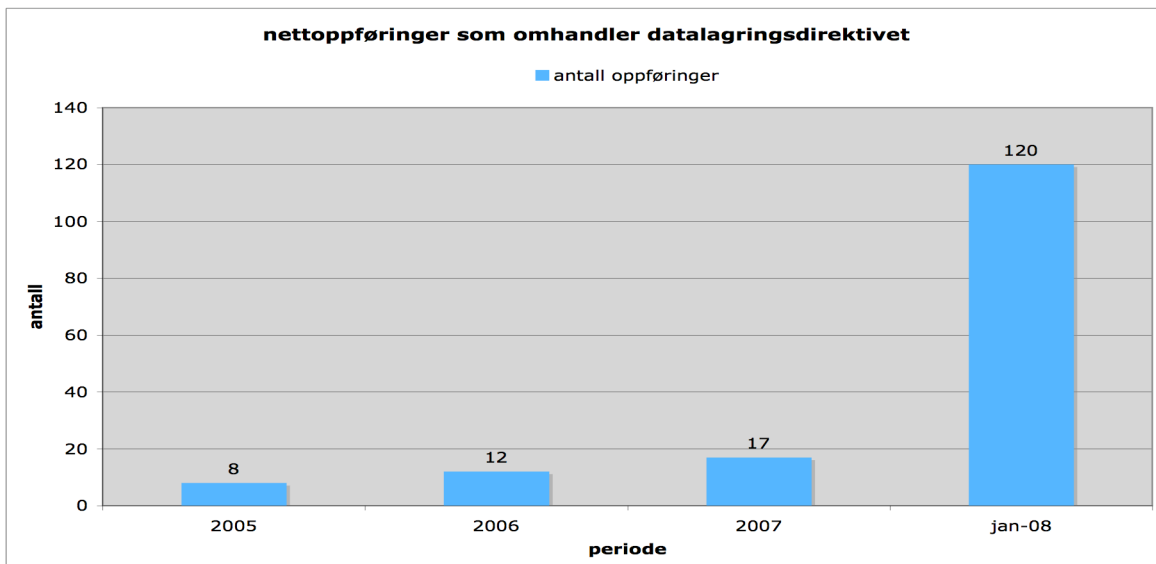

Fig. 5-1

Det kommer tydelig frem at debatten ikke var særlig utbred før i januar 2008. Det må nevnes at i de få oppføringene forut for 2008 så har jeg registrert innspill fra både politikere, bloggere, Teknologirådet, Datatilsynet, Stortingets spørretime og noen av de største avisene. Dette viser at mange kom med utspill og kommentarer tidlig, men det ble aldri noen debatt før i 2008. Datatilsynet var blant de første i Norge til å peke på personvernkonsekvenser ved direktivet. I desember 2006 skrev Georg Apenes den etter hvert så legendariske kronikken *Totalitært Svermeri* som ble publisert i Dagbladet 17. desember. Artikkelen er i ettertid blitt stående som et viktig referansepunkt for alle som er opptatt av personvernet i debatten rundt datalagringsdirektivet.

5.2 Massemediene - noen avvik mellom nett og papir

Jeg vil først gå inn på de avvik jeg har målt mellom innlegg fra papiravisene og nettavisene. For noen av avisene var den liten, for andre var den større. Her er en sameloversikt i *Fig. 5-2*.

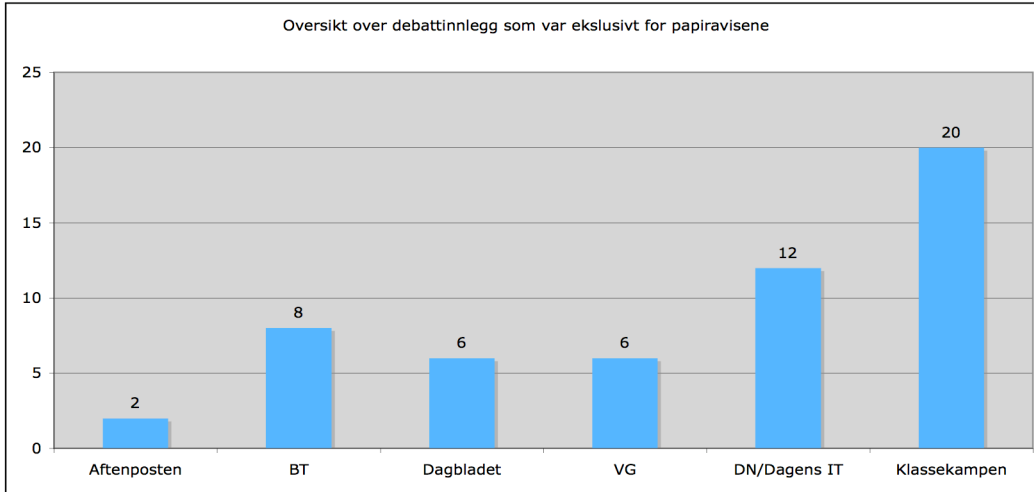

Fig. 5-2

De mest sentrale forskjellene mellom de ulike avisene er at Klassekampen, VG og Dagens Næringsliv hadde en stor andel av sine artikler om datalagringsdirektivet kun på papir. Kun VG hadde sin første artikkel i saken kun på papir. Både Klassekampen og Dagens Næringsliv hadde det aller meste av sine tidlige artikler i saken på nett. DN/Dagens IT hadde også en rekke artikler som kun kom på nett. De andre avisene var suverent mest aktive på nett. Selv om Bergens Tidene her viser seg å ha flere eksklusive papirartikler enn VG, så er det lite i forhold til Bergens Tidenes totale deltagelse. Under følger to grafer som viser det mest sentrale ved papiravisenes samlede avvik i forhold til nettavisene.

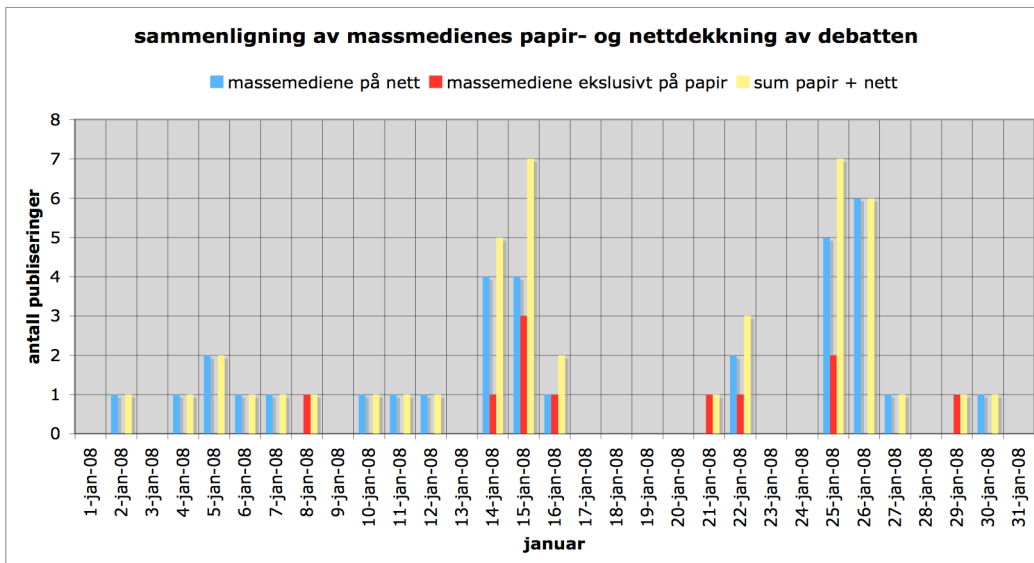

Fig. 5-3

I Fig. 5-3 ser man antall innlegg dag for dag. Man ser at det kun er et innlegg eksklusivt for papirmediene den 8. januar, og først den 14. til 16. januar så har papirmediene et bidrag som øker totalen av debattinnlegg i særlig grad. Dette bildet kommer enda tydeligere frem i Fig. 5-4 der antall innlegg for januar er summert for de ulike kanalene. Jeg mener dette viser at det er lite som taler for papirmedienes bidrag har hatt mer enn en marginal påvirkning på utviklingen av debattens første faser.

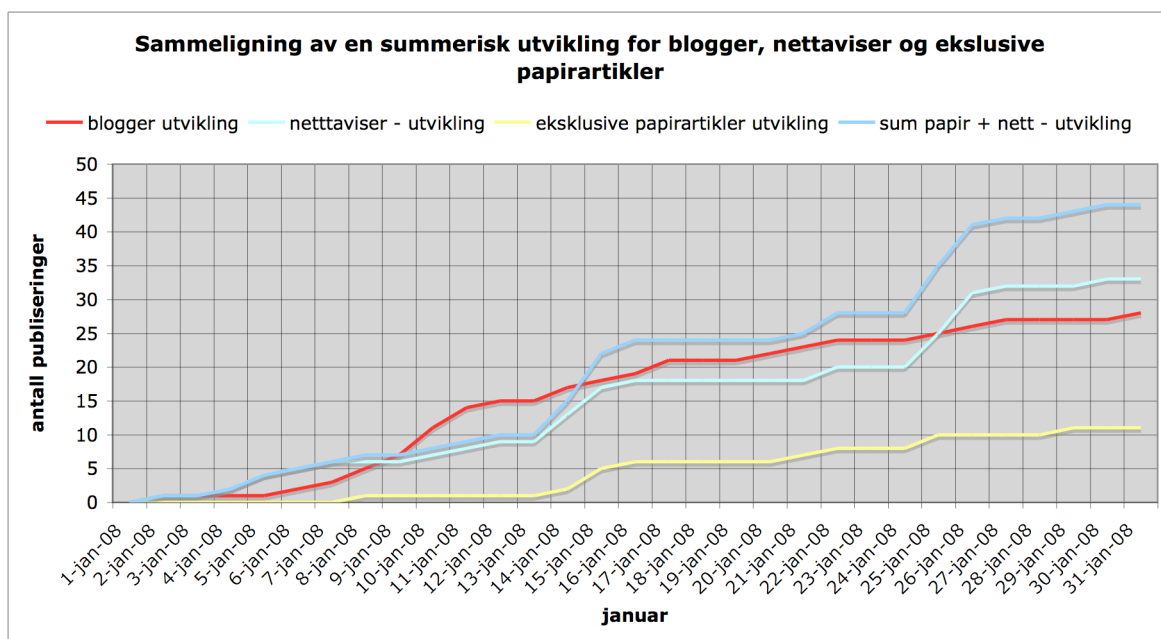

Fig. 5-4

5.3 Debattinnlegg i mediene for januar

Jeg har samlet min registreringer av massemediene, bransjeblader, blogger og andre nye nettbaserte medier (i hovedsak nettsider og netttaviser). Her følger en skriftlig beskrivelse av de ulike innleggene i januar inndelt i ulike perioder sett i forhold til debattutviklingen.

5.3.1 De første innlegg

Årets første debattinnlegg er i hovedsak fra netttavisene, men også i enkelte blogger, bransjetidsskrifter og blandingsmedier er representert. Mine første registreringer for 2008 er fra 2. januar. Dagens Næringsliv/Dagens IT og bloggeren Ida Jackson (eller *virrvarr* i bloggersamfunnet) i bloggen *Revolusjonært Roteloft* har innlegg. Artikkelen fra DN kommer på trykk i papiravisen den 3. januar. Samme dag skrives det om datalagrings-

direktivet på Ad:varsel (advarsel.no) og Liberaleren (liberaleren.no). Datatilsynet skriver en kort infoartikkel om datalagringsdirektivet. De viser til debatten i EU og viser til enkelte tidligere artikler om direktivet. 4. januar følger det på med artikler i Nettavisen, digi.no (veldig oversiktlig om debatten og datalagringsdirektivet på et så tidlig tidspunkt i debatten) og teknofil.no. Den 5. januar skriver redaktøren i Stavanger Aftenblad en lederartikkel om datalagringsdirektivet. Denne trykkes parallelt i papirutgavene av Aftenbladet, BT og Adresseavisen, og kommer også i nettutgaven av Aftenbladet og BT. BT følger opp lederartikkelen med et intervju med Georg Apenes som publiseres 6. januar.

5.3.2 Debatten utvikles i de sosiale mediene

I perioden fra 6. til 13.januar skjer det mye i de nye kanalene. Det er mange aktive bloggere, facebookgruppene og oppropet vokser raskt og enkelte av de store nettavisene begynner å omtale datalagringsdirektivet og debatten, med Dagbladet i spissen, som også lenker til både opprop og facebook. Den 6. januar skriver bloggeren Knut Johannessen (Vox Populi) innlegget *Du må ikke sove* på sin blogg. Han lenker blant annet til Aftenbladet, Datatilsynet og Bergens Tidende⁴⁶. Knut Johannessen oppretter også en digital underskriftskampanje mot datalagringsdirektivet på Dagbladets tjeneste opprop.no. Han lenker til denne fra sin blogg og oppfordrer lesere av bloggen til å registrere seg på oppropet. 7. januar har jeg registrert innlegg i debatten fra en anonym blogger (alias: jokke), Pål Hivand på nettstedet Ad:varsel og i Stavanger Aftenblad. Den 8. januar følger med nytt innlegg fra Knut Johannessen og blogger Arne Brendmo (abre). 9. januar er har jeg igjen registrert nye blogginnlegg fra de anonyme men veletablerte og godt besøkte bloggerne Fjordfytte og SerendipityCat. Bransjeblandet Digi.no har en artikkel om Datatilsynets kritiske holdning til datalagringsdirektivet. 10. januar følger med 4 blogginnlegg (Bjørnar Tollaksen, SerendipityCat, Heidi Nordby Lunde/Vampus fra Høyre og Lars Henrik Michelsen - på det tidspunkt leder i Unge Venstre - en artikkel på Ad:varsel, der Pål Hivand viser til at *Tusenvis engasjert mot overvåking*. Han nevner blant annet facebookgruppen og oppropet. Det er også artikler på digi.no og i Dagbladet. Artikkelen i Dagbladet lenker foruten til egne artikler fra 2005 og 2006, til oppropet og

⁴⁶ BT har en leder om personvern generelt, men never ikke datalagringsdirektivet - denne lederartikkelen er derfor ikke registrert som en del av mitt datagrunnlag

facebookgruppen *Mot EU-direktiv 2006/24*. Den 11. januar følger med artikkel i Dagbladet som lenker til Knut Johannessens blogg og oppropet hans. Videre blogger Viljar (anonym), Knut Johannessen og Torbjørn Røe Isaksen om datalagringsdirektivet. Isaksen lenker til Johannessen og oppropet. Isaksen blogginnlegg publiseres også som artikkel i Minerva. Videre kommer det en artikkel i den liberale nettavisen Liberaleren også med lenker til Knut Johannessen og oppropet. Den 12. januar kommer Aftenposten med en lederartikkel der de er sterkt kritiske til direktivet og viser blant annet til Georg Apenes tidligere uttalelser. SerendipityCat blogger igjen om datalagringsdirektivet. Den 13. januar starter Liberaleren en epostkampanje mot datalagringsdirektivet. Her konkretiseres den økende tilslutningen til motstand mot direktivet som man har sett de siste dagene i et krav om at Storting og Regjering må legge ned veto når dette direktivet behandles. Det ser ut til at Liberalerens kampanje får massiv oppmerksomhet, og genererer mer debatt. Blant annet har artikkelen fått 152 kommentarer ved utgangen av juni⁴⁷.

5.3.3 Massemediene våkner

De følgende dager "våkner" massemediene. 14. januar er det oppslag i Dagbladet og DN. Disse to avisene har hatt tidligere innlegg i årets debatt, men i tillegg har Klassekampen både en leder og artikkel på nett. Digi.no har ny artikkel som i hovedsak omhandler Unge Høyre lederens motstand mot direktivet, med lenker til Isaksens blogg. Bloggeren Knut Johannessen forteller om status i debatten, at det er over 6000 underskrifter så langt og at han mener Dagbladets artikkel hadde stor betydning for den økte oppmerksomheten. Han nevner også oppmerksomhet fra Klassekampen og Isaksen. Boye Bjerkholt (Venstre) viser også til andre aktører i debatten som Dagbladet, Knut Johannessen og Liberalerens epostkampanje. 15. januar er det tre artikler på Liberaleren, en på digi.no, en i teknisk ukeblad, et blogginnlegg fra Knut Johannessen. Det er igjen to artikler i Klassekampen og en i VG og en i DN; totalt 10 registrerte oppføringer denne dagen. 16. januar er det nytt blogginnlegg fra Isaksen, denne gangen med omtale og lenke til Liberalerens kampanje. Isaksen støtter kampanjen og vetoet. Det er også artikkel i teknofil.no og Dagbladet. Liberaleren har to nye artikler. Den 17. januar er det nytt blogginnlegg fra Knut Johannessen. *De små skritts tyranni*, et innlegg som også publiseres i Minerva. Blogger

⁴⁷ og 188 ved utgangen av september

Bjørnar Tollaksen har et nytt blogginnlegg, med lenker til Knut Johannessen, Dagbladet, oppropet, Datatilsynet mm. Liberaleren følger med på hva som skjer i Stortinget, der Venstre har tatt opp spørsmål rundt datalagringsdirektivet i Stortingets spontanspørretime. Det synes tydelig at aktiv lenking bidrar til gjensidig oppmerksomhet og videre vekst i facebookgruppen og oppropet.

5.3.4 Noen roligere dager

Så følger noen dager med mindre oppmerksomhet. 18. januar har liberaleren to artikler, den 19. har jeg ingen registreringer og den 20. er det kun et blogginnlegg fra Knut Johannessen om mulige problemer dersom lagrede data kommer på avveie. Han viser til noen tilfeller i England der slikt har skjedd. 21. januar blogger Boye Bjerkholt (venstre) igjen og går denne gangen inn på hvordan debatten og utviklingen har vært i EU. 22. januar gjør Knut Johannessen en statusoppdatering på bloggen sin som tar opp at underskriftskampanjen på opprop.no nå er oppe i 8000 underskrifter. Samme dag er det artikler i DN/dagens IT og Dagbladet. 23. januar er det 3 artikler i liberaleren. 24. januar viser KrfU på sine nettsider motsand mot datalagringsdirektivet og sier at de går inn for bruk av veto. Nå har oppmerksomheten vokst, oppropet har fått mange underskrifter, facebookgruppene er blitt relativt store, slik at de store mediene har lagt merke til at det er en økende interesse for debatten om direktivet i befolkningen.

5.3.5 Aftenposten løfter debatten igjen

Den 25. januar øker debatten igjen og det blir to dager med masse oppmerksomhet rundt datalagringsdirektivet. Tone Tveøy Strøm-Gundersen og Andreas Bakke Foss i Aftenposten får artikkelen "Vil lagre tastetrykk i ett år" på trykk. Her refereres det til samtaler/intervjuer med Kripos Rune Fløisbonn og Datatilsynets Georg Apenes. Hovedpoenget er at politiet ønsker seg et års lagring, som er dobbelt så lenge som EUs minstekrav (i følge direktivets retningslinjer). Videre kommer det frem at saken nå ligger hos Samferdselsdepartementet. Avslutningsvis er det intervjuer med tre studenter fra Norges Informasjonstekniske Høgskole, som ikke overraskende er skeptiske. Det er også en oppfordring til å delta i Aftenpostens nettpat om datalagringsdirektivet samme dag, der Lee Bygrave, førsteamanuensis ved institutt for privatrett ved Universitetet i Oslo og medlem av personvernkommissjonen vil svare på spørsmål om temaet. Norsk Telegrambyrå

sender ut et sammendrag av Aftenpostens artikkel, som publiseres samme dag i Dagbladet, Bergens Tidende, Dagens Næringsliv/Dagens IT og Digi.no. Digi.no har i tillegg en egen artikkel om at IKT-Norge er sterkt uenige med politiets ønske om et års lagring. De mener at politiet lever i en teknologisk steinalder og oppfordrer i stedet til bruk av veto mot direktivet. Også bransjebladene Computerworld og teknofil.no fanget opp artikkelen i Aftenposten, og laget egne artikler om saken. Liberaleren har 3 artikler, hvorav 2 omhandler nettpraten hos Aftenposten. I tillegg er en privat blogger, Georg Gooding, på dagbladets blogg tjeneste ute med et innlegg om sitt positive syn på direktivet. Bloggeren tar ikke opp dagens debatt, men er i hovedsak opptatt av å svare Jan Omdahl og Dagbladet på avisas tidligere artikler om skepsis til datalagringsdirektivet. Til sammen har jeg 13 oppføringer for denne dagen. Aftenposten har sannsynligvis lagt merke til oppmerksomheten de fikk på saken om direktivet og politiets ønske om et års lagring, for 26. januar følger de opp med en leder der avisen uttrykker sterk skepsis mot en eventuell innføring av direktivet, og en artikkel der politikerne uttaler seg. Bergens Tidende og Stavanger Aftenblad, VG og DN har alle ulike versjoner av en ny artikkel fra NTB som er en oppsummering av artiklene i Aftenposten 25. og 26. januar. Liberaleren har en artikkel som nevner at NRK P2 har en sak om datalagringsdirektivet denne dagen, og blogger Knut Johannessen har et innlegg der han hevder at Justisminister Storberget tåkelegger debatten, og viser til at ministeren har endret mening om personvern og datalagring over de siste årene. Det er totalt 8 oppføringer for lørdag 26. januar.

5.3.6 Roligere, men fortsatt oppmerksomhet i slutten av januar

Søndagen følger med en lederartikkel i Dagbladet som er mot en innføring av datalagringsdirektivet, og blogger Svein Ølnes har et innlegg der han er negativ til direktivet. Mandagen følger med en artikkel i teknofil.no og tre i Liberaleren. Samme dag har Fornyingsminister Heidi Grande Røys en artikkel på sitt departements hjemmesider der hun trekker frem at Regjeringen er opptatt av personvern (28. januar er den internasjonale personverndagen) og at det er lite debatt om personvern generelt og viser til datalagringsdirektivet spesielt. Liberalerens redaktør er uenig og vier en av sine tre artikler denne dagen til omtale av Fornyingsministerens artikkel. 29. januar er det en artikkel i Liberaleren om et notat på personvernkommisjonens hjemmeside der de publiserer et debattinnlegg de har fått på

trykk i DN papirutgaven. 30. januar er det en artikkel i digi.no som omhandler oppstart av nettstedet "datalagringsdirektivet.no" - dette er en side som skal samle informasjon rundt datalagringsdirektivet og debatten rundt det i Norge. Aftenposten publiserer en kommentar fra Økokrim Einar Høgetveit som svarer på aftenpostens lederartikkel "Lagringshysteri" av 26. januar. Han mener at politikerne må velge mellom kriminalitetsbekjempelse eller ingen lagring. Liberaleren har to artikler som omhandler at Nei til EU og Personvernkomisjonen lenker til Liberalerens epostkampanje. 31. januar er det 3 innlegg/artikler; Audun Lysbakken (SV) sin blogg, Liberaleren, og digi.no. Totalt har jeg for januar 2008 hele 120 registreringer på datalagringsdirektivet.

5.4 Utviklingen i de fire facebookgruppene

I sammenligningen av de ulike kanaler har jeg kun registrert utviklingen av den største facebookgruppen mot datalagringsdirektivet. Det ble imidlertid raskt opprettet flere grupper med samme formål, og jeg nevner derfor alle her. Det vil av dette også komme tydelig frem hvorfor det kun er den størst som er av videre interesse.

5.4.1 Nei til Datalagringsdirektivet

Dette er den desidert største facebookgruppa mot datalagringsdirektivet. I tillegg til å være størst har denne gruppa vært raskt ute med relevante lenker til andre aktører i debatten, som oppropet, epostkampanjen, og enkelte informative artikler. Jeg anser den derfor som den mest relevante indikatoren for betydningen av facebookgruppe-aktivitet i forhold til annen politisk aktivitet. Gruppa ble etablert av Nicolai Grøndahl 5. januar. Natt til 8. januar signerer N. Grøndahl oppropet til Knut Johannesen, og legger samtidig ut lenke og oppfordring til å underskrive på forsiden av facebookgruppa. Gruppa vokser raskt:

- 5. januar - oppstart
- 9. januar - 1000 medlemmer
- 10. januar - 2000 medlemmer
- 11. januar - 3000 medlemmer
- 14. januar - 7000 medlemmer
- 15. januar - 8500 medlemmer
- 16. januar - 10.000 medlemmer.

Det blir titusen medlemmer i løpet av elleve dager. 22. januar (17 dager etter opprettelse) er det 12.000 medlemmer. Informasjonen om utviklingen i denne gruppa har jeg fra egen deltagelse, samtaler med min bror og innlegg på *veggen* til gruppa. *Veggen* kan best beskrives som en felles oppslagstavle der alle medlemmer kan kommentere som de lyster. Se Fig. 6-3 for en grafisk fremstilling av utviklingen. Tallene som er nevnt her er nøyaktige⁴⁸ mens de øvrige verdien jeg har lagt inn for å lage grafen er egne anslag basert på gjennomsnittlig økning mellom mine "sikre" tall. Videre kommer det også på forsiden av gruppa raskt opp oppfordring til medlemmene om å delta i underskriftskampanjen til *Liberaleren*.

5.4.2 Mot EU-direktiv 2006/24

etablert av Thomas Sørensen 5. eller 6. januar. 8. Januar kommer legges det på gruppas diskusjonsforum en oppfordring til å signere oppropet. 9. Januar følger med oppfordring på *veggen* til å signere oppropet. Artikkelen *Alle nordmenn skal overvåkes* av Jan Omdahl i Dagbladet 10. januar lenker inn til denne gruppa. 11. januar er Thomas Sørensen fornøyd med gruppeutviklingen så langt, men han sier dessverre ikke noe om antall medlemmer. Det kommer gjentatte oppfordringer⁴⁹ på *veggen* her til å melde seg inn i N. Grøndahls gruppe *Nei til Datalagringsdirektivet*. Henvisninger til oppropet gjentas også på *veggen* disse dagene. (Gruppa har pr 3. november, 5969 medlemmer). Dessverre har det ikke lyktes meg å få mer info om utviklingen av gruppen⁵⁰. Men selv med hjelp av lenken fra Dagbladet er det likevel *Nei til Datalagringsdirektivet* som vokser raskest, og allerede 14. januar har den over tusen flere medlemmer enn hva denne gruppa har ved utgangen av november.

⁴⁸ i den forstand at de er basert på kommentarer om utviklingen fra gruppas vegg med mer.

⁴⁹ 8. og 11. januar

⁵⁰ Jeg har henvendt meg til gruppegrunnleggeren, via facebook's internmails-system, uten å få svar.

5.4.3 3 mindre grupper

NEI til datalagringsdirektivet ble sannsynligvis etablert mellom 3. og 5. januar. Har lav medlemsaktivitet lite debatt og i dag kun 188 medlemmer (3. nov.).

Nei til det nye EU-direktivet!! ble sannsynligvis opprettet 6. januar. Har også lav medlemsaktivitet, lite debatt og i dag kun 55 medlemmer (3. nov.)

Begge disse gruppene viser, i feltet for gruppeinformasjon, til Kari Vartdal Riise sin artikkel *Du kartlegges som en kriminell* fra DN/Dagens IT av 2./3. januar. Dette sammen med gruppeaktiviteten gir grunnlag for min antagelse om opprettelsestidspunkt. Videre har gruppen *Datalagringsdirektivet* kommet til i ettertid. Mest sannsynlig ble den opprettet den 22. januar. Denne gruppa er etablert av de samme menneskene som har laget siden www.datalagringsdirektivet.no. Begge deler er ment som informasjonssider om Datalagringsdirektivet. Også denne siden har lite aktivitet, og det er pr. 3. November kun 110 medlemmer.

5.5 Utviklingen av oppropet

Oppropet eller underskriftskampanjen *Nei til EUs datalagringsdirektiv* på opprop.no ble etablert den 6. januar. Utviklingen de første dagene er som følger:

- 8 januar ble det 100 underskrifter
- 9. januar ble det 400 underskrifter
- 10. januar ble det 700 underskrifter
- 11. januar ble det 2400 underskrifter
- 12. januar ble det 3700 underskrifter
- 13. januar ble det 4900 underskrifter
- 14. januar ble det 6300 underskrifter.

Etter dette er den mest intense økningen over, men allerede 22. januar når man 8000 underskrifter. Natt til 12. februar når man 9000 underskrifter, så går det helt til 7. mars før oppropet når 10.000 underskrifter. Denne informasjonen finner man ved å se på selve lista på opprop.no. Tidspunktene for registreinger er lagret så disse tallene finner man med litt enkel hoderegning. Det er verdt å nevne at jeg på listen over underskrifter fant enkelte

innslag av navn som Bill Gates og Donald Duck, mens noen kun hadde signere med fornavn og epost. Det betyr at man må regne med at denne listen har noen feil og dobbelt-noteringer. Den har likevel utviklet seg raskt samtidig som medieoppmerksomheten har økt. Oppropet har i tillegg vært omtalt blant annet i Dagbladet, DN/Dagens IT og Nettavisen, samt flere blogger og andre medier. Det alene er en indikator på betydningen av oppropet, og har selvsagt bidratt til flere underskrifter som igjen kan ha generert økt oppmerksomhet. Se *Fig. 6-3* og *Fig. 6-5* for en grafisk fremstilling av utviklingen. Tallene som er nevnt i dette avsnittet er tilnærmet nøyaktige mens de øvrige verdien jeg har lagt inn for å lage grafen er egne anslag basert på gjennomsnittlig økning mellom mine "sikre" tall.

5.6 Utspill fra politiske miljøer og offentlige organer

Dette er de primære aktørene jeg har registrert som deltagere i debatten. Her har jeg delt inn i tre ulike kategorier. Deltagelse fra *politiske partier*, *offentlige organer*, og *regjeringen*.

5.6.1 Politiske partiers deltagelse i debatten.

Politiske utspill er her registrert partivis og samlet. Jeg har sett på uttalelser fra politikerne i den grad de har fremkommet i pressen, utspill fra de bloggende politikerne som er med i datagrunnlaget, og en publiseringer fra partienes nettsider. Jeg har kun registrert uttaleser og omtale fra nettsider der datalagringsdirektivet har vært en sentral del av innholdet når jeg har hentet fra partienes hjemmeside.

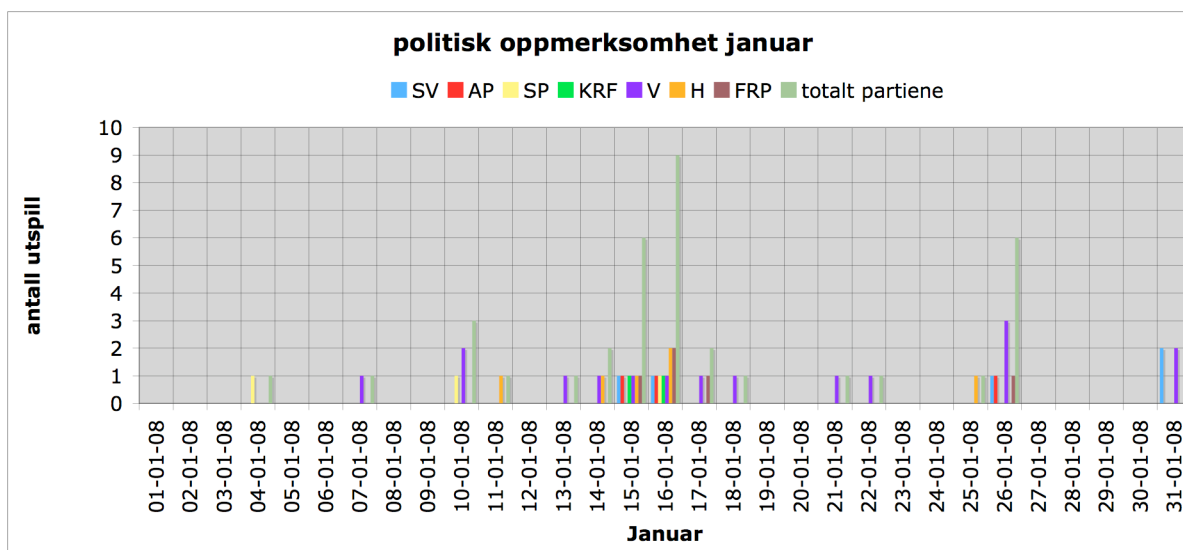

Fig. 5-5

Når vi ser på utspill fra de politiske partiene i Fig. 5-5 og deres sentrale aktører så ser vi her også at det var lite før massemediene for alvor la trykk på debatten i midten av januar. Den store oppmerksomheten 15. januar er forøvrig i forbindelse med en utspørring gjort av Klassekampen om hva de ulike partiene står for. Denne ble gjengitt i blant annet VG-nett. Registreringen fra Senterpartiet den 4. er etter en uttalelse fra statssekretær Steinulf Tungesvik i Samferdseldepartementet der han sier til Digi.no at det *ikke er noen automatikk i at EU-direktiv kommer inn i EØS-avtalen*⁵¹ Det er vanskelig å tolke dette som annet enn et tradisjonelt EØS-/EU-utspill fra Senterpartiet, samtidig representerer han også sitt departement. Denne uttalelsen har derfor fått oppføringer både som regjeringsuttalelse og partiuttalelse. Oppføringene den 10. januar er en gjentakelse fra Tungesvik der han understreker at veto er en norsk mulighet i forhold til datalagringsdirektivet (samme dobbeltregistrering gjelder her), videre har venstres Lars Henrik Michelsen et innlegg på sin blogg der han tar avstand fra direktivet, og Trine Skei Grande på partiets hjemmesider. Så kommer Tobjørn Røe Isaksen fra Unge Høyre på banen den 11. januar, med et innlegg på sin blogg og i Minerva der han tar til ordet for at Norge bør bruke veto-retten i EØS. Isaksen har godt medietekke og denne klare talen får mye oppmerksomhet, og følges blant annet opp av et intervju med Klassekampen noen dager senere. Det kommer også ganske tydelig frem at det er Venstre som er mest opptatt av personvern og datalagringsdirektivet av partiene på Stortinget. De er totalt overlegne de andre partiene i aktivitet og innlegg om denne saken både i massemediene, egne blogger og egen nettside. Venstre har i mine registreringer hele 15 ulike innspill i debatten i løpet av januar. For de øvrige partiene har jeg registrert til sammen 18 debattinnlegg i samme periode.

Venstres landsstyre tok debattene allerede i mars 2006, og vedtok en uttalelse mot direktivet. Der påpekte partiet bl.a. følgende: "Hvis regjeringen mener alvor med å ta i bruk spillerommet som ligger i EØS, må den på banen nå og ta i bruk alle tilgjengelige virkemidler for å stoppe den planlagte overvåkingen av lovlydige borgeres bruk av telekommunikasjon."

(Venstres nettsider 22. januar 2008. <http://www.venstre.no/artikkel/10698>)

Venstre var tidlig på banen også i år, og ikke overraskende fattet de også et landstyrevedtak mot innføring av datalagringsdirektivet. Andre aktører på banen har vært ulike deler av SV og SP og FRP. Høyre og Arbeiderpartiet har hatt begrenset deltagelse i debatten,

⁵¹ <http://www.digi.no/php/art.php?id=501247>

mens Krf kom sent på banen. Bortsett fra uttalelsen til Klassekampen 15. januar hadde de ikke noe utspill før i begynnelsen av mars. Ungdomspartiene derimot gikk tidlig ut og markerte samlet motstand i midten av januar.

5.6.2 Deltagelse fra offentlige organer

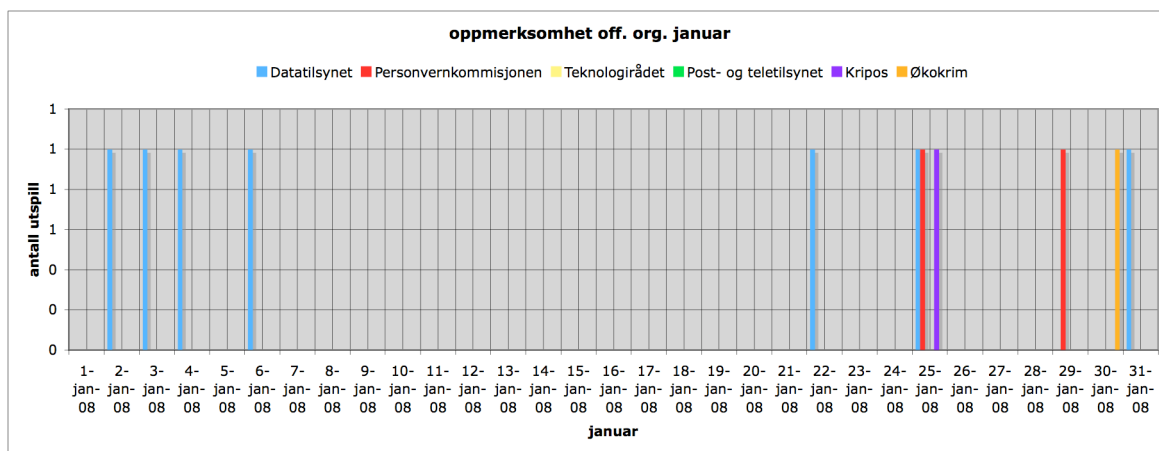

Fig. 5-6

Fig. 5-6 viser at det i januar lenge kun var utspill fra Datatilsynet. Først når Aftenpostens Tone Tveøy Strøm-Gundersen og Andreas Bakke Foss presenterer sitt intervju med Kripos Rune Fløisbonn som vil ha et års lagring for Norge kommer også flere av de offentlige organene på banen med utspill. Blant annet med god hjelp av Aftenposten som i samme artikkel viser til intervju med Datatilsynets Georg Apenes og siden slipper Personvernkommisjonens Lee Bygrave til i en nettpprat om datalagringsdirektivet. For resten av perioden er det tidvis utspill, ofte i forbindelse med det som kan karakteriseres som organenes forventede aktivitet uavhengig av samfunnsdebatten forøvrig.

5.6.3 Regjeringens uttalelser

Regjeringen har deltatt i debatten fra tre ulike departementer, tilfeldigvis også med en politiker fra hvert av de tre regjeringspartiene. Jeg vil gjenta at disse uttalelsene i liten grad er registrert som parti-innlegg.

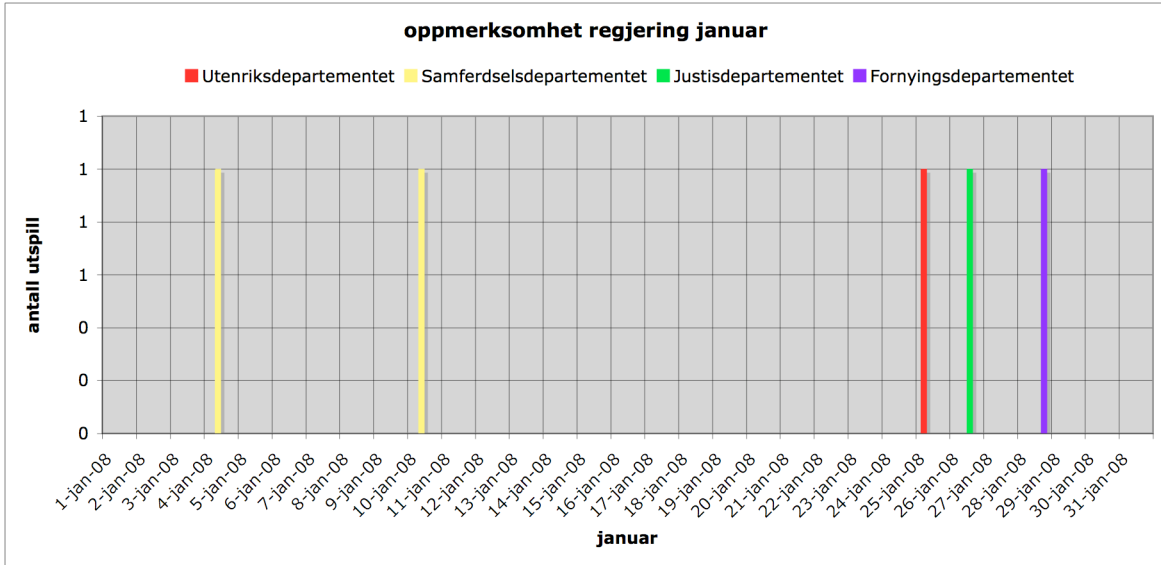

Fig. 5-7

Registreringen fra 4. og 10. januar er begge gitt til Digi.no av statssekretær Tungesvik i Samferdselsdepartementet. 25. januar gir Utenriksministeren en kort beskjed til stortingets europautvalg. Dagen etter gir justisministeren en uttalelse om datalagringsdirektivet til Aftenposten. Den 28. januar er det fornyingsministeren som legger ut en tale/artikkel på sitt eget departements hjemmeside som blant annet omhandler datalagringsdirektivet. For resten av perioden er det noen utspill med ujevne mellomrom.

6 Analyse av datafunn

Innledningsvis tok jeg utgangspunkt i en ide om at den norske debatten om datalagringsdirektivet ble startet av bloggere og Facebookgrupper. Resultatene mine viser et mer nyansert bilde. Påstanden kan i beste fall beskrives som en grov forenkling. Men mitt datagrunnlag antyder derimot at debatten ble akselerert og løftet bredere ut i massemediene ved hjelp av noen enkeltaktører og deres bruk av de nettbaserte kanalene blogger, Facebook, og underskriftskampanjen på opprop.no. Som jeg var inne på i *avsnitt 5.1 Debatten forut for 2008* har alle de viktigste aktørene for den politiske utviklingen og styringen av landet debattert og kommentert datalagringsdirektivet før 2008. Men kun i liten grad, og mediedekningen var forholdsvis liten. Likevel var datalagringsdirektivet oppe i Stortingets spørretime i desember 2007, Justisminister Storberget har uttalt seg noen ganger, og massemediene dekket debatten fra tid til annen. I denne sammenheng kan det nevnes at Storberget uttalte seg langt mer kritisk til datalagringsdirektivet før debatten kom i gang for alvor. Til avisen Nationen 2. desember 2005 sa han blant annet at "Dette reiser problemstillinger knyttet til rettssikkerhet..." og at det "...kan skape en følelse av at vi i større grad får et overvåkingssamfunn⁵²". Mens han tidlig i år kom ut med et utspill der han understreket at

Dette direktivet innebærer ikke at hele folket skal overvåkes. Lagring av trafikkdata er ikke noe nytt, slik man kan få inntrykk av. Det er ikke slik at dette utvider politiets rett til innsyn.

(Aftenposten 26. Januar 2008: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2219407.ece>)

På den annen side viste Frp i Stortinget stor iver for å få dette direktivet på plass fortest mulig av hensyn til terrorbekjempelse. De ble i løpet av årets første måneder et veto-parti i denne sammenheng. Dette viser at mange sentrale aktører har debattert datalagringsdirektivet før debatten utviklet seg i våres. Det blir derfor feil å si at den ble startet av bloggere eller en facebookgruppe. Det er også sånn at privatpersonene som opptrer i disse kanalene må hente sin informasjon fra eksterne kilder. Dette viser også resultatene mine at de har gjort.

⁵² <http://www.nationen.no/Utenriks/article1853247.ece>

Sammenhengene i mine funn sansynliggjør derimot at sosiale medier som deltagelskanal kan ha hatt en vesentlig betydning for utviklingen av debatten om datalagringsdirektivet. De tidlige bloggerne var i hovedsak vanlige borgere. Få av dem hadde sentrale politiske verv, viktige posisjoner i de store organisasjonene eller var ansatte i massemedia. I tillegg til at de var tidlig ute med blogging, gruppeetablering og underskriftskampanje holdt de et tydelig fokus på personvern. Dette kan synes å ha preget massemediene i ettertid. De ulike tiltak og initiativ fra de tidlige aktørene har vært delvis og løselig samkjørt, men uten overordnet koordinering. Dette kommer frem av referanser, omtale og lenker på de ulike nettstedene med omtale og debatt av datalagringsdirektivet. Torbjørn Røe Isaksen har lenge vært en klar røst fra høyresiden og oppfattes av mange som en debattant massemediene liker å trekke frem. Hans relativt tidlige utspill den 11. januar, bør ilegges betydning for utviklingen. Dette var omtrent samtidig med Dagbladets to første artikler der de lenket til Facebook og oppropet. Men på dette tidspunktet var det allerede kommet 13 blogginnlegg og facebookgruppen hadde 3000 medlemmer mens oppropet 2400 underskrifter. Jeg mener derfor det er rimelig å anta at oppmerksomheten var etablert før Isaksen kom med sine utspill. At han bidro til å løfte det videre inn i massemediedebatten er relativt sannsynlig. Han ble blant annet intervjuet av Klassekampen den 14. januar. Her følger en nærmere sammenligning av funnene. Her følger en nærmere gjennomgang der jeg først går inn på sammenligninger av de ulike funnene med vekt på bruken av de ulike mediene, facebookgruppen og oppropet. Deretter går jeg nærmere inn på utspillene fra aktørene *politikere, Regjeringen og de offentlige organer*

6.1 Sammenligning av de ulike funnene for januar

Fig. 6-1 gir et bilde av medieoppmerksomheten for januar. Her vises antall innlegg pr. dag for de ulike grupper av medier jeg har definert.

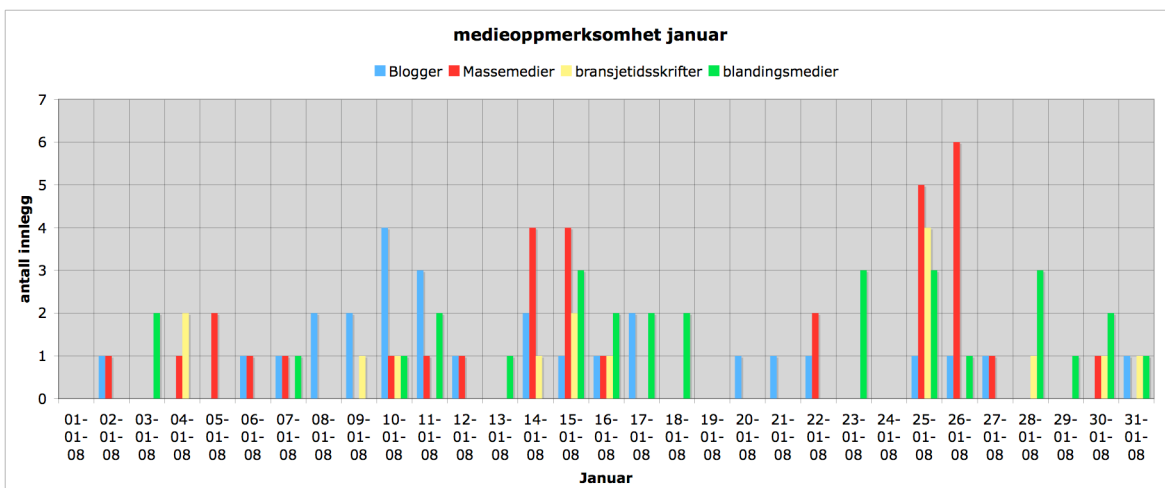

Fig. 6-1

Det tydeligste og mest interessante er 8. til 11. januar da vi ser en relativt intens bloggaktivitet i de blå søylene. Så, noen dager etter, den 14. og 15. januar, er datalagringsdirektivet bredt dekket i massemediene. Det er de røde søylene som strekker seg høyest. Så følger noen litt roligere dager med i hovedsak litt blogging og annen dekning fra blandingsmediene før det den 25. er høy oppmerksomhet fra massemediene igjen, etter Aftenpostens intervju med Rune Fløisbonn fra Kripos og det påfølgende utspillet fra Justisministeren. Fig. 6-2 med en summering av de respektive innlegg gjennom januar gir en litt annen sammenligning. Her er nye innlegg lagt til de gamle, slik at det blir en kurve som viser totalt antall innlegg i debatten så langt. Sammen viser de to figurene en relativt tydelig trend.

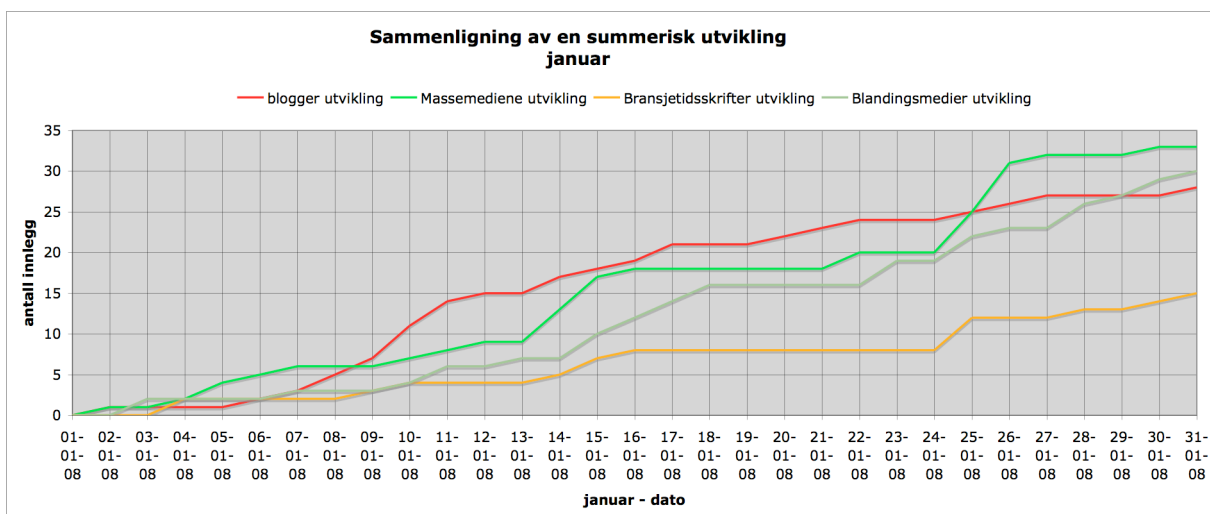

Fig. 6-2

En avis er først ute, og en av bloggerne fanger dette opp, og skriver videre om saken samme dag. De neste dagene er det omtale i andre medier, bransjeblader og noen få aviser til. Deretter er det flere bloggere som fanger interesse og blogger om saken. Selv om enkelte av massemediene er tidlig ute med noen få oppslag, går det ikke lenge før bloggere samlet har flere innlegg om direktivet enn de store avisene. Forholdet holder seg slik det første store massemediefokuset i midte av måneden og helt til det andre store fokuset fra nettavisene den 25. januar. Omtrent samtidig som det begynner en bloggaktivitet rundt den 6. januar så opprettes facebookgrupper og oppropet *Nei til EUs datalagringsdirektiv*. Deretter følger en noe høyere bloggaktivitet mellom 8. og 11. januar i samme periode som oppropet og facebookgruppene starter sin massive vekst. Dette kommer tydelig frem i Fig. 6-3. der utviklingen i den største facebookgruppen er vist sammen med utviklingen i antall underskrifter til oppropet.

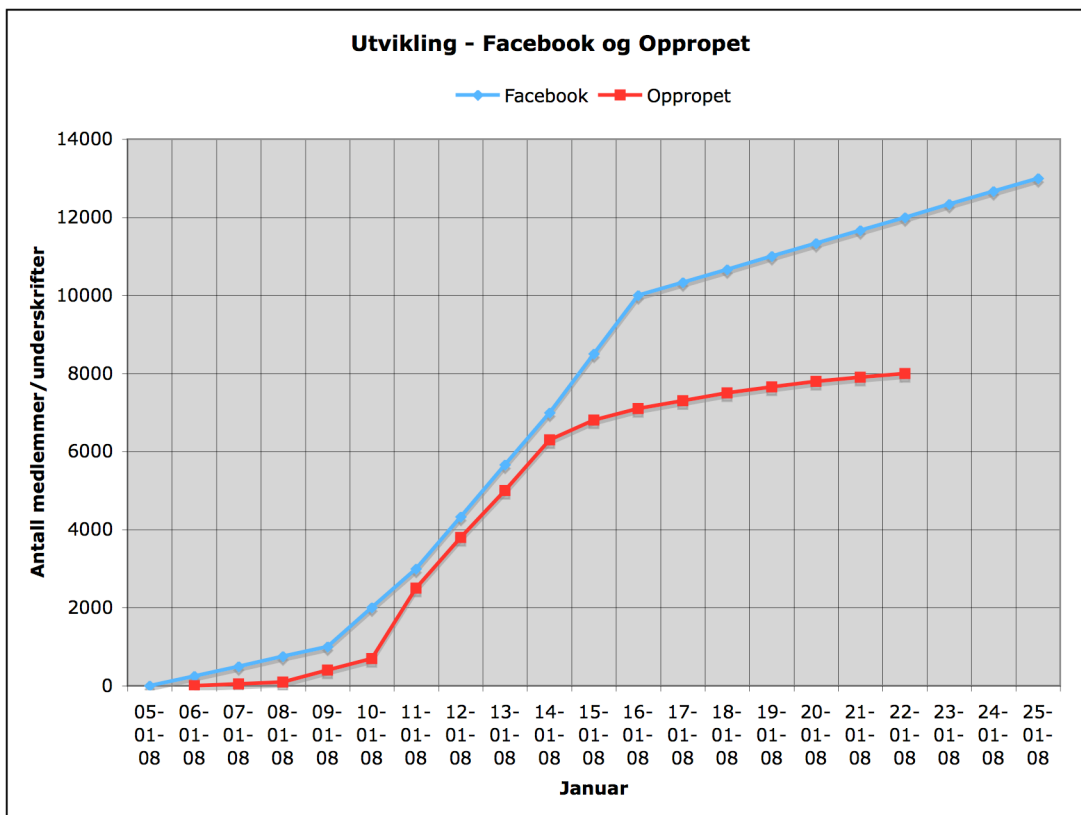

Fig. 6-3

Vi ser at i dagene mellom den høye bloggeaktivitet fra 6. til 11. januar og den påfølgende dekningen fra massemediene 14. og 15. januar var det stor vekst når det gjelder facebook-gruppen og antall underskrifter. Vi vet også at Dagbladet hadde artikler den 10. og 11. januar der de lenker til oppropet og en av facebookgruppene. Det kan synes som om Dagbladet er noe tidligere ute i å fange opp strømninger fra bloggere og de sosiale mediene enn hva gjelder de andre nettavisene. Det kan også synes som om Dagbladets artikler har bidratt til oppmerksomheten rundt oppropet og gruppene på Facebook, slik at disse vekst henger sammen med så vel bloggingen, spredningen av oppmerksomhet i facebook-nettverket og Dagbladets artikler. Oppmerksomheten i de sosiale mediene kan likevel sies å være vesentlig før den også kommer fra de etablerte massemediene. Videre er det interessant at i perioden som Aftenposten lager en sak på datalagringsdirektiv som genererer massiv oppmerksomhet fra de øvrige massemediene, er det kun sporadisk blogging. Det kan synes som om bloggerne er mest engasjert så lenge saken har nyhetens interesse, og om

de kan være i forkant av debatten. Når de store aktørene deltar så er det kun de mest engasjerte bloggerne som holder på oppmerksomheten.

6.2 Sammenligning av funnene for februar til juni

Perioden februar til juni viser mindre entydige sammenhenger enn januar. Det har for eksempel ikke vært slik at bloggere har vært først ute for hver gang det har vært utvikling i debatten. Snarere bekrefter funn fra februar at interessen fra bloggere ble ganske lav så fort massemediene dekket denne saken bredt. Dette forhold tydeliggjøres i Fig. 6-4 en numerisk tabell over mediene for februar.

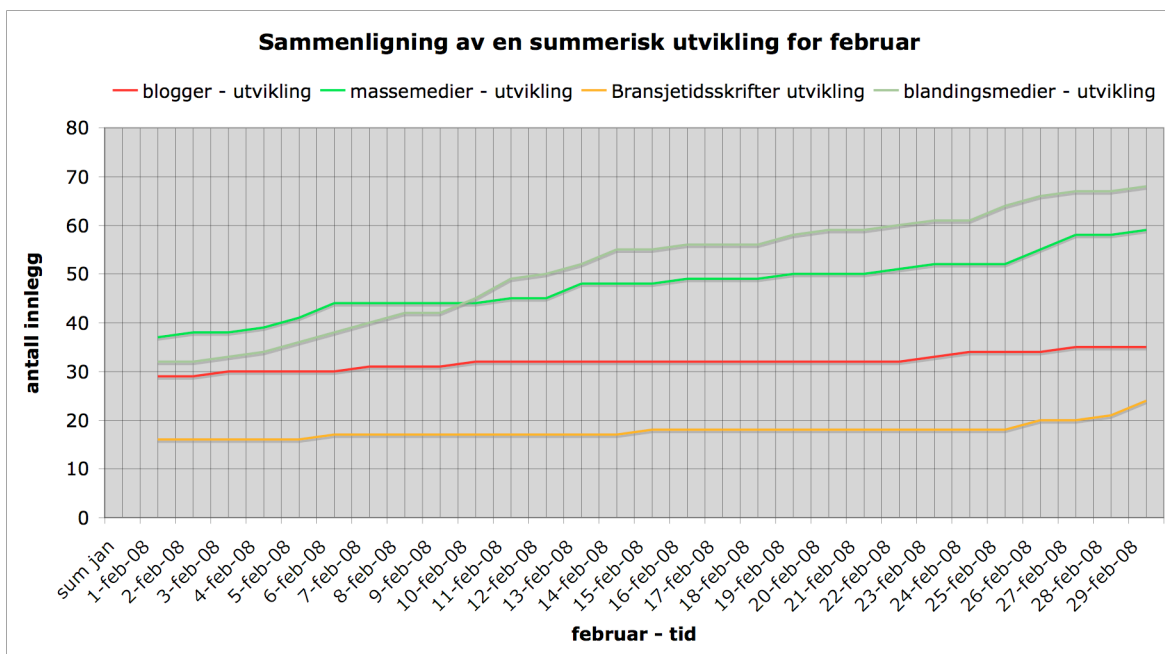

Fig. 6-4

Det kommer her tydelig frem at bloggerne nesten har sluttet å ta for seg dette temaet, mens det er en jevn stigning av innlegg i massemediene og blandingsmediene. Mest interessant er kanskje at blandingsmediene går forbi massemediene når det gjelder antall innlegg den 10. februar. Og forblir høyt oppe. Dette kan tyde på at de mindre nisjearenaene som ser seg selv som profesjonelle eller halvprofesjonelle vil holde trykket opp i saken. Men det er relevant å notere seg at en stor del av innleggene fra den gruppen jeg har kalt blandingsmedier er fra Liberaleren. Dette er et organ som holder individets frihet og personvern høyt. Denne nettavisen stod også bak den tidligere nevnte epostkampanjen. Det er derfor rimelig

å anta at i tillegg til en jevn dekningen fra massemediene, så er det en liten gruppe som har hold trykke oppe i denne saken.

I Fig. 6-5 har jeg lagt inn mine registreringer for facebookgruppen og antall underskrifter på oppropet fra 22. januar og de jeg har klart å registrerer for februar, mars og mai. Dette gir lite informasjon om forholdet mellom denne gruppe på dette tidspunktet og de andre mediene, men det viser noe av styrken ved det nettverket facebook utgjør. Vi så i Fig. 6-3 at utviklingen var relativt lik i starten, og selv om begges utvikling avtok med noen få dages mellomrom så har Facebookgruppen en mye langsommere reduksjon i sin vekst.

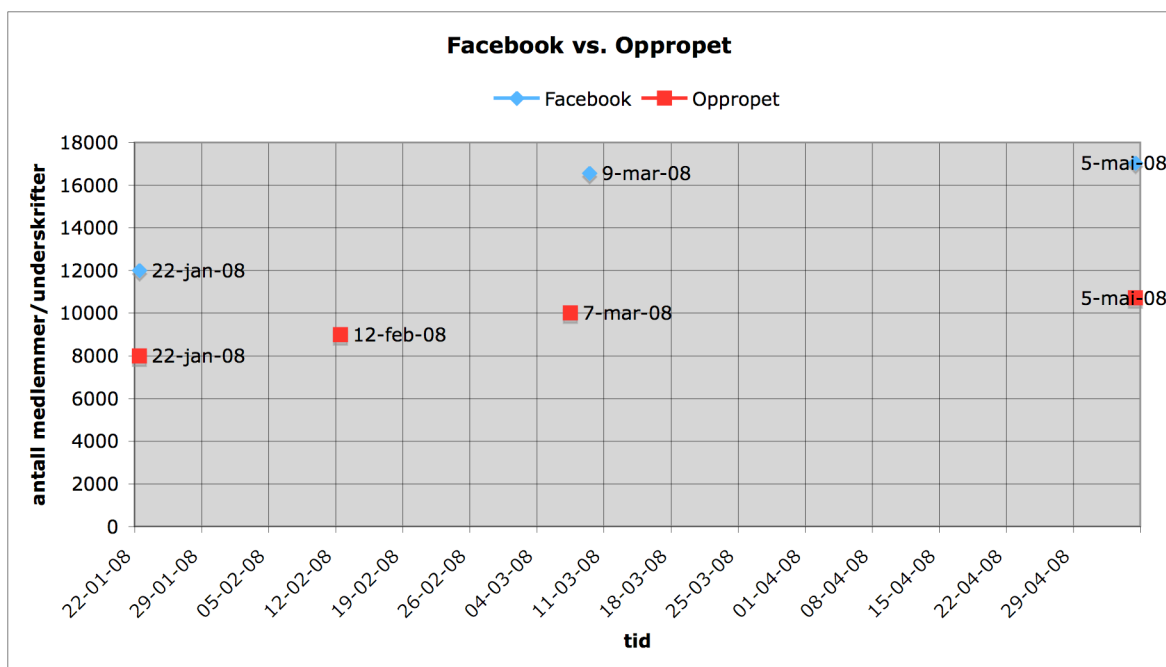

Fig. 6-5⁵³

Det kan innvendes at den høyere veksten i Facebook skyldes at medlemmene her tar gruppemedlemskapet sitt mindre alvorlig enn en underskriftskampanje. Det er også sannsynlig at enkelte som er uenige i gruppens standpunkt melder seg inn for å kunne kverulerer på gruppens debattsider. Dette kan forklare noe av avviket, men dette er vanskelig å måle, på samme måte som det er omfattende å måle hvor mange reelle personer det står bak underskriftene i oppropet. Det er også rimelig å anta at flertallet av kverulan-

⁵³ Her må leseren tenke seg blå og røde linjer mellom punktene, da det ikke var mulig for meg å få frem disse i Excel.

tene i facebookgruppene melder seg ut av grupper de ikke står inne for når de er ferdig med debattene.

Etter hvert som debatten utvikler seg blir det mer og mer tydelig at det store mediene rapporterer på de samme dagene, og i forhold til de samme hendelsene, men det er tydelig at utviklingen i saken har fått prioritet hos avisene. Når en politiker eller et av de offentlige organene kommer med et utspill kommer det gjerne også oppslag i massemediene. Registreringer fra partienes hjemmesider og de offentlige organenes nettsider bekrefter et stykke på vei denne antagelsen. Videre viser funnene fra februar til juni færre sammenhenger mellom de ulike mediene, og som nevnt en lavere bloggaktivitet samt svak utvikling i facebookgruppene og oppropet. Dette kan forstås som at bloggene har størst mulighet for innflytelse når det kommer til å sette i gang debatter. Ellers viser mediedekningen at det etter den første måneden i hovedsak var medieoppslag i forbindelse med konkrete hendelser, så som den svenske FRA-debatten, og utspill fra politikere eller andre aktører så som Kripos, Datatilsynet eller EU-ambassadøren. I de neste avsnittene går jeg nærmere inn på noen refleksjoner rundt de ulike aktørenes deltagelse.

6.3 Politiske partier

Oppmerksomheten fra de politiske partiene, offentlige organer og Regjeringen er ikke like entydige som sammenhengen mellom de ulike mediene. Venstre har vist en jevn oppmerksomhet mot datalagringsdirektivet og personvern, og hadde utspill tidlig i debatten. Videre reagerte ungdomspartiene raskt, i følge Klassekampen på papir 16. januar⁵⁴ en samlet uttalelse mot datalagringsdirektivet som skulle overleveres Regjeringen fredag 18. januar. Et såpass tidlig samlet ungdomsutspill kan tyde på at den yngre generasjon i større grad enn den eldre oppdateres gjennom nettaviser, blogger og nettsamfunnene. Det er likevel lite å trekke klare konklusjoner fra. Det er likevel tydelig at det var VG som trakk politikerne på banen den 15. siden det i artikkelen fremkommer at avisen har henvendt seg direkte til representanter for hvert av de respektive stortingspartiene. Når det gjelder Klassekampen og artikkelen om ungdomspartiene så er det vanskelig å så om det er avisen som har gravd frem en sak eller ungdomspartiene som har

⁵⁴ Gjengitt av liberaleren samme dag: <http://www.liberaleren.no/2008/01/16/ungdomsoppnop-mot-direktivet/>

lekket hva de holdt på med fordi de ønsket publisitet. Det er likevel påfallende at en bred politikeroppmerksomhet kommer såpass lenge etter de første utspill. I løpet av februar og mars var det videre en lang rekke av lokale partilag i blant annet SV, Frp, Venstre som gikk ut med uttalelser mot direktivet. Etter hvert ble det i mars klart at både Frp, Venstre, SP og SV ville gå inn for veto. Det kan synes som om denne utviklingen av standpunkt i saken fra partiene følger av medieoppmerksomheten i januar. Bortsett fra dette følger politikeroppmerksomheten massemediene for resten av perioden, med noen jevnlig utspill fra de ulike partiene. Venstre har fortsatt flest debattutspill. Partiet står også sammen med Datatilsynet, Teknologirådet og IKT-Norge bak et seminar i Stortinget torsdag 13. mars. Dette får massiv oppmerksomhet, her deltar blant annet aktører fra telebransjen, regjeringen og diverse politikere og offentlige organer.

6.4 Regjeringen

Når det gjelder deltagelse fra Regjeringens side så synes denne å være enda mindre påvirket av debatten ellers. Samferdselsdepartementet svarer Digi.no som er tidlig ute med spørsmål. Svarene fra Statssekretær Tungesvik den 4. og 10. januar er relativt vage, de sier ikke så mye mer enn at det kan være mulig for Norge å unngå direktivet. Det forteller egentlig lite om regjeringens syn. Så er det ikke før i slutten av måneden at Utenriksministeren den 25. januar orienterer Stortingets Europautvalg om at de vil komme tilbake til denne saken, mens Justisministeren den 26. januar i Aftenposten som kjent vil avkrefter det han kaller et feilaktig inntrykk av at dette dreier seg om overvåkning. Fornyingsministerens utspill den 28. er i forbindelse med den Europeiske Personverndagen, og fokuserer på at regjeringen er opptatt av personvernsspørsmål. De videre uttalelsene fra regjeringen har vært få og delvis både vage og motstridende. Dette synes ganske tydelig at regjeringspartiene er relativt uenige om denne saken, spesielt etter at det i midten av mars blir kjent at både Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil gå inn for veto mot direktivet. Arbeiderpartiet er relativt tause i saken om datalagringsdirektivet med få utspill og som regel langt mindre negative enn sine regjeringskollegaer. Det er lett å sitte igjen med et inntrykk av at partiet ikke har ønsket å debattere denne saken offentlig mer enn absolutt nødvendig. Det virker sannsynlig at de relativt få regjeringsutspillene vi har hatt i denne debatten henger sammen med at regjeringspartiene ikke ønsker for mye offentlig

oppmerksomhet rundt denne uenigheten. I tillegg har regjeringen fått "hjelp" av Irland og Slovakia sak i EU-domstolen som er ventet å komme opp i løpet av 2009. Denne saken har gjort det legitimt for regjeringen å avvende debatten om eventuell innføring til den er ferdig i rettsapparatet.

6.5 De offentlige organer

Ved å se på resten av perioden for de offentlige organenes deltagelse i Fig. 6-6 så ser vi at utspillene fra denne kanten i hovedsak har helt andre årsaker enn som direkte respons på aktivitetsnivå i de nettbaserte deltagelseskanalene.

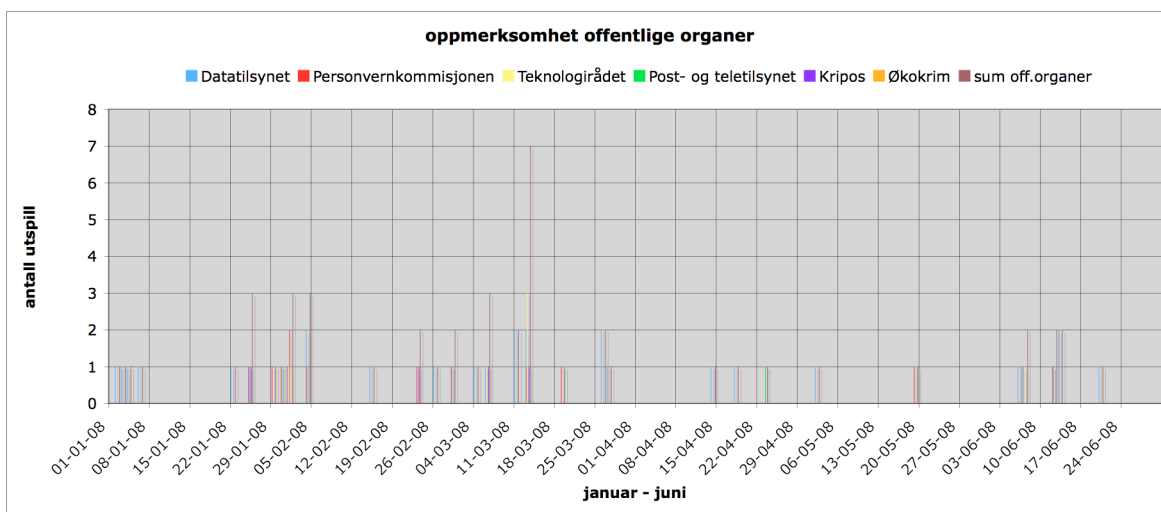

Fig. 6-6

Aktiviteten i månedsskifte januar-februar kan forstås som en følge av artiklene i Aftenposten og de andre avisene 25. Og 26. Januar. Videre er det massiv aktivitet fra de ulike offentlige organer i forbindelse med Stortingsseminaret 13. mars, så er det ganske rolig og mesteparten av registreringene for April handler om at Datatilsynet slipper sin personvernrapport og har en konflikt med Justisdepartementet i etterkant av en skarp meningsutveksling som oppstod under seminaret den 13. mars. I Juli er det Personvernkommisjonen som slipper sin uttalelse, der de mener at behovet må dokumenteres bedre før det kan være aktuelt å innføre datalagringsdirektivet. Datatilsynet kommentere både dette og en betenkning fra IKT-Norge, gjennomført av Fredrik Sejersted og Finn Arnesen, som sier at direktivet ikke er EØS-relevant.

7 Avslutning

At sosiale medier kan fungere som kanaler for politisk aktivitet, synes åpenbart. Sentrale partier og politikere i inn- og utland har som nevnt befestet seg i nettsamfunnene, og deltar gjerne på flere plattformer. For de etablerte politikerne er de sosiale mediene kanskje først og fremst en kanal for markedsføring og testing av standpunkter overfor et lite utvalg av befolkningen. For den enkelte borger derimot, mener jeg – med utgangspunkt i de undersøkelser jeg har foretatt - at de sosiale mediene byr på en ny form for politisk deltagelse, så vel som påvirkningsmulighet.

Med debatten rundt EUs datalagringsdirektiv som case, har jeg i denne oppgaven forsøkt å vise hvordan den enkelte borger kan delta og påvirke politisk gjennom bruk av sosiale medier. Problemstillingen *hvilken betydning har nye kanaler for politisk aktivitet og deltagelse hatt i utviklingen av debatten om EUs datalagringsdirektiv*, er forsøkt belyst ved hjelp av en gjennomgang av debatten slik den har foregått i bloggene, facebook, de trykte mediene og hos politikerne. Funnene i datagrunnlaget som ble samlet inn gjennom et halvt år er presentert, og peker i retning av at disse nye kanalene gir enkeltindividet flere muligheter for deltagelse.

7.1 Mobiliseringsmakt

Den enkelte borger kan ha fått flere muligheter til deltagelse enn for bare få år siden. Vi hadde internett, men de sosiale mediene var ikke utviklet som i dag. Mens de øvrige deltagelseskanaler består har borgere, gjennom nye former for deltagelse, fått flere potensielle muligheter. For det første kan det synes som at vi har fått en raskere og enklere måte å mobilisere på. *Den nye mobiliseringsmakten* muliggjøres av at borgere kan operere som aktører på ulike arenaer. Betydningen av nettverk synes formidabel da disse kan bidra til rask spredning av tanker, ideer og oppslutning. Om én borger ønsker debatt om en sak, kan formulere seg godt skriftlig og bruker de sosiale mediene aktivt, vil saken kunne oppnå oppmerksomhet. Dersom et tilstrekkelig antall andre lar seg engasjere av saken, vil debatten raskt kunne etablere seg i det offentlige rom og massemediene. Det synes dermed

som om enkeltmennesket har fått styrket sin mobiliseringsmakt, en mobiliseringsmakt som tidligere var avhengig av organisasjoner, partier eller et av de tradisjonelle massemediene.

En av konsekvensene er at debatter som fra myndighetenes side ønskes holdt skjult, likevel kan komme frem i dagen. I denne saken kan motsetninger i Regjeringen, tyde på at Regjeringen ikke ønsket debatten om datalagringsdirektivet velkommen. Det kan videre tenkes at debattnivået utover våren gjorde det vanskeligere for Regjeringen å behandle saken internt. Det må understrekes at dette ikke er noen sikker konklusjon. Oppgavens funn om utviklingen av debatten er likevel med på å sannsynliggjøre at slike type sammenhenger kan finne sted. Som nevnt mener blant annet Martin Jönsson i Sverige at bloggere hadde avgjørende betydning for utviklingen av debatten rundt innføringen av den såkalte FRA-loven⁵⁵. At Coca Cola Norge gav etter for presset fra facebookgruppen som ønsket Urge på 1 1/2liters flaske er også et godt eksempel, om enn ikke politisk, på hvilken mobiliseringskraft sosiale medier kan ha.

7.2 Lavere terskel for deltagelse

I tillegg til å gi ny mobiliseringsmakt kan de sosiale mediene ha *senket terskelen for å delta politisk*. Det skal ikke så mye til, rent bortsett fra interesse og formuleringsevne, for å publisere et blogginnlegg om en sak, og dermed melde seg inn i debatten. Slik kan man altså gå utenom de tradisjonelle kanalene for politisk deltagelse, og likevel oppnå resultater, ja sågar raskere resultater. Prosessen kan gi en følelse av mer kontroll over hva man jobber for – man kan oppleve en større nærhet og eierskap til saker som er viktige for en. Mangfoldet av måter å delta på gjør at vi som borgere lettere kan være aktører på flere ulike arenaer til samme tid. Vi fremstår som politiske individualister fordi vi står fritt langt utover rammer gitt av organisering samt Stortings- og lokalvalg til å bestemme når, hvordan og om vi vil være politiske aktører. Slik gis man også mulighet til å delta politisk i én bestemt sak, selvom man ellers ikke er opptatt av politikk. Det kan altså synes som om de sosiale mediene kan tilby en politisk arena som er tilgjengelig for flere. Likevel er det viktig å ha i mente forutsetninger for allmenn deltagelse gjennom sosiale medier, slik det ble påpekt i eBorger-rapporten av 2008: kompetanse, gode formuleringsevner,

⁵⁵ <http://blogg.svd.se/reklamochmedier?ID=7849>

kommunikasjonsforståelse og et godt nettverk. Jeg vil heller ikke se bort ifra at elementer av flaks og tilfeldigheter også kan være medvirkende årsaker til at man når frem med en sak i de nye mediene.

7.3 *Bredere debatt - en trussel eller en styrke for demokratiet?*

Det kan altså synes som at de sosiale mediene gjør noe med det politiske engasjementet. En debatt som kanskje ikke ville blitt til annet enn en kort ordveksling i Stortingets spørretime, blir løftet frem i lyset og stilt til skue. Bloggerne går grundig til verks. De tilbyr gjerne lange argumentasjonsrekker og lenker til relaterte saker og bakgrunnskunnskap. Debatten fortsetter gjerne i kommentarfeltet, der innvendinger også kommer frem i lyset. Kanskje resulterer kommentarer i atter nye blogginnlegg, både hos den opprinnelige blogger, hos hans meningsfeller eller meningsmotstandere. Slik sett kan de nye mediene sees på som et bidrag til den dypere politiske debatten. Imidlertid trenger ikke utviklingen å være utelukkende rosenrød. Når makt flyttes fra de tradisjonelle politiske kanalene og over til enkeltmennesket, kan det bli vanskelig å gjennomføre en helhetlig politikk. Således kan, i sin ytterste konsekvens, mulighetene som ligger i de sosiale mediene rokke ved selve strukturen i det representative demokratiet og den korporative kanal. Dette er, slik jeg ser det, essensen i konklusjonen fra makt- og demokratiutredningen (2003).

At tilgjengeligheten øker og terskelen senkes for å være politisk aktiv, kan også føre til *Gatens parlament* (Paulsen 2000 i Eriksen 2001), og en undergraving av Regjeringens autoritet. Det kan vanskelig sies noe om hvorfor enkeltpersonene engasjerer seg – underskriftskampanjer og facebookgrupper kan få oppslutning fordi det oppleves som noe ”alle andre” er med på. *Gatens parlament* kan i så tilfelle utgjøre en slagkraftig mobb. Kanskje er en god del av aktørene mer opptatt av det å delta, enn av det politiske standpunktet for deltagelse. Vi kan også ane en fare for økt populisme i dette henseendet – at den langsiktige, enhetlige politikken må vike for øyeblikkets krav og at enkeltsaker blir viktigere enn helhetlig politikk.

Når jeg likevel ser positivt på den maktspredning og de muligheter som ligger i de nye mediene, skyldes det at jeg støtter meg til tankene om det deliberative demokrati, slik det er

uttrykt hos blant annet Østerud (2007) og Eriksen og Skivenes (red 2001). Blant annet er den massive bloggingen med på å bidra til bred samfunnsdebatt fra mange ulike aktører. I et slikt perspektiv må mulighetene som ligger i de nye kanalene være av positiv art.

At de sosiale mediene kan være betydelige som politiske kanaler, kan vanskelig la seg motsi. Imidlertid må man stille seg spørsmålet om det kan finnes andre forklaringsmodeller enn de sosiale mediene, som gav mer blest omkring debatten om datalagringsdirektivet enn det så ut til å bli. Er det tenkelig at det ikke er noen sammenheng mellom medienes økte fokus på datalagringsdirektivet bare dager etter bloggaktiviteten, facebookgruppene og det elektroniske oppropet? Det har ikke vært oppgavens hensikt å gå inn på andre mulige forklaringsmodeller. Nevnes bør det uansett at så kan være tilfellet.

Samfunnsdebattene kan i dag initieres og drives frem på flere ulike måter, og av flere ulike aktører. Enkeltaktøren kan være vel så sterk som en organisasjon når det gjelder evne til å mobilisere. Mangfoldet av disse nye verktøyene sammen med de gamle deltagelsesformer gir slik jeg ser det et mer uoversiktlig landskap for politisk aktivitet og deltagelse. Maktrelasjoner endres og det er vanskeligere å se hvilke aktører som har mest makt og påvirkningsevne i de ulike debatter. Men at de nye kanaler er viktige er åpenbart. De blir derfor betydelige supplement for dialog, debatt og påvirkning av samfunnsutviklingen både når det gjelder enkeltaktøren og organisasjonene så vel som institusjonene.

Det kan vanskelig sies noe om hvilke av de sosiale medier som blir de viktigste deltagelseskanaler. Nye vil sannsynligvis komme til. Vi er i en startfase hva angår utvikling av de sosiale mediene. Sikkert er det imidlertid at bruken av dem, også i politisk henseende, er økende i omfang. Kanskje overdrives maktpotensialet, kanskje har ikke Statsministeren noe å hente i en facebook-profil. Kanskje kommer det nye sosiale medier enda mer skreddersydd for politisk deltagelse – det er vanskelig å spå om fremtiden. Imidlertid, etter å ha studert dette området i en for så vidt lang tidsperiode, forekommer det meg åpenbart at sosiale medier kommer til å spille en viktig rolle som kanal for politisk deltagelse i det videre, både for partier, organisasjoner og borgere.

8 Referanser

- Anderson, Chris: The Long Tail - Why The future of Business Is Selling Less of More (Hyperion New York 2006)
- Beck, Ulrich: The Brave New World of Work (Polity Press Cambridge 2000)
- Bloor, M., Frankland, J., Thomas, M. and Robson, K.: Focus Groups in Social Research (Sage Publications, London 2001)
- Beck, Ulrich: The Reinventions of Politics – Rethinking Modernity in the Global Social Order (Polity Press, Cambridge 1997)
- Bryman, Alan: Research Methods and Organization Studies (Routledge, London 1992)
- Brandtæg, Petter Bae og Lüders, Marika: Rapport: eBorger 2.0 Den alminnelige borger som leverandør av offentlig informasjon (Sintef 2008)
- Burt, R.S. Social Origins of Good Ideas- American Journal of Sociology, 2004
- Castells, Manuel: The Information Age: Economy, Society and Culture Volume I – The Rise of The Network Society, Second Edition (Blackwell Publishers Oxford 2000)
- Creswell, John W.: Research Design – Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches, 2nd Edition (Sage Publications Thousand Oaks 2003)
- Eriksen, Erik Oddvar: i Eriksen, Erik Oddvar og Skivenes, Marit: Deliberasjon og Demokrati (LOS-senteret, Bergen 2001)
- Gastil, John: Political Communication and Deliberation (Sage Publications Thousand Oaks 2008)
- Granovetter, M. "The Strength of Weak Ties" i American Journal of Sociology, Vol 78, No 6 (May 1973),1360-1380
- Hansen, T. og Tjerbo, T.: Politisk engasjement, borgerroller og sosial kapital – Makt- og Demokratiutredningen, Rapportserien nr. 62. (Akademia AS Oslo 2003)
- Hansen, T. og Tjerbo, T.: Individualisme, Sosial kapital og politisk deltagelse, i: Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift, nr. 1. 2005 (Universitetsforlaget Oslo 2005)
- Hellevik, Ottar: Forskningsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap (Universitetsforlaget Oslo 1999)

- Hofstede, Geert H.: Cultures and Organizations – Software of the mind (McGraw-Hill New York 1991)
- Inglehart, Ronald: Culture Shift in Advanced Industrial Society (Princeton University Press, Princeton – New Jersey 1990)
- Inglehart, Ronald: Modernization and Postmodernization – Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies (Princeton University Press Princeton, New Jersey 1997)
- Jensen, Thor Øivind: Forbruk med mening, i: Blindheim, Jensen, Nyeng og Tangen. Forbruk; lyst, makt, iscenesettelse eller mening. (Cappelen akademiske Oslo 2004)
- Jensen, Thor Ø.: Forbruk og identitet, i: Schjelderup og Knudsen (red) Forbrukersosiologi. (Cappelen akademisk forlag Oslo 2007)
- Lorentzen, Håkon: Fri oss fra amatørerne, i: Samtiden nr. 2. 2004 (Aschehoug Oslo 2004)
- Selg, Håkon: InternetExplorers - Delrapport 6: Nya användarmönster (Nationellt IT-användarcentrum NITA Uppsala 08)
- Sennett, Richard: Det Fleksible Mennesket – Personlige konsekvenser av å arbeide i den nye kapitalismen (Fagbokforlaget Bergen 2001)
- Shirky, Caly: Here Comes Everybody: The Power of organizing without organizations (The Penguin Press New York 2008)
- Togeby, Lise: Hvorfor den store forskel?, i: Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 1. 2005 (Universitetsforlaget, Oslo 2005)
- Tjerbo, Trond: Et demokrati i krise? – En studie av den politiske deltakelsens vilkår, omfang og karakter. – Hovedoppgave i statsvitenskap (Institutt for Statsvitenskap – UIO Oslo 2003)
- Weber, Max: Makt og Byråkrati (Gyldendal Trondheim 2000)
- Yin, Robert K.: Case Study Research - Design and methods - 3rd edition (Sage Publications Inc. Thousand Oaks 2003)
- Østerud, Ø., Engelstad, F., Meyer, S., Sellem P., Skjeie, H.: Makt og demokrati – Sluttrapport fra Makt- og demokratiutredningen – Norges Offentlige Utredninger 2003:19 (Statens forvaltningstjeneste Informasjonsforvaltning Oslo 2003a)
- Østerud, Ø., Engelstad, F., Meyer, S., Sellem P.: Makten og demokratiet – En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen (Gyldendal Oslo 2003b)

Østerud, Øyvind: Norsk og dansk demokrati, i: Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 1. 2005 (Universitetsforlaget Oslo 2005)

Østerud, Øyvind: Statsvitenskapelig Leksikon (Universitetsforlaget Oslo 2007)

Internettsider

<http://advarsel.no/om-advarsel/> (12. september 2008)
<http://blogg.no> (28. oktober 2008)
<http://blogg.svd.se/reklamochmedier?ID=7849>. (20. juni 2008)
http://blogsearch.google.com/blogsearch/advanced_blog_search (3. oktober 2008)
<http://change.gov/> (3. desember 2008)
[http://en.wikipedia.org/wiki/Surge_\(soft_drink\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Surge_(soft_drink)) (17. oktober 2008)
<http://extremetracking.com/open?login=tellingz>. (3. oktober 2008)
<http://inorden.org/?language=no> (20. juni 2008)
<http://knuff.se/q/FRA-lagen> (16. oktober 2008)
<http://nrkbeta.no/marika-luders-om-nett-og-offentlig-kommunikasjon/> (10. November 2008)
<http://nrkbeta.no/twitter-foelger-usa-valget/> (29. September 2008)
https://secure.avaaz.org/en/report_back_2/#Burma%20uprising (3. desember 2008)
<http://sesam.no/search?q=&c=b> (3. oktober 2008)
<http://twitter.com/> (20. november 2008)
<http://twitter.com/barackobama> (3. desember 2008)
<http://twitter.com/helgape> (28. november 2008)
<http://voxpública.no/> (24. september 2008)
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article2608502.ece> (21. august 2008)
<http://www.ba.no/nyheter/article3724209.ece> (17. oktober 2008)
<http://www.blogger.com> (28. oktober 2008)
<http://www.facebook.com/group.php?gid=2289529770> (17. oktober 2008)
<http://www.facebook.com/home.php?#/pages/Jens-Stoltenberg/21646763580?ref=s> (28. november 2008)
<http://www.flickr.com/> (24. november 2008)
<http://www.flickr.com/photos/sosialistiskvenstreparti/> (24. november 2008)
<http://www.flickr.com/photos/arbeiderpartiet/> (24. november 2008)
<http://www.flickr.com/photos/hoyre/> (24. november 2008)
http://www.google.no/intl/no/why_use.html. (27. september 2008)
<http://www.hoyre.no/artikler/2008/11/1226666521.79> (3. desember 2008)
<http://www.lmd.no/index.php?article=11577> (27. oktober 2008)
<http://www.mandagmorgen.no/> (18. september 2008)
<http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20081114/OAKTUELT002/315420106> (18. september 2008)
<http://www.minerva.as/> (20. juni 2008)
<http://www.mozilla.com/en-US/>. (23. februar 2008)
<http://www.retriever-info.com/no/> (12. august)
http://www.ted.com/index.php/talks/clay_shirky_on_institutions_versus_collaboration.html (25. november 2008)

<http://www.teknologiradet.no/FullStory.aspx?m=28&amid=4824> (8. april 2008)
<http://www.twingly.com/about> (15. november 2008)
<http://www.web2expo.com/> (3. desember 2008)
http://www.wired.com/techbiz/startups/magazine/16-11/ff_facebookegypt (5. November 2008)
<http://www.wordpress.com> (28. oktober 2008)
<http://www.youtube.com/watch?v=jNCblGv0zjU&feature=related> (23. november 2008)
<http://www.zotero.org> (23. Februar 2008)

Avisartikler

Haugen, Karin: Klassekampen 14. mai 2005 ("Det Klasseløse samfunn")

Annet

EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS DIREKTIV 2006/24/EF af 15. marts 2006

Lunde, Kjellbjørg og Bygrave, Lee: Personvernkomisjonens uttalelse om datalagringsdirektivet. (oslo 2008)

Arnesen, Finn og Sejersted, Fredrik - Betenkning; Datalagringsdirektivet og EØS-avtalen (IKT-Norge Oslo 2008)

Justissekretariatet i Den europeiske Domstol for menneskerettigheter: Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (2003)

Datagrunnlag Datalagringsdirektivet - nettsidene

"Staten får vite alt om deg," DN/Dagens IT, Januar 22, 2008, sek. nettprat,
http://www.dagensit.no/trender/article1296722.ece?jgo=c1_re&WT.svl=article_readmore.

Leif T. Aanensen, "Nettmøte om Datalagringsdirektivet - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Januar 24, 2008,
http://www.datatilsynet.no/templates/Page___2147.aspx.

Leif T. Aanensen, "Datalagring til besvær? - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Juni 6, 2008,
http://www.datatilsynet.no/templates/Page___2320.aspx.

Knut Aarbakke, "Rent mel i posen?," interesseorganisasjon, Samfunnsviterne, Februar 28, 2008,
<http://www.samfunnsviterne.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=525>.

- Georg Apenes, "Totalitært svermeri," Dagbladet, Desember 17, 2006, sek. Meninger, <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/12/17/486293.html>.
- Georg Apenes, "Totalitært svermeri," offentlig, Datatilsynet, Desember 22, 2006, http://www.datatilsynet.no/templates/Page____1657.aspx.
- Georg Apenes, "Datalagring og naivitet," Dagsavisen, Februar 26, 2008, <http://www.dagsavisen.no/meninger/article336951.ece>.
- Alf Ole Ask, "Politiet får vite hvem du ringer," Aftenposten, November 25, 2005, sek. nyheter/uriks, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1164319.ece>.
- Andreas Bakke Foss og Tone Tveøy Strøm-Gundersen, "Vil lagre tastetrykk i ett år," Aftenposten, Januar 25, 2008, sek. nyheter, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2217386.ece>.
- Drude Beer, "Protester i terrorens tid," Nationen, Mars 18, 2008, <http://www.nationen.no/meninger/kommentar/article3418494.ece>.
- Ann Kristin Bentzen Ernes, "Frykter at lagringskrav kan øke teleprisene," Digi.no (April 23, 2007), <http://www.digi.no/php/art.php?id=377888>.
- Ann Kristin Bentzen Ernes, "Håper Norge slipper strenge datalagringskrav," Digi.no (Januar 4, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=501247>.
- Ann Kristin Bentzen Ernes, "Datatilsynet kritisk til datalagringsdirektiv," Digi.no (Januar 9, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=502682>.
- Ann Kristin Bentzen Ernes, "Kan bruke veto mot EUs lagringsdirektiv," Digi.no (Januar 10, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=502795>.
- Ann Kristin Bentzen Ernes, "Sanker stemmer mot datalagringsdirektiv," Digi.no (Januar 14, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=503542>.
- Ann Kristin Bentzen Ernes, "Liberaleren vil ha veto mot lagringsdirektiv," Digi.no (Januar 15, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=503666>.
- Hallstein Bjercke, "Overvåking uten effekt," Aftenposten, Februar 6, 2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2240677.ece>.
- Boye Bjerkholt, "Til kamp mot datalagringsdirektivet - på overtid," Blogg, Frihet og Fellesskap, Januar 14, 2008, http://boye.blogg.no/1200312491_til_kamp_mot_datalagr.html.
- Boye Bjerkholt, "Kampen mot datalagringsdirektivet fortsetter," Blogg, Frihet og Fellesskap, Januar 21, 2008, http://boye.blogg.no/1200903229_kamp_mot_datalagrings.html.

- Tor E. Bjørstad, ““The Data Retention Directive: will it make a difference?”,” Liberaleren, Mai 19, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/05/19/the-data-retention-directive-will-it-make-a-difference/>.
- Magnus Blaker, “Konsekvensen av terrorisme,” Nettavisen, Februar 4, 2008, <http://www.nettavisen.no/it/article1572760.ece>.
- Magnus Blaker, “Personvernet ditt forsvinner,” Nettavisen, Mars 12, 2008, <http://www.nettavisen.no/it/article1677004.ece?pos=20>.
- Magnus Blaker, “Terrorister bør bo på Grünerløkka,” Nettavisen, Mars 14, 2008, <http://www.nettavisen.no/it/article1684786.ece>.
- Magnus Blaker, “Slik misbrukes overvåking,” Nettavisen, April 23, 2008, <http://www.nettavisen.no/it/article1770500.ece>.
- Magnus Blaker, “I full krig med departementet,” Nettavisen, Mai 7, 2008, <http://www.nettavisen.no/it/article1816255.ece>.
- Bjørgulv Braanen, “Reservasjon,” Klassekampen, Mars 8, 2008, <http://klassekampen.no/51969/article/item/null>.
- Kim Bredesen, “EU på frontkollisjon med personvernet,” LE MONDE diplomatique, Februar 11, 2008, <http://www.lmd.no/index.php?article=11577>.
- Arne Brendmo, “Stille avvikling av rettsprinsipper,” Floken i nettet, Januar 8, 2008, <http://abre.blogsome.com/2008/01/08/stille-avvikling-av-rettsprinsipper/>.
- Anders Brenna, “EU spikret datalagringsdirektiv,” Digi.no (Februar 23, 2006), <http://www.digi.no/php/art.php?id=292880>.
- Anders Brenna, “Politisk motstand mot datalagrings-direktivet,” Digi.no (Januar 31, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=507068>.
- Anders Brenna, “Sier nei til overvåking og datalagring,” Digi.no (Februar 26, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=511942>.
- Anders Brenna, “Skal diskutere datadirektivet på Stortinget,” Digi.no (Mars 11, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=514379>.
- Harald Brombach, “Politiet lever i en teknologisk steinalder,” Digi.no (Januar 25, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=505858>.
- Ronald Bye og Finn Sjøe, “De gode hensiktens diktatur,” Dagbladet, Mars 31, 2008, sek. kultur, <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/03/31/531049.html>.

- “Nettprat - Lee Bygrave svarer om personvern,” Aftenposten, Januar 25, 2008, sek. nettprat, <http://tux1.aftenposten.no/nettprat/leebygrave/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Orwell - aldri passé?,” Liberaleren, November 25, 2005, <http://www.liberaleren.no/2005/11/25/orwell-aldri-passe/#more-2428>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Kampanje: Legg ned veto mot datalagringsdirektivet!,” Liberaleren, Januar 13, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/13/kampanje-legg-ned-veto-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Klassekampen omtaler kampanjen,” Liberaleren, Januar 15, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/15/klassekampen-omtaler-kampanjen/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Omtale på Digi.no,” Liberaleren, Januar 15, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/15/omtale-pa-digino/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Ungdomsopprop mot direktivet,” Liberaleren, Januar 16, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/16/ungdomsopprop-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Sandberg nyanserer Ellingsen om datalagringsdirektivet,” Liberaleren, Januar 16, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/16/sandberg-nyanserer-ellingsen-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Datalagringsdirektivet i spontanspørretimen,” Liberaleren, Januar 17, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/17/datalagringsdirektivet-i-spontansporretimen/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Norsk Presseforbund mot direktivet,” Liberaleren, Januar 18, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/18/norsk-presseforbund-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Nettmøte om datalagringsdirektivet,” Liberaleren, Januar 23, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/23/nettmote-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Datatilsynet: Send epost til Stortinget!,” Liberaleren, Januar 23, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/23/datatilsynet-send-epost-til-stortinget/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Åpent brev til Audun Lysbakken,” Liberaleren, Januar 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/25/apent-brev-til-audun-lysbakken/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Nettprat på Aftenposten - om datalagringsdirektivet,” Liberaleren, Januar 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/25/nettprat-pa-aftenposten-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, “Personvernkommisjonen: Kampanjer mot Stortinget,” Liberaleren, Januar 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/25/personvernkommisjonen-kampanjer-mot-stortinget/>.

- Per Aage Pley Christensen, "Dagbladet tok stilling - mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Januar 28, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/28/dagbladet-tok-stilling-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Den internasjonale personverndagen," Liberaleren, Januar 28, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/28/den-internasjonale-personverndagen/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Går Sponheim i fellen?," Liberaleren, Januar 28, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/28/gar-sponheim-i-fellen/>.
- Per Aage Pley Christensen, "KrFU-lederen vil ha veto," Liberaleren, Januar 29, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/29/krfu-lederen-vil-ha-veto/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Nei til EU lenker til kampanjen," Liberaleren, Januar 30, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/30/nei-til-eu-lenker-til-kampanjen/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Personvernkommisjonen lenker til kampanjen," Liberaleren, Januar 30, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/30/personvernkommisjonen-lenker-til-kampanjen/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Årsmøteresolusjon mot direktivet," Liberaleren, Januar 31, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/31/arsmotereresolusjon-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Lysbakken om direktivet," Liberaleren, Februar 1, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/01/lysbakken-om-direktivet/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Nordland Venstre mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 3, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/03/nordland-venstre-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Dagens innsats mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 4, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/04/dagens-innsats-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Nettavisen informerer om datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 5, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/05/nettavisen-informerer-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Svar fra Grande Røis," Liberaleren, Februar 5, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/05/svar-fra-grande-rois/>.
- Per Aage Pley Christensen, "André Dahl svarer om direktivet," Liberaleren, Februar 6, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/06/andre-dahl-svarer-om-direktivet/>.
- Per Aage Pley Christensen, "Nettavisen-leder om kildevern," Liberaleren, Februar 6, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/06/nettavisen-leder-om-kildevern/>.

- Per Aage Pleym Christensen, "Clemet mot direktivet - for veto," Liberaleren, Februar 7, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/07/clemet-mot-direktivet-for-veto/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Akershus Venstre mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 10, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/10/akershus-venstre-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Hordaland FrP mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 11, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/11/hordaland-frp-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Hordaland Venstre mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 11, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/11/hordaland-venstre-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Le Monde Diplomatique om direktivet," Liberaleren, Februar 12, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/12/le-monde-diplomatique-om-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Epostkampanjen - en måned efter," Liberaleren, Februar 13, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/13/epostkampanjen-en-maned-efter/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Mer nyansert enn Nei til EU," Liberaleren, Februar 13, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/13/mer-nyansert-enn-nei-til-eu/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Skedsmo Venstre mot direktivet," Liberaleren, Februar 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/14/skedsmo-venstre-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Gi personvernet tilbake til borgerne!," Liberaleren, Februar 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/14/gi-personvernet-tilbake-til-borgerne/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Vestfold og Telemark FrP mot direktivet," Liberaleren, Februar 16, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/16/vestfold-og-telemark-frp-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Østfold Venstre mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 19, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/19/ostfold-venstre-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Sosialistisk Ungdom mot direktivet," Liberaleren, Februar 19, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/19/sosialistisk-ungdom-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "SU utfordrer høyresiden om direktivet," Liberaleren, Februar 20, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/20/su-utfordrer-hoyresiden-om-direktivet/>.

- Per Aage Pleym Christensen, "Unge Venstre svarer SU," Liberaleren, Februar 22, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/22/unge-venstre-svarer-su/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Unge Venstre aksjonerer mot datalagringsdirektivet | Liberaleren," Liberaleren, Februar 23, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/23/unge-venstre-aksjonerer-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "FrP: Legg ned veto mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/25/frp-legg-ned-veto-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Debatt om direktivet på Tabloid," Liberaleren, Februar 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/25/debatt-om-direktivet-pa-tabloid/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Kronikk om datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/25/kronikk-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Stor motstand mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 26, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/26/stor-motstand-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "E-post mot datalagring - i Nationen," Liberaleren, Februar 27, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/27/e-post-mot-datalagring-i-nationen/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "E-post mot datalagring," Nationen, Februar 27, 2008, sek. meninger/kronikk, <http://www.nationen.no/meninger/Kronikk/article3375221.ece>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Naive nordmenn," Liberaleren, Februar 29, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/29/naive-nordmenn/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Oslo Venstre mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Mars 1, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/01/oslo-venstre-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Troms Venstre mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Mars 2, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/02/troms-venstre-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Datalagringsdirektivet - en fiasko," Liberaleren, Mars 2, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/02/datalagringsdirektivet-en-fiasko/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Direktivet ikke EØS-relevant? Norge tatt på sengen," Liberaleren, Mars 2, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/02/direktivet-ikke-eos-relevant-norge-tatt-pa-sengen/>.

- Per Aage Pleym Christensen, "Hedmark Venstre: Sporløst liv gir mening," Liberaleren, Mars 3, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/03/hedmark-venstre-sporlost-liv-gir-mening/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "SV-lag som sier nei til datalagringsdirektivet," Liberaleren, Mars 3, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/03/sv-lag-som-sier-nei-til-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Kystpartiet og datalagringsdirektivet," Liberaleren, Mars 4, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/04/kystpartiet-og-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Sør-Trøndelag SV mot direktivet," Liberaleren, Mars 4, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/04/sor-trondelag-sv-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Aksjon mot direktivet 07.mars!," Liberaleren, Mars 4, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/04/aksjon-mot-direktivet-07mars/#comments>.
- Per Aage Pleym Christensen, "KrF mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Mars 6, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/06/krf-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Diktatur uten køller - utfordring til Egeland," Liberaleren, Mars 7, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/07/diktatur-uten-koller-utfordring-til-egeland/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Venstre-seminar om direktivet," Liberaleren, Mars 7, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/07/venstre-seminar-om-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Venstre gjentar ja til veto," Liberaleren, Mars 9, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/09/venstre-gjentar-ja-til-veto/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Europeisk Ungdom for veto - om nødvendig," Liberaleren, Mars 9, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/09/europeisk-ungdom-for-veto-om-nodvendig/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Gratulerer, Vox Populi!," Liberaleren, Mars 9, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/09/gratulerer-vox-populi/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "De Grønne for veto," Liberaleren, Mars 9, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/09/de-gronne-for-veto/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Direktivet innføres med frykt som argument," Liberaleren, Mars 12, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/12/direktivet-innfores-med-frykt-som-argument/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Direktivet snikinnføres?," Liberaleren, Mars 12, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/12/direktivet-snikinnfores/>.

- Per Aage Pleym Christensen, "Utsetter direktivet?," Liberaleren, Mars 12, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/12/utsetter-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Referat fra høringen om datalagringsdirektivet," Liberaleren, Mars 13, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/13/referat-fra-horingen-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "1984 ikke langt i fremtiden," Liberaleren, Mars 13, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/13/1984-ikke-langt-i-fremtiden/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Agenda for dagens høring om direktivet," Liberaleren, Mars 13, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/13/agenda-for-dagens-horing-om-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Stavanger Aftenblad for veto," Liberaleren, Mars 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/14/stavanger-aftenblad-for-veto/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Betale for egen overvåkning," Liberaleren, Mars 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/14/betale-for-egen-overvakning/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Du kan stoppe direktivet," Liberaleren, Mars 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/14/du-kan-stoppe-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Terrorister på Grünerløkka?," Liberaleren, Mars 17, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/17/terrorister-pa-grunerlokka/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Stortingsflertall for veto?," Liberaleren, Mars 17, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/17/stortingsflertall-for-veto/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Protester i terrorens tid," Liberaleren, Mars 20, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/20/protester-i-terrorens-tid/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "EU-ambassadøren bagatelliserer," Liberaleren, Mars 20, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/20/eu-ambassadoren-bagatelliserer/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "EU-ambassadøren får svar på tiltale," Liberaleren, Mars 31, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/31/eu-ambassadoren-far-svar-pa-tiltale/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Rogaland SV mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, April 1, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/04/01/rogaland-sv-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Vestfold Unge Venstre mot direktivet," Liberaleren, April 2, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/04/02/vestfold-unge-venstre-mot-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Personvern og terrorisme," Liberaleren, April 2, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/04/02/personvern-og-terrorisme/>.

- Per Aage Pleym Christensen, "FrP ber om sak om direktivet - til Stortinget," Liberaleren, April 4, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/04/04/frp-ber-om-sak-om-direktivet-til-stortinget/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "SP mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, April 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/04/14/sp-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Støre om datalagringsdirektivet," Liberaleren, April 23, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/04/23/store-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Stortinget debatterte EU/EØS," Liberaleren, April 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/04/25/stortinget-debatterte-eueos/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Datatilsynet i krig med Justisdepartementet," Liberaleren, Mai 13, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/05/13/datatilsynet-i-krig-med-justisdepartementet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Stillere om direktivet," Liberaleren, Mai 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/05/14/stillere-om-direktivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Personvern og Urge - når du vet at det ikke nytter," Liberaleren, Mai 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/05/25/personvern-og-urgenar-du-vet-at-det-ikke-nytter/#more-4005>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Liberaleren svarer Tenden," Liberaleren, Juni 11, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/11/liberaleren-svarer-tenden/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Personvernkommisjonen mot datalagringsdirektivet," Liberaleren, Juni 15, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/15/personvernkommisjonen-mot-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "De liberale sviktet i Sverige," Liberaleren, Juni 19, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/19/de-liberale-sviktet-i-sverige/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Liberaleren i stortingsdebatt," Liberaleren, Juni 19, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/19/liberaleren-i-stortingsdebatt/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "SV på banen - om datalagringsdirektivet," Liberaleren, Juni 20, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/20/sv-pa-banen-om-datalagringsdirektivet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Regjeringen: Vent til Irlands sak er ferdig behandlet!," Liberaleren, Juni 23, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/23/regjeringen-vent-til-irlands-sak-er-ferdig-behandlet/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Heftig om FRA i Sverige," Liberaleren, Juni 25, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/25/heftig-om-fra-i-sverige/>.

- Per Aage Pleym Christensen, "Også i Teknisk Ukeblad," Liberaleren, Januar 15, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/15/ogsaa-i-teknisk-ukeblad/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Rogaland Venstres årsmøte: Stopp omfattende overvåking," Liberaleren, Februar 8, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/08/rogaland-venstres-arasmote-stopp-omfattande-overvaking/>.
- Per Aage Pleym Christensen, "Stortinget vil ikke ha egen sak om direktivet," Liberaleren, Juni 6, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/06/stortinget-vil-ikke-ha-egen-sak-om-direktivet/>.
- Kristin Clemet, "Veien til helvete," Aftenposten, Februar 6, 2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/signert/article2239505.ece>.
- Line Coll og Kjellbjørg Lunde, "Coll & Lunde: Vern privatlivet!," offentlig, personvernkommissjonen.no, Januar 29, 2008, <http://www.personvernkommissjonen.no/docs/dn080129.html>.
- red compw, "Politiet lever i en teknologisk steinalder," idg.no/Computerworld (Januar 25, 2008), <http://www.idg.no/nyheter/article84511.ece>.
- André Kristoffer Dahl, "1984 ligger ikke langt i fremtiden - Hardware.no," Hardware.no (Mars 13, 2008), http://www.hardware.no/artikler/1984_ligger_ikke_langt_i_fremtiden/49482.
- Espen Edvardsen, "Hordaland SV - Norge må si nei til Datalagringsdirektivet!," politisk parti, SV, Februar 20, 2008, <http://www.sv.no/hordaland/aprog/frasegner08/dbaFile157538.html>.
- John Olav Egeland, "Den nye politistaten," Dagbladet, Mars 6, 2008, sek. nyheter, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/03/06/528918.html>.
- Torunn Egge Roux, "Høie vil se hvem som snoker," Stavanger Aftenblad, Mai 27, 2008, <http://aftenbladet.no/innenriks/politikk/article645781.ece>.
- jonas Eilertsen, "Velkommen etter SU," politisk parti, uv.no, Februar 20, 2008, <http://www.uv.no/arkiv/pressemeldinger/velkommen-etter-su/>.
- jonas Eilertsen og Ingrid Kylstad, "Personvernet i fare – igjen," Morgenbladet, Mars 7, 2008, <http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20080307/ODEBATT/112127554>.
- Dag Ekelberg, "OVERVÅKING: For sikkerhets skyld?," tenketank, Civita, Mars 25, 2008, <http://www.civita.no/tema/menneskerettigheter/for-sikkerhets-skyld-733>.

- Dag Ekelberg, "Overvåking - for sikkerhets skyld?," Minerva, April 20, 2008, <http://www.minerva.as/?vis=artikkel&fid=3021&id=1604200817192730823&t=Overv%C3%A5king%20-%20for%20sikkerhets%20skyld?>
- Birger Emanuelsen, "«Du må ikke sove»,," Dagbladet, Januar 11, 2008, sek. data, <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/01/11/523559.html>.
- Fjordfitte, "Datalagringsdirektivet, Directive 2006/24/EC," Blogg, Fjordfitte, Januar 9, 2008, <http://fjordfitte.blogspot.com/2008/01/datalagringsdirektivet-directive.html>.
- Rune Fløisbonn, "Datalagring viktig for personvern," Aftenposten, Februar 23, 2008, sek. Meninger/Debatt, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2272812.ece>.
- Svein Flåtten, "Mer nyansert enn Nei til EU," Sandefjord Blad, Februar 13, 2008, sek. leserbrev, <http://www.sb.no/article/20080213/LESERBREV/826759901>.
- Torgeir Fossli, "Telemark Venstre - Holmberg og personvernet," politisk parti, Venstre, Mars 27, 2008, <http://www.venstre.no/telemark/artikkel/12166>.
- Arve Føyen, "Datalagringsdirektivet - hva skjer nå?," idg.no/Computerworld (Juni 30, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article101446.ece>.
- Jonas Gahr Støre, "Innlegg på møte i Stortingets europautvalg ,," offentlig, regjeringen.no, Mars 12, 2008, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/utenriksminister_jonas_gahr_store/taler_artikler/2008/europautvalg_innlegg.html?id=503464.
- Jonas Gahr Støre, "Halvårlig redegjørelse om viktige EU- og EØS-saker," offentlig, regjeringen.no, April 22, 2008, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/utenriksminister_jonas_gahr_store/taler_artikler/2008/eu_stortinget.html?id=508642.
- Jonas Gahr Støre, "Innlegg under europadebatten i Stortinget 24. april - regjeringen.no," offentlig, regjeringen.no, April 24, 2008, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/utenriksminister_jonas_gahr_store/taler_artikler/2008/eu_debatt.html?id=509278.
- Olav Garvik, "Detaljovervåking av mobilbruk og e-post - bt.no," BT, Februar 21, 2006, sek. lokalt, <http://www.bt.no/lokalt/article245853.ece>.
- Georg Gooding, "Datalagringshysteriet avkledd," Blogg, mediaslakter, Januar 25, 2008, <http://www.dagbladet.no/weblogg/blog.php/giorgy/post/20348>.
- Georg Gooding, "Fortsatt løgn om datalagringsdirektivet," Blogg, mediaslakter, Mars 31, 2008, <http://www.dagbladet.no/weblogg/blog.php/giorgy/post/20744>.

- Georg Gooding, "Datalagringsdirektivet som alibi," Blogg, mediaslakter, April 3, 2008, <http://www.dagbladet.no/weblogg/blog.php/giorgy/post/20772>.
- Heid Grande Røys, "Personvern under press - regjeringen.no," offentlig, regjeringen.no, Januar 28, 2008, http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dep/Fornyings-_og_administrasjonsminister/taler_artikler/2008/Personvern-under-press.html?id=498269.
- Gregersen, "Storebror på fremmarsj," BT, Februar 28, 2007, <http://www.bt.no/blogg/index.php?act=art&id=9&aid=714>.
- Gregersen, "Olav, du må vakne!," BT, Mars 12, 2007, <http://www.bt.no/blogg/index.php?act=art&aid=728&id=9>.
- Gregersen, "Har du ennå ikke hørt om datalagringsdirektivet?," BT, Februar 27, 2008, <http://www.bt.no/blogg/index.php?act=art&aid=1126&id=9>.
- Carl Christian Grøndahl, "Nei til innføring av EUs datalagringsdirektiv," Blogg, space is the place, Februar 27, 2008, <http://carlchristiangrondahl.blogspot.com/2008/02/nei-til-innforing-av-eus.html>.
- Christine Hafskjold, "Teknologirådet - Slik blir du overvåket," offentlig, Teknologirådet, Juni 7, 2007, <http://www.teknologiradet.no/FullStory.aspx?m=28&amid=3655>.
- Christine Hafskjold, "Teknologirådet - Datalagring - nødvendighet eller onde?," offentlig, Teknologirådet, Mars 6, 2008, <http://www.teknologiradet.no/FullStory.aspx?m=28&amid=4811>.
- Christine Hafskjold, "Datalagringsdirektivet: Saken forklart," Teknologirådet, Mars 13, 2008, <http://www.teknologiradet.no/FullStory.aspx?m=28&amid=4824>.
- Christine Hafskjold, "Teknologirådet - Viktig møte om datalagring," offentlig, Teknologirådet, Mars 14, 2008, <http://www.teknologiradet.no/FullStory.aspx?m=28&amid=4855>.
- Anders Hagen og Dag Yngve Dahle, "Du må betale for å bli overvåket," Aftenposten, Desember 6, 2005, sek. data&internett, <http://forbruker.no/digital/nyheter/data/article1172873.ece>.
- Leif Hamnes, "Nettkamp mot EUs lagringsdirektiv," Teknisk Ukeblad (tu.no) (Januar 15, 2008), <http://www.tu.no/it/article131020.ece>.
- Gisle Hannemyr, "IP-adresser og innholdsdata," Liberaleren, Mars 19, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/03/19/ip-adresser-og-innholdsdata/>.
- Tom Hedalen, "Datalagring truer personvernet," politisk parti, Venstre, Februar 18, 2008, <http://www.venstre.no/blog/tomhedalen/608>.

- Tom Hedalen, "Drammen Venstre - Trussel mot personvernet," politisk parti, Venstre, Juni 11, 2008, <http://www.venstre.no/buskerud/drammen/artikkel/11369>.
- "Ut mot EU-direktiv," Klassekampen, Januar 14, 2008, http://www.klassekampen.no/49843/mod_article/item/null.
- Pål Hellesnes, "Vil stanse omstridt direktiv," Klassekampen, Januar 15, 2008, http://www.klassekampen.no/49871/mod_article/item/null.
- Pål Hellesnes og Greg Rødland Buick, "EU-ungdom for veto," Klassekampen, Mars 11, 2008, <http://klassekampen.no/52064/article/item/null>.
- Gunnel Helmers, "Temaer og tendenser i 2007 - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Mars 26, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2225.aspx.
- Gunnel Helmers, "Pressefrokost hos Datatilsynet 18. april klokken 10.30! - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, April 14, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2243.aspx.
- Gunnel Helmers, "Personvernrapporten 2008 - Hva er vi redde for? - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, April 18, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2253.aspx.
- Gunnel Helmers, "Personvernundersøkelsen 2008 - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Mai 2, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/article_____2277.aspx.
- Gunnel Helmers, "Artikkel 29-gruppen om søkemotorer: - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Juni 12, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2328.aspx.
- Pål Hivand, "Gylden middelvei til diktaturet," infoside, Ad:varsel, Februar 26, 2006, <http://advarsel.no/2006/02/26/gylden-middelvei-til-diktaturet/>.
- Pål Hivand, "Alt du gjør på nett blir lagret," infoside, Ad:varsel, Januar 3, 2008, <http://advarsel.no/2008/01/03/alt-du-gj%C3%B8r-pa-nett-blir-lagret/>.
- Pål Hivand, "Si nei til STASI-metoder i Norge!," infoside, Ad:varsel, Januar 7, 2008, <http://advarsel.no/2008/01/07/si-nei-til-stasi-metoder-i-norge/>.
- Pål Hivand, "Tusenvis engasjert mot overvåking," infoside, Ad:varsel, Januar 10, 2008, <http://advarsel.no/2008/01/10/tusenvis-engasjert-mot-overvaking/>.
- Pål Hivand, "Tror overvåking fører til misbruk," infoside, Ad:varsel, Februar 1, 2008, <http://advarsel.no/2008/02/01/tror-overvaking-f%C3%B8rer-til-misbruk/>.

- Pål Hivand, "Staten vil utvide datalagring før det er vedtatt," infoside, Ad:varsel, Mars 13, 2008, <http://advarsel.no/2008/03/13/staten-vil-utvide-datalagring-f%C3%B8r-det-er-vedtatt/>.
- Pål Hivand, "Nye krav til overvåking?," infoside, Ad:varsel, Mars 25, 2008, <http://advarsel.no/2008/03/25/nye-krav-til-overvaking/>.
- Per Morten Hoff og Fredrik Syversen, "EU-direktiv vil gi økte telepriser," idg.no/Computerworld (Desember 6, 2005), <http://www.idg.no/bransje/bransjenheter/article9007.ece>.
- Jørgen Honningsvåg, "krfu.no - Veto mot datalagringsdirektivet!," politisk parti, Krfu.no, Januar 24, 2008, <http://krfu.no/page.php?mtid=6&elid=1247>.
- Anders Horn, "Datalagring," Klassekampen, Januar 14, 2008, sek. Leder, http://klassekampen.no/artikler/nyheter/49841/mod_article/item/null.
- Anders Horn, "Frykter misbruk av data," Klassekampen, Februar 1, 2008, <http://klassekampen.no/51311/article/item/null>.
- Anders Horn, "Mener datadirektiv mistenkeligjør alle," Klassekampen, Februar 1, 2008, <http://klassekampen.no/51312/article/item/null>.
- Anders Horn og Hans Petter Sjøli, "KrF kan avgjøre EU-veto," Klassekampen, Mars 15, 2008, http://www.klassekampen.no/52208/mod_article/item/null.
- Einar Høgetveit, "Politikerne må velge," Aftenposten, Januar 30, 2008, <http://www.aftenposten.no/mening/debatt/article2227040.ece>.
- Torbjørn Røe Isaksen, "Store bror ser deg," Blogg, Torbjørn Røe Isaksens blogg, Januar 11, 2008, http://torbjorn.ungehoire.no/1200039555_11jan2008.html.
- Torbjørn Røe Isaksen, "Storebror ser deg," Minerva, Januar 11, 2008, <http://www.minerva.as/?vis=artikkel&fid=3021&id=1101200813214526270&magasin=ja>.
- Torbjørn Røe Isaksen, "Kampanje," Blogg, Torbjørn Røe Isaksens blogg, Januar 16, 2008, http://torbjorn.ungehoire.no/1200486387_kampanje.html.
- Ida Jackson, "2008 == 1984," Blogg, Revolusjonært roteloft, Januar 2, 2008, <http://www.virrvarr.net/blog/2008/01/02/2008-1984/>.
- Eva I. E. Jarbekk, "Satellitter og banditter," offentlig, Datatilsynet, Mars 26, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/article____2226.aspx.

Eva I. E. Jarbekk, "Datalagringsdirektivet – mer enn et spørsmål om lagringstid - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Mars 27, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2230.aspx.

Knut Johannessen, "Storebror ser deg - lenge," Blogg, Vox Populi, Mars 11, 2007, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2007/03/storebror-ser-deg-lenge.html>.

Knut Johannessen, "Du må ikke sove," Blogg, Vox Populi, Januar 6, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/du-m-ikke-sove.html>.

Knut Johannessen, "www.opprop.no," Underskriftskampanjer, opprop.no, Januar 6, 2008, <http://opprop.no/opprop.php?id=neitileudir>.

Knut Johannessen, "Nei til overvåkning i 100," Blogg, Vox Populi, Januar 8, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/nei-til-overvkning-i-100.html>.

Knut Johannessen, "Det nytter," Blogg, Vox Populi, Januar 11, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/det-nytter.html>.

Knut Johannessen, "Det ruller på," Blogg, Vox Populi, Januar 14, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/det-ruller-p.html>.

Knut Johannessen, "Overvåknings- samfunnet," Blogg, Vox Populi, Januar 15, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/overvkningssamfunnet.html>.

Knut Johannessen, "De små skritts tyranni," Blogg, Vox Populi, Januar 17, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/de-sm-skritts-tyranni.html>.

Knut Johannessen, "de små skritts tyranni," Minerva, Januar 17, 2008, <http://www.minerva.as/?vis=artikkel&fid=1171&id=1701200810351122803&magasin=ja>.

Knut Johannessen, "Top secret," Blogg, Vox Populi, Januar 20, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/top-secret.html>.

Knut Johannessen, "8000 underskrifter mot EUs datalagringsdirektiv," Blogg, Vox Populi, Januar 22, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/8000-underskrifter-mot-eus.html>.

Knut Johannessen, "Justisministeren tåkelegger," Blogg, Vox Populi, Januar 26, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/01/justisministeren-tkelegger.html>.

Knut Johannessen, "Er vi i ferd med å våkne?," Blogg, Vox Populi, Februar 1, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/02/er-vi-i-ferd-med-vkne.html>.

Knut Johannessen, "Overvåkning - fra blogg til TV," Blogg, Vox Populi, Februar 7, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/02/overvkning-fra-blogg-til-tv.html>.

- Knut Johannessen, "EUs datalagringsdirektiv -spill for galleriet?," Blogg, Vox Populi, Februar 10, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/02/eus-datalagringsdirektiv-spill-for.html>.
- Knut Johannessen, "Datalagrings- direktivet og en dose humor," Blogg, Vox Populi, Februar 23, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/02/datalagringsdirektivet-og-en-dose-humor.html>.
- Knut Johannessen, "Kriposdirektør seiler under falskt flagg," Blogg, Vox Populi, Februar 24, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/02/kriposdirektr-seiler-under-falskt-flagg.html>.
- Knut Johannessen, "Nei til datalagringsdirektivet med 10 000 underskrifter," Blogg, Vox Populi, Mars 9, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/03/nei-til-datalagringsdirektivet-med-10.html>.
- Knut Johannessen, "Når datalagreren blir overvåker," Blogg, Vox Populi, Juni 4, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/06/nr-datalagreren-bli-overvker.html>.
- Knut Johannessen, "Kan vi slippe datalagringsdirektivet?," Blogg, Vox Populi, Juni 12, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/06/kan-vi-slippe-datalagringsdirektivet.html>.
- Knut Johannessen, "Bloggere leder an i kampen mot FRA-loven," Blogg, Vox Populi, Juni 16, 2008, <http://voxpathuliner.blogspot.com/2008/06/bloggere-leder-i-kampen-mot-fra-loven.html>.
- jokke, "Er vi alle kriminelle?," Blogg, Hat og kjærlighet, Januar 7, 2008, <http://hatogkjaerlighet.blogspot.com/2008/01/er-vi-alle-kriminelle.html>.
- Ole Morten Knudsen, "Norske turister i Danmark overvåkes," teknofil.no (November 10, 2007), http://teknofil.no/wip4/norske_turister_danmark_overvaakes/d.epl?id=19055.
- Ole Morten Knudsen, "Skal alle borgere overvåkes?," teknofil.no (November 14, 2007), http://teknofil.no/wip4/alle_borgere_overvaakes/d.epl?id=19151.
- Ole Morten Knudsen, "Datatilsynet etterlyser debatt - Vil du bli overvåket?," teknofil.no (Januar 4, 2008), http://www.teknofil.no/wip4/datatilsynet_etterlyser_debatt_overvaaket/d.epl?id=23781.
- Ole Morten Knudsen, "Vil totalovervåke deg," Nettavisen, Januar 4, 2008, <http://www.nettavisen.no/it/article1519916.ece>.
- Ole Morten Knudsen, "Vil politikerne følge opp kritikk? Vaklende kritikk av overvåkningsdirektiv," teknofil.no (Januar 16, 2008), http://teknofil.no/wip4/vaklende_kritikk_overvaakningsdirektiv/d.epl?id=24180.

Ole Morten Knudsen, "Vil overgå politikerne Politiet vil ha mer overvåkning," teknofil.no (Januar 25, 2008), http://teknofil.no/wip4/politiet_mer_overvaakning/d.epl?id=24684.

Ole Morten Knudsen, "Naiv overvåkning Vil ha klart svar fra regjeringen," teknofil.no (Januar 28, 2008),
http://www.teknofil.no/wip4/naiv_overvaakning_klart_svar_regjeringen/d.epl?id=24746

Ole Morten Knudsen, "Stor mistro til overvåkningsdirektiv," teknofil.no (Februar 1, 2008),
http://www.teknofil.no/wip4/stor_mistro_overvaakningsdirektiv/d.epl?id=24903.

Ole Morten Knudsen, "Frykter overvåkningsmisbruk," Nettavisen, Februar 5, 2008,
<http://www.nettavisen.no/it/article1579497.ece>.

Ole Morten Knudsen, "Vil ikke at du skal overvåkes," Nettavisen, Februar 6, 2008,
<http://www.nettavisen.no/it/article1586339.ece>.

Ole Morten Knudsen, "Samferdseldepartementet: Staten vil unngå overvåkning,"
teknofil.no (Februar 6, 2008),
http://www.teknofil.no/wip4/samferdseldepartementet_staten_unngaa_overvaakning/d.epl?id=25216.

Ole Morten Knudsen, "Vil skape opprør i Norge," Nettavisen, Februar 13, 2008,
<http://www.nettavisen.no/it/article1600700.ece>.

Ole Morten Knudsen, "For lite debatt? Direktivet om datalagring ukjent for to av tre,"
teknofil.no (Februar 26, 2008),
http://www.teknofil.no/wip4/lite_debatt_direktivet_om_datalagring_ukjent_to/d.epl?id=25841.

Ole Morten Knudsen, "Vil informere om overvåkning," teknofil.no (Mars 2, 2008),
http://www.teknofil.no/wip4/informere_om_overvaakning/d.epl?id=25970.

Ole Morten Knudsen, "Ni krav fra Venstre - Personvernet må grunnlovsfestes," teknofil.no
(Mars 10, 2008), http://www.teknofil.no/wip4/ni_krav_venstre_-_personvernet_maa_grunnlovsfestes/d.epl?id=26286.

Ole Morten Knudsen, "Du må betale for å overvåkes," teknofil.no (Mars 14, 2008),
http://www.teknofil.no/wip4/moete_om_overvaakning_-_maa_betale_aa_overvaakes/d.epl?id=26469&pid=19439.

Ole Morten Knudsen, "Politikerne gjør helomvending - teknofil.no," teknofil.no (Mars 17, 2008), http://teknofil.no/wip4/politikerne_gjoer_helomvending/d.epl?id=26517.

Ole Morten Knudsen, "Norge kan unngå overvåkning - teknofil.no," teknofil.no (Mars 19, 2008), http://www.teknofil.no/wip4/norge_kan_unngaa_overvaakning/d.epl?id=26600.

- Ole Morten Knudsen, "Alt om Datalagringsdirektivet," teknofil.no (April 12, 2008), http://www.teknofil.no/wip4/alt_om_datalagringsdirektivet/d.epl?id=27313.
- Ole Morten Knudsen, "Slik unngår du overvåkning," teknofil.no (April 12, 2008), http://www.teknofil.no/wip4/unngaar_overvaakning/d.epl?id=27314.
- Ole Morten Knudsen, "Nordmenn vil ikke overvåkes," teknofil.no (April 21, 2008), http://www.teknofil.no/wip4/nordmenn_overvaakes/d.epl?id=27494.
- Ole Morten Knudsen, "Nei takk til EUs direktiv," teknofil.no (Juni 16, 2008), http://www.teknofil.no/wip4/takk_eus_direktiv/d.epl?id=30109.
- Ole Morten Knudsen, "Demokratiet er i krise," teknofil.no (Juni 25, 2008), http://teknofil.no/wip4/_demokratiet_krise/d.epl?id=30463.
- Frode Kvam, "Seks av ti sier nei til datalagring og overvåking," Dagsavisen, Februar 26, 2008, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article337133.ece?service=articlePrint>.
- Hallgeir Langeland og Akhtar Chaudhry, "EU svekker personvernet," Dagsavisen, Juni 19, 2008, <http://www.dagsavisen.no/meninger/article355475.ece>.
- leder, "Kampen for retten til privatliv," DN, April 19, 2008, <http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1383890.ece>.
- Mats Lillesund, "Myndighetene unngikk direktiv-debatt," idg.no/Computerworld (Februar 15, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article87228.ece>.
- Mats Lillesund, "Lagring vil ramme de små," idg.no/Computerworld (Februar 29, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article89246.ece>.
- Mats Lillesund, "Skuffet over Kripas," idg.no/Computerworld (Mars 4, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article89716.ece>.
- Mats Lillesund, "Stortinget inn i lagringsdebatten," idg.no/Computerworld (Mars 4, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article89599.ece>.
- Mats Lillesund, "Tvinges til politiarbeid," idg.no/Computerworld (Mars 14, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article91168.ece>.
- Mats Lillesund, "Overvåkning endrer oppførsel," idg.no/Computerworld (Juni 6, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article99957.ece>.
- Mats Lillesund, "Min skepsis er bekreftet," idg.no/Computerworld (Juni 13, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article100635.ece>.

- Mats Lillesund, "Avviser datalagringsdirektivet," idg.no/Computerworld (Juni 13, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article100559.ece>.
- Asgeir Lode, "– Rettsprinsipper satt til side - Stavanger Aftenblad," Stavanger Aftenblad, Januar 7, 2008, <http://www.aftenbladet.no/lokalt/article574095.ece>.
- Liselotte Lunde, "Norge rundstjålet uten å merke det," politisk organisasjon, europeisk ungdom, Mars 2008, http://www.europeiskungdom.no/Europeisk_Ungdom/51012.
- Audun Lysbakken, "Du skal overvåkes," Blogg, rett venstre, Januar 31, 2008, <http://www.rettvenstre.no/?p=627>.
- Tonje Løwer Gurholt, "Telemark Venstre - Eu's datalagringsdirektiv," politisk parti, Venstre, Februar 25, 2008, <http://www.venstre.no/telemark/artikkel/11542/>.
- Thomas Mathiesen, "Økokrimsjef overser debatten," Aftenposten, Februar 1, 2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2231639.ece>.
- Thomas Mathiesen, "Villedende om datalagring," Dagbladet, Mars 18, 2008, sek. kultur, <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/03/18/530036.html>.
- Lars Henrik Michelsen, "Media og EU," Blogg, Borgar Michelsen, Desember 27, 2005, http://michelsen.blogs.com/larshenrik_michelsen/2005/12/eu_neisida_leia.html.
- Lars Henrik Michelsen, "Overvåking av telefon, sms og e-post," Blogg, Borgar Michelsen, Februar 21, 2006, http://michelsen.blogs.com/larshenrik_michelsen/2006/02/overvking_av_te.html.
- Lars Henrik Michelsen, "Irland og Slovakia vil stoppe datalagringsdirektivet," Blogg, Borgar Michelsen, Mai 29, 2006, http://michelsen.blogs.com/larshenrik_michelsen/2006/05/irland_og_slova.html.
- Lars Henrik Michelsen, "Datalagringsdirektivet - nei takk!," Blogg, Borgar Michelsen, Januar 10, 2008, http://michelsen.blogs.com/larshenrik_michelsen/2008/01/datalagrinsdire.html.
- Morten Mytting Wang, "Datalagringsdirektivet er en fiasko," ITpro.no (Mars 1, 2008), <http://itpro.no/art/12253.html>.
- Liv Signe Navarsete, "Opningsforedrag på Samferdselsdepartementets presseseminar," offentlig, regjeringen.no, April 24, 2008, http://www.regjeringen.no/nb/dep/sd/aktuelt/taler_og_artikler/ministeren/samferdselsminister-liv-signe-navarsete/2008/opningsforedrag-pa-samferdselsdepartemen.html?id=509123.

- Bente Nilsen Halvorsen, "Årsmøte - Nei til Datalagringsdirektivet!," politisk parti, SV, Mars 2, 2008,
<http://www.sv.no/sognogfjordane/hvem/aarsmote/uttalelser2008/dbaFile158515.html>.
- Heidi Nordby Lunde, "Si NEI, og gjør det nå!," Blogg, VamPus' Verden, Januar 10, 2008,
<http://vampus.blogspot.com/2008/01/si-nei-og-gjr-det-n.html>.
- Frode Nordvik, "I personvernets tjeneste," BT, Januar 6, 2008,
<http://www.bt.no/innenriks/article471514.ece>.
- NTB, "Vurderer veto mot omstridt direktiv," VG, Januar 15, 2008,
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=506464>.
- NTB, "Vil lagre tastetrykket ditt," BT, Januar 25, 2008,
<http://www.bt.no/forbruker/teknologi/article484123.ece?start=2>.
- NTB, "Politiet vil lagre tastetrykk i et år," Dagbladet, Januar 25, 2008,
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/01/25/524892.html>.
- NTB, "Vil lagre alle dine tastetrykk," DN/Dagens IT, Januar 25, 2008,
http://www.dagensit.no/article1299507.ece?WT.svl=article_title&jgo=.
- NTB, "«Totalitært svermeri» i Norges politi," Digi.no (Januar 25, 2008),
<http://www.digi.no/php/art.php?id=505770>.
- NTB, "Hele folket skal ikke overvåkes," DN/Dagens IT, Januar 26, 2008,
http://www.dagensit.no/trender/article1300163.ece?WT.svl=article_title&jgo=.
- NTB, "Ber Navarsete stoppe forslag om datalagring," VG, Januar 26, 2008,
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=515617>.
- NTB, "Ber Navarsete si nei til datalagring i ett år," Stavanger Aftenblad, Januar 26, 2008,
<http://www.aftenbladet.no/innenriks/article585545.ece>.
- NTB, "Ber Navarsete si nei til datalagring i ett år," BT, Januar 26, 2008,
<http://www.bt.no/innenriks/article485473.ece>.
- NTB, "Seks av ti sier nei til datalagring og overvåking," VG, Februar 26, 2008,
<http://www.vg.no/teknologi/artikkel.php?artid=518309>.
- NTB, "Vil grunnlovfeste personvernet," DN, Mars 9, 2008,
http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1331602.ece?WT.svl=article_title&jgo=
o=.
- NTB, "Venstre vil grunnlovfeste personvernet," Stavanger Aftenblad, Mars 9, 2008,
<http://aftenbladet.no/innenriks/article608722.ece>.

- NTB, "EU-ungdom for veto," DN, Mars 11, 2008,
<http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1332510.ece>.
- NTB, "Kan slippe EUs datalagringsdirektiv," DN/Dagens IT, Mars 12, 2008,
http://www.dagensit.no/article1333184.ece?action=print&WT.mc_id=dn_utskrift.
- NTB, "Norge kan slippe EUs datalagringsdirektiv," VG, Mars 12, 2008,
<http://www.vg.no/teknologi/artikkel.php?artid=503212>.
- NTB, "KrF avgjør veto," DN/Dagens IT, Mars 15, 2008,
<http://www.dagensit.no/article1352547.ece?jgo=dne&WT.svl=sistenyheter>.
- NTB, "Ett parti kan avgjøre datalagringsdirektiv," Digi.no (Mars 17, 2008),
<http://www.digi.no/php/art.php?id=515336>.
- NTB, "Norge kan slippe datalagringsdirektivet," Dagbladet, Juni 12, 2008, sek. nyheter,
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/06/12/537946.html>.
- NTB, "Norge kan slippe datalagringsdirektivet," DN/Dagens IT, Juni 12, 2008,
http://www.dagensit.no/article1422347.ece?WT.mc_id=dagensit_nyhetsbrev.
- NTB, "Personvernkommisjonen mot datalagring," VG, Juni 12, 2008,
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=513293>.
- NTB, "Norge kan slippe datalagringsdirektivet," VG, Juni 12, 2008,
<http://www.vg.no/teknologi/artikkel.php?artid=513161>.
- Torgeir Uberg Nærland, "Hva innebærer egentlig datalagringsdirektivet?," Vox Publica,
April 30, 2008, <http://voxpathica.no/2008/04/hva-inneb%c3%a6rer-egentlig-datalagringsdirektivet/>.
- Heming Olaussen, "Avvis overvåkings-samfunnet," Sandefjord Blad, Februar 12, 2008,
<http://www.sb.no/article/20080212/LESERBREV/301935410>.
- Jan Omdahl, "Alle nordmenn skal overvåkes," Dagbladet, Januar 10, 2008, sek. dinside,
<http://www.dagbladet.no/dinside/2008/01/10/523498.html>.
- Jan Omdahl, "Farvel til kildevernet?," Dagbladet, Januar 16, 2008,
<http://www.dagbladet.no/dinside/2008/01/16/524018.html>.
- Sven Egil Omdal, "I all stillhet blir vi Øst-Tyskland," Stavanger Aftenblad, Januar 5, 2008,
sek. Leder, <http://www.aftenbladet.no/debatt/medieblikk/article573138.ece>.
- Sven Egil Omdal, "I all stillhet blir vi Øst-Tyskland," BT, Januar 5, 2008,
<http://www.bt.no/bergenpuls/tv/article470677.ece>.

- Michael Oreld, "200 millioner i økte telekostnader," idg.no/Computerworld (Oktober 24, 2007), <http://www.idg.no/nyheter/article72378.ece>.
- Michael Oreld, "Norge kan slippe datalagringsdirektiv," idg.no/Computerworld (Juni 12, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article100492.ece>.
- Jarle Petterson, "Orwell bommet fullstendig — på årstallet," iNorden, Februar 10, 2008, <http://inorden.org/?p=2198&language=no>.
- Jarle Petterson, "'Folkerøsten' mot datalagringsdirektivet : iNorden," iNorden, Februar 10, 2008, <http://inorden.org/?p=2207&language=no>.
- Jarle Petterson, "Politikerne setter seg i en herskerposisjon," iNorden, Februar 11, 2008, <http://inorden.org/?p=2223&language=no&language=no>.
- Jarle Petterson, "Lenge til regjeringen fatter vedtak om datalagringsdirektivet," iNorden, Februar 14, 2008, <http://inorden.org/?p=2264&language=no>.
- Roald Ramsdal, "Vil overvåke alle," Aftenposten, April 20, 2007, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1746353.ece>.
- Even Rassum, "Gran Venstre - Datalagring truer personvernet - innlegg fra Even Rassum, styremedlem i Gran Venstre," politisk parti, Venstre, Mai 19, 2008, <http://www.venstre.no/oppland/gran/artikkel/13311>.
- Vox Publica red., "Datalagringsdirektivet og personvern — dokumentasjon av seminar," Vox Publica, Mai 25, 2008, <http://voxpública.no/2008/05/datalagringsdirektivet-og-personvern-dokumentasjon-av-seminar/>.
- Kjell Ingolf Ropstad, "KrFU og datalagringsdirektivet," Liberaleren, Februar 8, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/08/krfu-og-datalagringsdirektivet/>.
- Eirik Rossen, "All Internett og epost-bruk skal logges," Digi.no (Desember 15, 2005), <http://www.digi.no/php/art.php?id=283883>.
- Eirik Rossen, "Bedre informasjon om datalagringsdirektiv," Digi.no (Januar 30, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=506754>.
- Eirik Rossen, "Norge kan slippe EU-direktiv om datalagring," Digi.no (Juni 12, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=775382>.
- Eirik Rossen, "Trafikkdata ikke så viktig som politiet tror," Digi.no (Juni 13, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=775654>.
- Eirik Faret Sakariassen, "Storebror ser deg!," Dagbladet, Januar 14, 2008, sek. Leserkommentar, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/01/14/523784.html>.

- Tor Sandberg, "Sier nei til mer overvåking," Dagsavisen, Februar 1, 2008, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article333261.ece>.
- Nard Schreurs, "Må ta vare på all søppel," idg.no/Computerworld (April 8, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article93868.ece>.
- Dag Seierstad, "Din mappe på nettet," Nationen, Februar 16, 2008, sek. meninger/kronikk, http://www.nationen.no/meninger/Kronikk/seierstads_kronikker/article3352510.ece.
- Cat Serendipity, "Bryr vi oss ikke om datalagringsdirektivet?," Blogg, SerendipityCat, Januar 9, 2008, <http://www.serendipitycat.no/?p=76>.
- Cat Serendipity, "Derfor er vi FOR Datalagringsdirektivet!," Blogg, SerendipityCat, Januar 10, 2008, <http://www.serendipitycat.no/2008/01/10/derfor-er-vi-for-datalagringsdirektivet/>.
- Cat Serendipity, "Storebror ser deg kanskje ikke så godt likevel? (En fortsettelse om Datalagringsdirektivet)," Blogg, SerendipityCat, Januar 12, 2008, <http://www.serendipitycat.no/2008/01/12/storebror-ser-deg-kanskje-ikke-sa-godt-likevel-en-fortsettelse-om-datalagringsdirektivet/>.
- Cat Serendipity, "Nei til overvåkning!!," Blogg, SerendipityCat, Februar 3, 2008, <http://www.serendipitycat.no/2008/02/03/nei-til-overvakning/>.
- Cat Serendipity, "'En totalitær framtid?'," Blogg, SerendipityCat, Mars 16, 2008, <http://www.serendipitycat.no/?p=204#comments>.
- Lars Joakim Skarvøy, "Du skal overvåkes 24/7," Nettavisen/yeye, Februar 19, 2008, sek. biipmag, <http://www.nettavisen.no/yeye/aktuelt/article1614681.ece>.
- Trine Skei Grande, "På vei mot overvåkingssamfunnet," Liberaleren, Januar 18, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/18/pa-vei-mot-overvakings-samfunnet/>.
- Ove Skåra, "Datalagringsdirektivet: Farlig bagatellisering," offentlig, Datatilsynet, Februar 4, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/article___2175.aspx.
- Ove Skåra, "Alstahaug Venstre - Datalagringsdirektivet: Farlig bagatellisering," politisk parti, Venstre, Mars 26, 2008, <http://www.venstre.no/nordland/alstahaug/artikkel/12151>.
- Guro Slettemark, "Hele folket under mistanke," Aftenposten, November 15, 2006, sek. meninger, <http://www.aftenposten.no/meninger/article1532823.ece>.
- Guro Slettemark, "Hele folket under mistanke," offentlig, Datatilsynet, November 23, 2006, http://www.datatilsynet.no/templates/Page___1638.aspx.

- Guro Slettemark, "Datalagringsdirektivet – på vei mot et folkeopprør? - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, April 23, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2265.aspx.
- Sturla Smári Hanssen, "Kjemper alene for personvernet," Dagsavisen, Mai 18, 2007, <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article292562.ece>.
- Morten Solli, "Som å jage spurv med atomvåpen," idg.no/Computerworld (April 24, 2006), <http://www.idg.no/bransje/bransjenyheter/article9951.ece>.
- Morten Solli, "Irer kan knekke snokeloven," idg.no/Computerworld (Februar 28, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article89048.ece>.
- Morten Solli, "Norge kan unngå snokeloven," idg.no/Computerworld (Februar 29, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article89143.ece>.
- Morten Solli, "IKT-Norge får tyn for meningsmåling," idg.no/Computerworld (Februar 29, 2008), <http://www.idg.no/nyheter/article89137.ece>.
- Morten Solli og Mats Lillesund, "Norge kan bli frihavn for kriminelle," idg.no/Computerworld (Mars 6, 2008), <http://www.idg.no/computerworld/article89994.ece>.
- Anne Solsvik, "Datalagring og personvern," Dagbladet, Januar 22, 2008, sek. TVogMedier, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/01/18/524265.html>.
- Anne Solsvik, "Arendal Venstre - Personvernet i fare - igjen," politisk parti, Venstre, Januar 26, 2008, <http://www.venstre.no/austagder/arendal/artikkel/10793>.
- Bjørn Magne Solvik, "Du kartlegges som en kriminell," Liberaleren, Januar 3, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/03/du-kartlegges-som-en-kriminell/>.
- Bjørn Magne Solvik, "Nei til EUs datalagringsdirektiv," Liberaleren, Januar 11, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/11/nei-til-eus-datalagringsdirektiv/>.
- Bjørn Magne Solvik, "Datalagring og personvern," Liberaleren, Januar 23, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/23/datalagring-og-personvern/>.
- Bjørn Magne Solvik, "Fokus på datalagringsdirektivet i NRK," Liberaleren, Januar 26, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/01/26/fokus-pa-datalagringsdirektivet-i-nrk/>.
- Bjørn Magne Solvik, "Ballo svarer om direktivet," Liberaleren, Februar 7, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/07/ballo-svarer-om-direktivet/>.
- Bjørn Magne Solvik, "Politikerne setter seg i en herskerposisjon," Liberaleren, Februar 11, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/11/politikerne-setter-seg-i-en-herskerposisjon/>.

- Bjørn Magne Solvik, "Høyre: Stopp snokingen og styrk personvernet!," Liberaleren, Mai 7, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/05/07/hoyre-stopp-snokingen-og-styrk-personvernet/>.
- Bjørn Magne Solvik, "Storebror banker på din dør," Liberaleren, Mai 14, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/05/14/storebror-banker-pa-din-dor/>.
- Bjørn Magne Solvik, "Demokratiet er i krise," Liberaleren, Juni 26, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/26/demokratiet-er-i-krise/>.
- Gunnar Stavrum, "Kildevernet er truet," Nettavisen, Februar 5, 2008, http://stavrum.nettblogg.no/1202197486_kildevernet_er_truet.html.
- Marius Stub, "Datalagring bekymrer," Aftenposten, Februar 2, 2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2232522.ece>.
- Mira Svartnes Thorsen, "stans datalagringsdirektivet," politisk parti, gronne.no, Mars 7, 2008, <http://www.gronne.no/2008/03/07/stans-datalagringsdirektivet/#saksoverskrift>.
- Svanhild Sveinsdotter Grov og Leif Gjerstad, "Storebror ser deg – i to år," nrk.no, Juli 12, 2006, <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/5737779.html>.
- Astrid sverresdotter Dypvik, "Store Mor tek kontroll," Morgenbladet, Februar 29, 2008, <http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20080229/OAKTUEL001/426899671>.
- Trude Talberg-Furulund, "Baner vei for innhenting av trafikkdata," offentlig, Datatilsynet, Mars 11, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2216.aspx.
- Trude Talberg-Furulund, "Datalagringsdirektivet kan falle utenfor EØS- avtalen - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Juni 13, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2330.aspx.
- Trude Talberg-Furulund, "Fornøyd med Personvernkommisjonens konklusjon - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Juni 13, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2331.aspx.
- Trude Talberg-Furulund, "Den svenske signalspaningsloven - Datatilsynet - personvern og informasjonssikkerhet," offentlig, Datatilsynet, Juni 20, 2008, http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2338.aspx.
- Borghild Tenden, "Skivebom om datalagringsdirektivet," Liberaleren, Juni 11, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/06/11/skivebom-om-datalagringsdirektivet/>.
- Bjørnar Tollaksen, "Aftenbladet: I all stillhet blir vi Øst-Tyskland," Blogg, Bjørnar Tollaksen, Januar 10, 2008, <http://bjornartollaksen.no/2008/01/aftenbladet-i-all-stillhet-bli-vi-%C3%B8st-tyskland/>.

Bjørnar Tollaksen, "Mer om EUs datalagringsdirektiv (her snakker vi fengende overskrift!) Storebror ser oss!," Blogg, Bjørnar Tollaksen, Januar 17, 2008, <http://bjornartollaksen.no/2008/01/mer-om-eus-datalagringsdirektiv/>.

Tone Tveøy Strøm-Gundersen og Andreas Bakke Foss, "Hele folket skal ikke overvåkes," Aftenposten, Januar 26, 2008, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2219407.ece>.

Inger Ulvund, "FYLKESÅRSMØTE 2008 : Fremskrittspartiet," politisk parti, Frp.no, Februar 10, 2008, http://www.frp.no/Innhold/lagWeb/Hordaland/Hordaland_FrP/FYLKESARSMOTE_2008/.

Pål Unanue-Zahl, "Vi vil ikke ha overvåkningssamfunn," VG, Mars 13, 2008, <http://www.vg.no/teknologi/artikkel.php?artid=504480>.

Stein Vale, "Dataspor mot kriminalitet," Aftenposten, Februar 13, 2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2253271.ece>.

Ove Vanebo, "Likegyldighetens tyranni," Liberaleren, Februar 26, 2008, <http://www.liberaleren.no/2008/02/26/likegyldighetens-tyranni/>.

Kari Vartdal Rise, "Du kartlegges som en kriminell," DN/Dagens IT, Januar 2, 2008, http://www.dagensit.no/trender/article1270919.ece?jgo=c1_re&WT.svl=article_readmore.

Kari Vartdal Rise, "Mitt desperate forsøk," DN/Dagens IT, Januar 14, 2008, http://www.dagensit.no/bransje/article1290663.ece?action=print&WT.mc_id=dn_utskrift.

Kari Vartdal Rise, "Vurderer veto mot omstridt direktiv," DN/Dagens IT, Januar 15, 2008, http://www.dagensit.no/article1290952.ece?WT.svl=article_title&jgo=.

Kari Vartdal Rise, "Kan få overvåkingssjokk," DN/Dagens IT, Februar 27, 2008, http://www.dagensit.no/trender/article1322898.ece?jgo=c1_re.

Kari Vartdal Rise, "'Store mor "vet alt om deg," DN/Dagens IT, Juni 7, 2008, http://www.dagensit.no/arkiv/article1367247.ece?jgo=r2_l.

Vilde Michelsen Værøyvik, "Si hei til storebror," Vox Publica, Mai 25, 2008, <http://voxpathlica.no/2008/05/si-hei-til-storebror/>.

Jon Wessel-Aas og Nils E. Øy, "Du gamla, du totalitära?," Aftenposten, Juni 27, 2008, http://64.233.183.104/search?q=cache:N_993_Z-fGAJ:www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article2508621.ece+datalagringsdirektiv+site:http://www.aftenposten.no&hl=no&ct=clnk&cd=4&gl=no.

- Percy Westerlund, "Ambassadørens EU-blogg - En totalitær framtid? (Kronikk) - dpBlogger," europakommisjonen.no, Mars 16, 2008, <http://ambassadoren.europakommisjonen.no/19045/>.
- Percy Westerlund, "En totalitær framtid?," Dagbladet, Mars 16, 2008, sek. kultur, <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/03/16/529865.html>.
- Franziska Wika, "Vefsn Venstre - Det nye overvåkningsamfunnet," politisk parti, Venstre, Januar 13, 2008, <http://www.venstre.no/nordland/vefsn/artikkel/10520>.
- Christian With og Gunnel Helmers, "Datalagring," offentlig, Datatilsynet, Mars 22, 2006, http://www.datatilsynet.no/templates/article____1289.aspx.
- Vidar Ystad, "All elektronisk trafikk skal overvakast," BT, Februar 24, 2007, sek. NA24, <http://www.bt.no/na24/article343298.ece>.
- Vidar Ystad, "Grønt lys for datalagring," BT, Mars 11, 2007, <http://www.bt.no/innenriks/article347581.ece>.
- Vidar Ystad, "Fryktar persondata kjem på ville vegar," BT, April 19, 2008, <http://www.bt.no/forbruker/article549007.ece>.
- Bente Øien Hauge, "EUs datalagringsarkiv - en trussel mot min personlige frihet," Blogg, Bentes rom, September 20, 2007, <http://bentesrom.blogspot.com/2007/09/eus-datalagringsarkiv-en-trussel-mot.html>.
- Svein Ølnes, "Datalagringsdirektivet - frå sletteplikt til lagringsplikt!," Blogg, Sveins blogg, April 22, 2007, <http://sveino.blogspot.com/2007/04/datalagringsdirektivet-fr-sletteplikt.html>.
- Svein Ølnes, "Overvaking," Blogg, Sveins blogg, Januar 27, 2008, <http://sveino.blogspot.com/2008/01/overvaking.html>.
- Per Inge Østmoen, "Advarer mot følelser i strid om EU-direktiv," Digi.no (Mars 11, 2008), <http://www.digi.no/php/art.php?id=514330>.
- "Storberget kritisk til EU-direktiv om lagring av data," Nationen, Desember 2, 2005, <http://www.nationen.no/Utenriks/article1853247.ece>.
- "Nå blir alle mistenkte," Dagbladet, Desember 8, 2005, sek. Innenriks, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2005/12/08/451602.html>.
- "Innst.S.nr.158 (2006-2007) pkt 11 - mindretallsforslag," stortinget, April 12, 2007, <http://www.stortinget.no/inns/2006/200607-158-012.html>.

- “De tapte slagene,” Dagsavisen, Mai 18, 2007,
<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article292560.ece>.
- “Stortingets nettsted, Skriftlig spørsmål,” offentlig, stortinget, Desember 12, 2007,
<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=38771>.
- “Datalagringsdirektivet,” offentlig, Datatilsynet, Januar 3, 2008,
http://www.datatilsynet.no/templates/Page_____2109.aspx.
- Viljar , “Datalagringsdirektivet.,” Blogg, Vanskelige Viljar, Januar 11, 2008,
<http://vanskeligeviljar.blogspot.com/2008/01/datalagringsdirektivet.html>.
- “Overvåking 24 timer i døgnet,” Aftenposten, Januar 12, 2008, sek. Leder,
http://www.aftenposten.no/meninger/leder_morgen/article2193223.ece.
- “Liberal kampanje mot direktivet,” Klassekampen, Januar 15, 2008,
http://www.klassekampen.no/49872/mod_article/item/null#.
- “Venstre - Kampanje for bedre personvern,” politisk parti, Venstre, Januar 22, 2008,
<http://www.venstre.no/artikkel/10698>.
- “Stortingets nettsted, Europautvalget, Sak nr. 3,” offentlig, stortinget, Januar 25, 2008,
<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Europautvalget/2007-2008/25-januar-2008/Sak-nr-3/>.
- “Lagringshysteri,” Aftenposten, Januar 26, 2008, sek. leder,
http://www.aftenposten.no/meninger/leder_morgen/article2219286.ece.
- “Venstre - Politikk - Personvern - Ber Navarsete avklare om datalagringsdirektivet,” politisk parti, Venstre, Januar 26, 2008,
<http://www.venstre.no/politikk/personvern/10797>.
- “Arendal Venstre - Digitale spor og kildevernet,” politisk parti, Venstre, Januar 26, 2008,
<http://www.venstre.no/austagder/arendal/artikkel/10794>.
- “Veien til politistaten,” Dagbladet, Januar 27, 2008, sek. leder,
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/01/27/525066.html>.
- “Datalagringsdirektivet.no,” infoside, datalagringsdirektivet.no, Januar 30, 2008,
<http://www.datalagringsdirektivet.no/>.
- “Vefsn Venstre - Beskytt personvernet!,” politisk parti, Venstre, Januar 31, 2008,
<http://www.venstre.no/nordland/vefsn/artikkel/10913>.

- “Nordland Venstre - Artikkel - Beskytt personvernet!,” politisk parti, Venstre, Februar 2, 2008, <http://www.venstre.no/nordland/artikkel/10950/>.
- “Rogaland Venstre - Rogaland Venstres årsmøte: Stopp omfattande overvåking,” politisk parti, Venstre, Februar 8, 2008, <http://www.venstre.no/rogaland/artikkel/11106/>.
- “Akershus Venstre - Nei til datalagringsdirektivet!,” politisk parti, Venstre, Februar 10, 2008, <http://www.venstre.no/akershus/artikkel/11207/>.
- “Hordaland Venstre - Stopp datalagringsdirektivet!,” politisk parti, Venstre, Februar 10, 2008, <http://www.venstre.no/hordaland/artikkel/11191/>.
- “Skedsmo Venstre - Stopp datalagringsdirektivet!,” politisk parti, Venstre, Februar 14, 2008, <http://www.venstre.no/akershus/skedsmo/artikkel/11303/>.
- “Østfold Venstre - Norge må si nei til datalagringsdirektivet,” politisk parti, Venstre, Februar 18, 2008, <http://www.venstre.no/ostfold/artikkel/11405/>.
- “- Vil ikkje ha det som i Sovjet,” politisk parti, su.no, Februar 18, 2008, <http://www.su.no/Artikler/2858.html>.
- “Troms Venstre - Nei til datalagringsdirektivet!,” politisk parti, Venstre, Februar 21, 2008, <http://www.venstre.no/troms/artikkel/11464/>.
- “EU tok Norge på sengen - Datalagringsdirektiv skulle opprinnelig ikke omfatte EØS-land,” Mandagmorgen (Mars 2, 2008), <http://www.mandagmorgen.no/artikkel.shtml?id=3034>.
- “Nei til datalagringsdirektivet,” politisk parti, Krf.no, Mars 5, 2008, http://www.krf.no/portal/page?_pageid=33,63985&_dad=portal&_schema=PORTAL&element_id=3366132.
- “OVERVÅKING: Datalagring og personvern,” tenketank, Civita, Mars 6, 2008, <http://www.civita.no/tema/menneskerettigheter/datalagring-og-personvern-723>.
- “Venstre - Politikk - Personvern - Uttalelse: Gi borgerne personvernet tilbake,” politisk parti, Venstre, Mars 9, 2008, <http://www.venstre.no/politikk/personvern/11897>.
- “Hedmark Venstre - Uttalelser,” politisk parti, Venstre, Mars 10, 2008, <http://www.venstre.no/hedmark/artikkel/11913>.
- “Norge kan slippe EUs datalagring,” Halden Dagblad, Mars 12, 2008, <http://www.haldendagblad.no/innenriks/politikk/article3406049.ece>.
- “Stortingets nettsted, Europautvalget, Sak nr. 1,” offentlig, stortinget, Mars 12, 2008, <http://www.stortinget.no/no/Saker-og->

publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Europautvalget/2007-2008/12-mars-2008/Sak-nr-1/.

“Venstre - Seminar om datalagringsdirektivet,” politisk parti, Venstre, Mars 13, 2008, <http://www.venstre.no/artikkel/11843/>.

“Venstre - Politikk - Personvern - Seminar om datalagringsdirektivet,” politisk parti, Venstre, Mars 13, 2008, <http://www.venstre.no/politikk/personvern/11843>.

“Bruk veto om nødvendig,” Stavanger Aftenblad, Mars 14, 2008, <http://web3.aftenbladet.no/debatt/article611309.ece>.

“Du kan stoppe EU-direktivet,” itavisen.no (Mars 14, 2008), <http://www.itavisen.no/podcast/108/>.

“Organisasjon Venstre - Liberal nr. 2: Nødvendighet eller onde?,” politisk parti, Venstre, Mars 26, 2008, <http://www.venstre.no/sentralt/organisasjon/artikkel/12140>.

“Venstre - Politikk - Personvern - Overvåking gir mindre frihet,” politisk parti, Venstre, Mars 30, 2008, <http://www.venstre.no/politikk/personvern/12240>.

“Personvern og terrorisme,” Haugesunds Avis, April 2, 2008, <http://www.haugesundsavis.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20080402/VARMENING/686788059&nocache=1>.

“Dokument nr. 8:88 (2007-2008),” offentlig, stortinget, April 2, 2008, <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2007-2008/dok8-200708-088/>.

“NEI TIL DATALAGRINGS DIREKTIVET,” politisk parti, senterpartiet.no, April 11, 2008, <http://www.senterpartiet.no/article51805.html>.

“Institutt for informasjons- og medievitenskap” (presentert på The Data Retention Directive: will it make a difference?, uib, Mai 14, 2008), <http://64.233.183.104/search?q=cache:EIxMnnKLM4wJ:www.infomedia.uib.no/%3Fkategori%3D710%26strid%3D5985+the+data+retention+directive+uib&hl=no&ct=clnk&cd=3&gl=no&client=firefox-a>.

“Stortingets nettsted, Spørretimespørsmål,” offentlig, stortinget, Mai 21, 2008, <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Sporretimesporsmal/et-sporretimesporsmal/?qid=40399>.

“Akershus Venstre - Vil unngå økt overvåkning,” politisk parti, Venstre, Juni 13, 2008, <http://www.venstre.no/akershus/artikkel/13828>.